

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών
Επιστημών
Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική & Πολιτική»

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία:

Βιώσιμη ανάπτυξη: Η ολιστική προσέγγισή της από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Εκπόνηση Διπλωματικής Εργασίας:

Ζήκος Τσανάκας

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στη Δημόσια Οικονομική και Πολιτική

Αιγάλεω, [2023]

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών
Επιστημών
Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική & Πολιτική»

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία:

Βιώσιμη ανάπτυξη: Η ολιστική προσέγγισή της από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Εκπόνηση Διπλωματικής Εργασίας:

Ζήκος Τσανάκας (ΑΜ)

Επιβλέποντες Καθηγητές Διπλωματικής Εργασίας:

Διδάκτωρ Χ. Βαβούρα & Ομότιμος Καθηγητής Ι. Βαβούρας

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στη Δημόσια Οικονομική και Πολιτική

Αιγάλεω, [2023]

University of West Attica
School of Administration, Economic, and Social
Sciences Department of Accounting & Finance
M.Sc. in Public Economics and Policy

Master Thesis:

Sustainable development: The European Union's holistic approach.

Elaboration of Diploma Thesis:

Zikos Tsanakas (RN)

Diploma Thesis Supervisors:

PhD C. Vavoura & Emeritus Professor J. Vavouras

Master Thesis submitted to the Dept. of Accounting & Finance of the University of West Attica in partial fulfilment of the requirements for the degree of M.Sc. in Public Economics and Policy

Aigaleo, Greece, [2023]

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών

Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής

Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική & Πολιτική»

Τίτλος εργασίας

Μέλη Εξεταστικής Επιτροπής

Εγκρίθηκε από την εξεταστική επιτροπή την 03-04-2023

A/α	ΟΝΟΜΑ ΕΠΩΝΥΜΟ	ΒΑΘΜΙΔΑ/ΙΔΙΟΤΗΤΑ	ΨΗΦΙΑΚΗ ΥΠΟΓΡΑΦΗ
1	ΧΑΡΙΚΛΕΙΑ ΒΑΒΟΥΡΑ	ΜΕΤΑΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΗΤΡΙΑ ΕΚΠΑ	
2	ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΠΑΝΑΓΟΥ	ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΔΑ	
3	ΑΝΔΡΕΑΣ ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ	ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΔΑ	

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ο/η κάτωθι υπογεγραμμένος Τσανάκας Ζήκος του Ναπολέοντα με αριθμό μητρώου 21039 φοιτητής του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών, Δημόσια Οικονομική και Πολιτική, του Τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής της Σχολής Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Επιθυμώ την απαγόρευση πρόσβασης στο πλήρες κείμενο της εργασίας μου μέχρι -- ---- και έπειτα από αίτηση μου στη Βιβλιοθήκη και έγκριση του επιβλέποντα καθηγητή.

Ο Δηλών

Τσανάκας Ζήκος

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τους επιβλέποντες καθηγητές αυτής της διπλωματικής, Καθ. κ. Ιωάννη Βαβούρα και κ. Χαρά Βαβούρα, για την καθοδήγησή τους, την άψογη συνεργασία και την πολύτιμη συμβολή τους.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τους συμφοιτητές μου, οι οποίοι συνέβαλαν με οποιονδήποτε τρόπο τους ζητήθηκε, στην ολοκλήρωση αυτής της διπλωματικής. Επίσης θέλω να ευχαριστήσω την Γιούλα μου, για την αμέριστη συμπαράστασή και την υπομονή της, σε όλη τη διάρκεια της φοίτησής μου.

Τέλος, θέλω να αφιερώσω την παρούσα διπλωματική εργασία, σε ότι σημαντικότερο έχω στη ζωή μου, στην μικρή μου *Αλεξάνδρα*, η οποία αποτελεί για μένα μοναδική πηγή έμπνευσης, για οτιδήποτε κάνω στη ζωή μου.

Περιεχόμενα

Περίληψη	1
Εισαγωγή	3
1^ο Κεφάλαιο	6
Ανάλυση της Έννοιας της Βιώσιμης Ανάπτυξης	6
1.1.Βιώσιμη Ανάπτυξη.....	6
2^ο Κεφάλαιο	16
Οι Σχέσεις μεταξύ Οικονομικής Ανάπτυξης, Βιώσιμης Ανάπτυξης και Πράσινης Ανάπτυξης	16
2.1. Από την «Οικονομική Μεγέθυνση» στην «Οικονομική Ανάπτυξη»	16
2.2. Οικονομική ανάπτυξη - Βιώσιμη ανάπτυξη – Πράσινη ανάπτυξη.....	18
2.3.Βιώσιμη Ανάπτυξη ή Πράσινη Ανάπτυξη.....	20
3^ο Κεφάλαιο	24
Οι Σχέσεις μεταξύ Οικονομικής Μεγέθυνσης και Περιβάλλοντος	24
3.1. Οικονομική μεγέθυνση και περιβάλλον	24
3.2. Η περιβαλλοντική καμπύλη Kuznets.....	24
4^ο Κεφάλαιο	33
Η Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη	33
4.1 Εισαγωγή.....	33
4.2 Ιστορική αναδρομή.....	33
4.3.Διασκέψεις - Διαδικασίες– Στρατηγικές (1970-2019).	34
4.4. Στρατηγικές	38
4.5. Πολιτική συνοχής (προγραμματική περίοδος 2014-2020).....	39
4.6. Ευρώπη 2020 (Ευρωπαϊκή Στρατηγική 2020).	40
4.7. Η Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη	41
5^ο Κεφάλαιο	46
Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία	46
5.1. Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία	46
5.2. Οι πρωτοβουλίες που περιλαμβάνει η Πράσινη Συμφωνία.....	48
6^ο Κεφάλαιο	54
Ανάλυση των Δεικτών Μέτρησης της Βιώσιμης Ανάπτυξης	54
6.1. Η μέτρηση της βιώσιμης ανάπτυξης μέσω δεικτών	54
6.2. Η προσφορά και η σημαντικότητα των δεικτών	56
6.3 Ιστορική αναδρομή στη διαμόρφωση των δεικτών Βιώσιμης Ανάπτυξης.....	59
6.4. Παρουσίαση δεικτών Βιώσιμης Ανάπτυξης.....	63
7^ο Κεφάλαιο	68
Αξιολόγηση του Βαθμού Επιτυχίας των Στόχων της Βιώσιμης Ανάπτυξης μέχρι σήμερα	68
8^ο Κεφάλαιο	82
Ερευνητικό Μέρος	82
8.1. Σκοπός της έρευνας.....	82
8.2.Το δείγμα.....	82
8.3. Το ερωτηματολόγιο – Μεθοδολογία	83
8.4. Τα αποτελέσματα της έρευνας – Στατιστική επεξεργασία δείγματος.....	88

8.5. Συμπεράσματα Ερευνητικού Μέρους	124
9^ο Κεφάλαιο	129
Συμπεράσματα Εργασίας και Προτάσεις Πολιτικής.....	129
9.1. Συμπεράσματα εργασίας	129
9.2. Προτάσεις πολιτικής.....	131
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	134
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	140

Περίληψη

Η βιώσιμη ανάπτυξη αποτελεί μια πολύ σημαντική έννοια για τον 21^ο αιώνα και οι πρακτικές της έχουν αρχίσει και απασχολούν κράτη, οργανισμούς, επιχειρήσεις και πολίτες παγκοσμίως. Η έννοιά της διαμορφώθηκε σταδιακά από τη δεκαετία του 1970 και έπειτα, όταν οι άνθρωποι κατάλαβαν ότι οι φυσικοί πόροι δεν είναι ανεξάντλητοι. Βασικές έννοιες που περιλαμβάνονται στη βιώσιμη ανάπτυξη είναι η οικονομική ανάπτυξη, η πράσινη ανάπτυξη και η κοινωνική ανάπτυξη.

Μετά από πλήθος συνεδριάσεων και διασκέψεων, το 2015, οι παγκόσμιοι ηγέτες ενέκριναν ομόφωνα την «Ατζέντα 2030» για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη που περιλαμβάνει 17 στόχους που αποτελούν μονοπάτι για ένα κόσμο πιο υγιή, πιο δίκαιο, ειρηνικότερο αλλά και με υψηλότερο επίπεδο ευημερίας. Η Ε.Ε. με τη σειρά της έχει διαμορφώσει την δικιά της στρατηγική για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Τον Δεκέμβριο του 2019 η Ευρωπαϊκή Ένωση δεσμεύτηκε να υλοποιήσει την «Πράσινη Συμφωνία», με στόχο να καταστεί η Ευρώπη κλιματικά ουδέτερη ήπειρος μέχρι το 2050.

Η πορεία των 17 στόχων δεν ακολουθεί τους ρυθμούς που απαιτούνται για την επίτευξή τους και σε αυτό επηρέασε σε μεγάλο βαθμό ο COVID-19. Όμως, παρόλα αυτά καταγράφεται η ανάγκη να στραφεί ο κόσμος στη βιώσιμη ανάπτυξη και ειδικότερα στην Ελλάδα που η βιώσιμη ανάπτυξη δεν αποτελεί αρκετά διαδεδομένη έννοια. Ο βαθμός επίτευξης των στόχων υπολογίζεται με τη χρήση διάφορων δεικτών βιώσιμης ανάπτυξης με τους οποίους έχουμε τη δυνατότητα να αντλήσουμε πληροφορίες σχετικά με την πρόοδο και την εξέλιξη που υπάρχει στους στόχους που έχουμε θέσει και στη συνέχεια να εντοπίσουμε αδυναμίες και προβλήματα για να προχωρήσουμε στις κατάλληλες ενέργειες.

Η εκπαίδευση των νέων, οι κατάλληλες πολιτικές μεταρρυθμίσεις και ο διάλογος και η αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών αποτελούν τους κυριότερους τρόπους με τους οποίους η βιώσιμη ανάπτυξη μπορεί να διαδοθεί και ταυτόχρονα να επιτευχθούν οι στόχοι της.

Λέξεις κλειδιά: Βιώσιμη Ανάπτυξη, Πράσινη Συμφωνία, Ευρωπαϊκή Στρατηγική Βιώσιμης Ανάπτυξης, Στόχοι βιώσιμης ανάπτυξης, Οικονομική Ανάπτυξη, Πράσινη Ανάπτυξη, Δείκτες μέτρησης βιώσιμης ανάπτυξης.

ABSTRACT

Sustainable development is a very important concept for the 21st century and its practices have begun to concern states, organizations, businesses and citizens worldwide. Its concept was gradually shaped from the 1970s onwards when people realized that natural resources are not inexhaustible. Key concepts included in sustainable development are economic development, green growth and social development.

After many meetings and conferences, in 2015, world leaders unanimously approved the "2030 Agenda" for Sustainable Development, which includes 17 goals that are a path to a healthier, fairer, more peaceful and prosperous world. The E.U. in turn, has formulated its own strategy for sustainable development. In December 2019, the European Union pledged to implement the " European Green Deal", aiming to make Europe a climate-neutral continent by 2050.

The course of the 17 goals is not following the pace required to achieve them and this was greatly affected by COVID-19. But, despite this, there is a need for the world to turn to sustainable development, and especially in Greece, where sustainable development is not a widespread concept. The degree of achievement of the objectives is calculated using various indicators of sustainable development with which we have the possibility to obtain information about the progress and evolution that exists in the objectives we have set and then to identify weaknesses and problems in order to proceed with the appropriate actions.

Education of young people, appropriate political reforms and dialogue and solidarity between states are the main ways in which sustainable development can be spread and at the same time its goals can be achieved.

Key words: Sustainable Development, European Green Deal, European Sustainable Development Strategy, Sustainable Development Goals, Economic Development, Green Growth, Sustainable Development Indicators.

Εισαγωγή

Μια έννοια που καθημερινά απασχολεί τους επιστήμονες, τις κυβερνήσεις και τους διεθνείς οργανισμούς, είναι ο όρος της βιώσιμης ανάπτυξης. Μέσα από αυτή την έννοια γίνεται κατανοητό ότι υπάρχει αλληλεπίδραση σε τρεις τομείς, στην οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον. Οι οικονομικές δραστηριότητες βασίζονται στη διαθεσιμότητα των φυσικών πόρων και η κατασπατάληση αυτών επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την κοινωνία και την ποιότητα ζωής των ανθρώπων. Από την αποψίλωση των δασών που έχουν ως αποτέλεσμα πολλές πλημμύρες ανά τον κόσμο μέχρι και την αύξηση των μελανωμάτων λόγω της μείωσης του στρώματος του όζοντος, οι άνθρωποι συνειδητοποίησαν ότι το περιβάλλον δεν έχει ανεξάντλητους πόρους και ότι, αν δεν το σέβονται, όχι μόνο θα επηρεάσει αρνητικά τη δικιά τους ζωή αλλά και των απογόνων τους.

Στο πλαίσιο αυτό διαμορφώθηκε η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης ως της ανάπτυξης που καλύπτει τις ανάγκες της παρούσας γενεάς χωρίς να περιορίζει ή να υποθηκεύει τις δυνατότητες των μελλοντικών γενεών να καλύπτουν τις δικές τους¹. Η έννοια αναλύεται διεξοδικά στη συνέχεια της εργασίας μας

Από τη δεκαετία του 1970 που παρουσιάστηκε η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης, έγιναν πολλές προσπάθειες για διάδοση των πρακτικών της τόσο σε διεθνές όσο και ευρωπαϊκό επίπεδο. Η προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης ενισχύθηκε από την εξέλιξη της τεχνολογίας, τις καινοτομίες στην έρευνα και την πολιτική αλλά και τις χρηματοδοτήσεις. Στις μέρες μας η βιώσιμη ανάπτυξη αποτελεί προτεραιότητα για όλους τους διεθνείς οργανισμούς, τις κυβερνήσεις των χωρών αλλά και την ακαδημαϊκή κοινότητα και συνεχώς λαμβάνονται δράσεις για την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης. Έτσι, γίνεται κατανοητό ότι ο ρόλος των οργανισμών και των κυβερνήσεων είναι πρωταγωνιστικός στην προσπάθεια επίτευξης της βιώσιμης ανάπτυξης. Η βιώσιμη ανάπτυξη βρίσκεται στο επίκεντρο της

¹ World Commission on Environment and Development Report – Brundtland Commission –, Our Common Future, Oxford University Press, Oxford, 1987, σ. 43.

διεθνούς αλλά και της ευρωπαϊκής πολιτικής για πολλά χρόνια. Η Ατζέντα 2030² για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη και οι 17 Στόχοι της καθώς και η Πράσινη Συμφωνία της Ε.Ε³, έδωσαν νέα ώθηση στις παγκόσμιες προσπάθειες για την επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης.

Σκοπός της εργασίας είναι να αναλυθεί η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης, να καταγραφούν οι προσπάθειες που έχουν γίνει από διεθνείς και ευρωπαϊκούς οργανισμούς (κυρίως την Ευρωπαϊκή Ένωση) να προωθήσουν τις πρακτικές της βιώσιμης ανάπτυξης, να γίνει μελέτη της προόδου που έχουν κάνει οι χώρες στην επίτευξη των στόχων της και τέλος να διαπιστωθεί αν η βιώσιμη ανάπτυξη μπορεί να πραγματοποιηθεί ή είναι απλώς μια ουτοπική κατάσταση.

Γι' αυτό το σκοπό, στο πρώτο κεφάλαιο αναλύεται η πολυδιάστατη έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης και οι λόγοι οι οποίοι διαχρονικά οδήγησαν στη διαμόρφωση της έννοιας. Στο δεύτερο κεφάλαιο εστιάζουμε την προσοχή μας στη διάκριση και τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα σε οικονομική ανάπτυξη, πράσινη ανάπτυξη και βιώσιμη ανάπτυξη. Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται λόγος για την οικονομική μεγέθυνση και τον τρόπο με τον οποίο αυτή επηρεάζει το περιβάλλον. Στο τέταρτο κεφάλαιο, αφού έχει γίνει κατανοητή η πολυδιάστατη έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης, μελετάμε τη στρατηγική που έχει ακολουθήσει η Ευρωπαϊκή Ένωση όσον αφορά τη βιώσιμη ανάπτυξη και στο πέμπτο κεφάλαιο αναλύουμε την τελευταία συμφωνία των κρατών μελών για την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης, την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία. Στο έκτο κεφάλαιο αναλύουμε τη σημαντικότητα των δεικτών για την καταμέτρηση της προόδου της βιώσιμης ανάπτυξης, ενώ στο έβδομο κεφάλαιο γίνεται αξιολόγηση του βαθμού επιτυχίας των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης. Στο όγδοο κεφάλαιο παρουσιάζεται η εμπειρική έρευνα που διεξήχθη μέσω ερωτηματολογίων σε εργαζομένους στο δημόσιο τομέα με στόχο να εξεταστεί ο βαθμός που η ελληνική κοινωνία έχει εναρμονιστεί με τις πρακτικές και την κουλτούρα της βιώσιμης ανάπτυξης. Παράλληλα, γίνεται ανάλυση της έρευνας και διατύπωση των συμπερασμάτων που εξήχθησαν από αυτή που φανερώνουν ότι η βιώσιμη ανάπτυξη όχι μόνο δεν έχει επηρεάσει σε σημαντικό βαθμό τη ζωή της

² «Ατζέντα 2030» του ΟΗΕ - https://hellenicaid.mfa.gr/media/images/docs/Agenda_2030.pdf

³ Η «Πράσινη Συμφωνία»- https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF

ελληνικής κοινωνίας, άλλα πολύ περισσότερο ότι οι περισσότεροι Έλληνες αγνοούν την έννοια και το περιεχόμενο της . Τέλος, στο ένατο κεφάλαιο καταλήγουμε στα συνολικά συμπεράσματα της μελέτης τόσο του θεωρητικού μέρους όσο και της εμπειρικής έρευνας (ερωτηματολόγιο) που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

1^ο Κεφάλαιο

Ανάλυση της Έννοιας της Βιώσιμης Ανάπτυξης

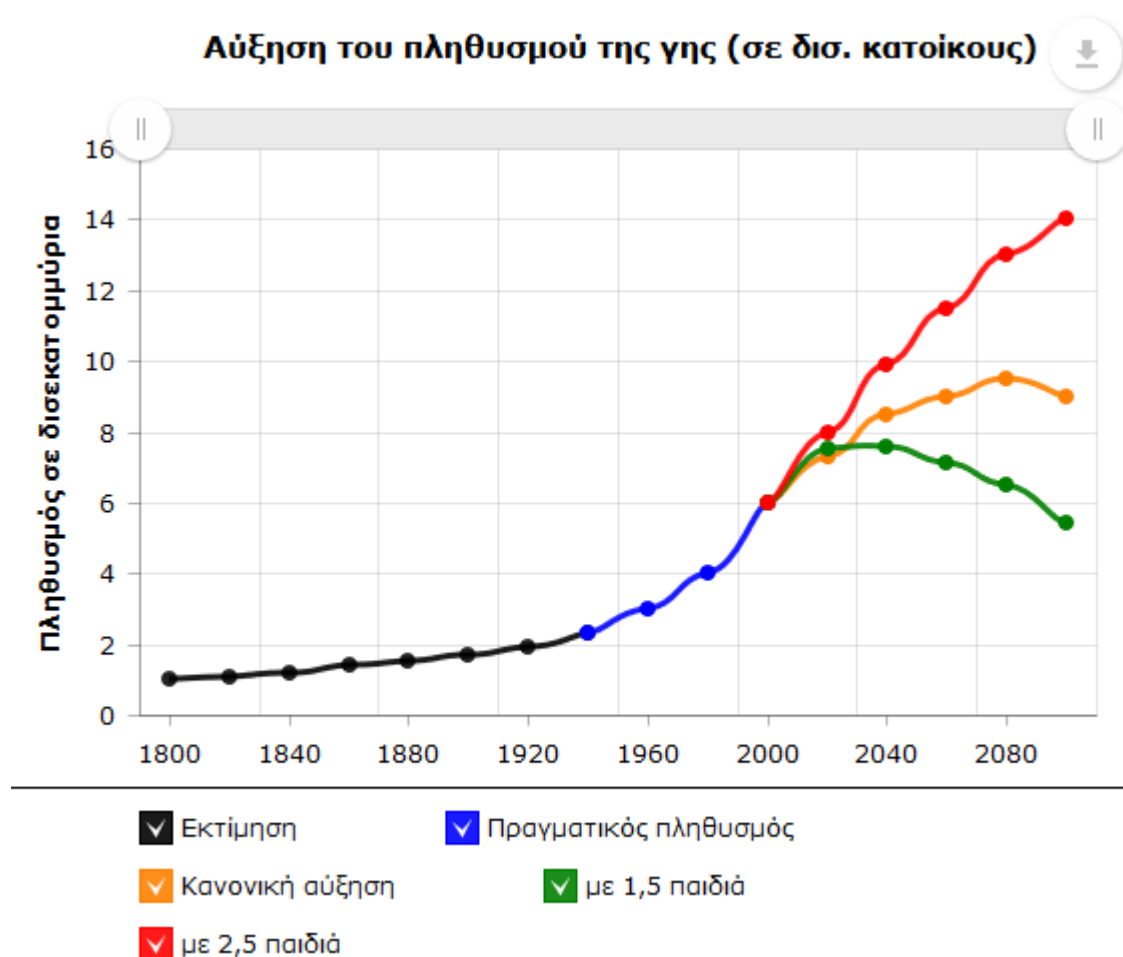
1.1.Βιώσιμη Ανάπτυξη

Ο άνθρωπος από την εμφάνισή του στη γη τα προϊστορικά χρόνια χρησιμοποιούσε τους πόρους της φύσης για να έχει τη δυνατότητα να ικανοποιήσει τις βιοτικές του ανάγκες. Ο άνθρωπος, αφού πρώτα κατανόησε τη φύση στη συνέχεια λόγω της εφευρετικότητάς του και χρησιμοποιώντας το μόνο «όπλο» το οποίο τον έκανε να ξεχωρίζει από τα υπόλοιπα ζώα, δηλαδή τον λόγο (λογική), εξελίχθηκε και άρχισε όλο και περισσότερο να χρησιμοποιεί τη φύση για να καλύψει αρχικά τις βιοποριστικές του ανάγκες (π.χ. τροφή, ασφάλεια κ.α.) και στη συνέχεια άλλες ειδικότερες ανάγκες (π.χ. ψυχικές, συναισθηματικές κ.α.) για να επιτύχει, όπως τονίζει και ο Αριστοτέλης στο έργο του Πολιτικά, το «ευ ζην», δηλαδή την ευημερία και την ευτυχία. Με την πάροδο των χρόνων, εκτός από τις βασικές βιοτικές ανάγκες άρχισαν να δημιουργούνται για το ανθρώπινο είδος νέες ανάγκες και κυρίως με τη βιομηχανική και τη τεχνολογική επανάσταση άρχισαν να δημιουργούνται και πολλές επίπλαστες ανάγκες.

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο⁴ και κυρίως μετά το 1950 η δράση του ανθρώπου στη φύση με σκοπό να εξασφαλίσει την κάλυψη των αναγκών του - τόσο των βιοτικών όσο και άλλων ειδικότερων - άρχισε να επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό το φυσικό περιβάλλον. Η αλματώδης πρόοδος της τεχνολογίας από τη δεκαετία του 1970 και μετά οδήγησε στην αύξηση της παραγωγής και στη δημιουργία νέων αναγκών για τους ανθρώπους. Επίσης, ένα σημαντικό γεγονός που επηρέασε τη διαθεσιμότητα των πόρων του περιβάλλοντος ήταν η αύξηση του πληθυσμού. Ο πληθυσμός της γης τριπλασιάστηκε κατά το διάστημα 1900-2000 και αυτό οδήγησε σε αύξηση του καταναλωτισμού και φυσικά στην κατασπατάληση περισσότερων φυσικών πόρων σε βαθμό που η φύση δεν προλάβαινε να τους ανανεώσει, ώστε να είναι δυνατή η χρήση τους από τους ανθρώπους. Πριν περίπου 200 χρόνια και συγκεκριμένα το 1800 υπήρχαν στη γη λιγότεροι από ένα δισεκατομμύριο άνθρωποι.

⁴ 1939-1945

Σήμερα, σύμφωνα με τους υπολογισμούς του ΟΗΕ, ο πληθυσμός της γης πλησιάζει τους 8 δισεκατομμύρια κατοίκους. Όπως φαίνεται και στην «Εικόνα 1» για χιλιάδες χρόνια ο πληθυσμός της γης αυξανόταν με αργούς ρυθμούς. Όμως, τους τελευταίους αιώνες, λόγω της βιομηχανικής επανάστασης και της ανάπτυξης της τεχνολογίας οι όποιες βοήθησαν και στην πρόοδο της ιατρικής, είχαν ως αποτέλεσμα ο πληθυσμός να αυξηθεί δραματικά. Μεταξύ του 1900 και του 2000, η αύξηση του παγκόσμιου πληθυσμού ήταν τρεις φορές μεγαλύτερη από ότι κατά τη διάρκεια ολόκληρης της προηγούμενης ιστορίας της ανθρωπότητας. Σύμφωνα με μελέτες ο πληθυσμός της γης αυξήθηκε από 1,5 σε 6,1 δισεκατομμύρια ανθρώπους σε μόλις 100 χρόνια (1900-2000).⁵

Εικόνα 1. Ο πληθυσμός της γης από το 1800 έως το 2022 (με εκτιμήσεις για τις επόμενες δεκαετίες). Πηγή: e-geografia.eduportal.gr

⁵ Πηγή: World Population to 2300, New York, United Nations (2004).

Όπως γίνεται φανερό, μετά τη βιομηχανική επανάσταση ο πληθυσμός της γης τριπλασιάστηκε και αυτό οδήγησε στη δραστική αύξηση της παραγωγής και της κατανάλωσης. Η αύξηση της παραγωγής και της κατανάλωσης προϊόντων οδήγησε με τη σειρά της στην «αφαίμαξη» του περιβάλλοντος από τους ανθρώπους και στην κατασπατάληση περισσότερων φυσικών πόρων. Μάλιστα, όσο περνούσαν τα χρόνια υπήρχε εντατικοποίηση της εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων. Η συνεχώς αυξανόμενη εκμετάλλευση από τη δεκαετία του 1970 και μετά είχε λάβει ανεξέλεγκτες διαστάσεις, αφού υπήρχε μόνο ένας στόχος, η οικονομική μεγέθυνση, με απλά λόγια το μεγαλύτερο οικονομικό κέρδος. Όμως, σοβαρά προβλήματα άρχισαν δημιουργούνται στο περιβάλλον, τα οποία με τη σειρά τους άρχισαν να προκαλούν τρομερές συνέπειες στη ζωή του ανθρώπου. Φαινόμενο του θερμοκηπίου, τρύπα του όζοντος, λιώσιμο πάγων, υπερθέρμανση του πλανήτη, αλλαγή κλίματος, είναι μόνο λίγες από τις πολλές συνέπειες που προκαλούνται με την πάροδο των χρόνων στο περιβάλλον που επηρεάζουν άμεσα την ποιότητα ζωής του ανθρώπου.

Οι δράσεις του ανθρώπου στη φύση έγινε κατανοητό ότι είχαν γυρίσει «μπούμεραγκ» και είχαν στραφεί εναντίον του και επηρέαζαν με αρνητικό τρόπο όχι μόνο το περιβάλλον αλλά και τη ζωή τη δική του, καθώς και των επόμενων γενεών. Τότε οι άνθρωποι άρχισαν να συνειδητοποιούν ότι δεν είναι δυνατή η αρμονική συνύπαρξη της χωρίς περιορισμούς οικονομικής μεγέθυνσης και της διατήρησης του περιβάλλοντος. Οι έννοιες οικονομική μεγέθυνση χωρίς περιορισμούς και προστασία περιβάλλοντος δεν μπορούν να συμβαδίσουν.

Ο άνθρωπος πίστευε ότι οι φυσικοί πόροι είναι άπειροι και δεν εξαντλούνται ποτέ. Έχοντας αυτή τη σκέψη στο μυαλό του ήταν ακόρεστος και συνεχώς εκμεταλλευόταν και κατανάλωνε τους φυσικούς πόρους για να αναπτυχθεί οικονομικά (ανάπτυξη για την ανάπτυξη). Άρχισε να γίνεται αντιληπτό - κυρίως μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο - ότι οι πόροι της φύσης δεν είναι ανεξάντλητοι και ιδιαίτερα ότι η φύση δεν προλαβαίνει να ανανεώσει τους πόρους πριν ο άνθρωπος τους κατασπαταλήσει. Επομένως, συνειδητοποίησε ότι εάν συνεχιστεί αυτή η κατάσταση με την εξάντληση των φυσικών πόρων, τότε όχι μόνο θα επηρεάσει τη ζωή των ανθρώπων του παρόντος, αλλά θα υπονομεύσει και θα υποθηκεύσει το μέλλον των ερχόμενων γενεών, όπως έχει τονιστεί και στον ορισμό του 1987 της Παγκόσμιας Επιτροπής Περιβάλλοντος και Ανάπτυξης (WCED) που θα γίνει ειδική αναφορά στη συνέχεια του κεφαλαίου. Ο άνθρωπος άρχισε να ενδιαφέρεται για την

ποιότητα του περιβάλλοντος που θα κληροδοτήσει στις επόμενες γενιές. Η επάρκεια φυσικών πόρων μέχρι εκείνη τη στιγμή θεωρείτο δεδομένη και έτσι οι έννοιες οικονομική ανάπτυξη και οικονομική μεγέθυνση ήταν έννοιες ταυτόσημες. Έγινε κατανοητό, όμως, ότι με την ανεξέλεγκτη χρήση φυσικών πόρων δεν καταστρέφεται μόνο το περιβάλλον αλλά υπάρχει και υποβάθμιση της ποιότητας ζωής των ανθρώπων, ενώ ταυτόχρονα διασπάται η συνοχή της κοινωνίας. Γι' αυτό το λόγο αναζητήθηκαν τρόποι, ώστε να υπάρξει συνδυασμός βελτίωσης της ζωής με ταυτόχρονη διατήρηση του φυσικού πλούτου της γης. Κανένας δεν επιθυμούσε να σταματήσει η οικονομική πρόοδος, αλλά συνειδητοποίησαν ότι έπρεπε να μουν συγκεκριμένα όρια στην οικονομική μεγέθυνση.

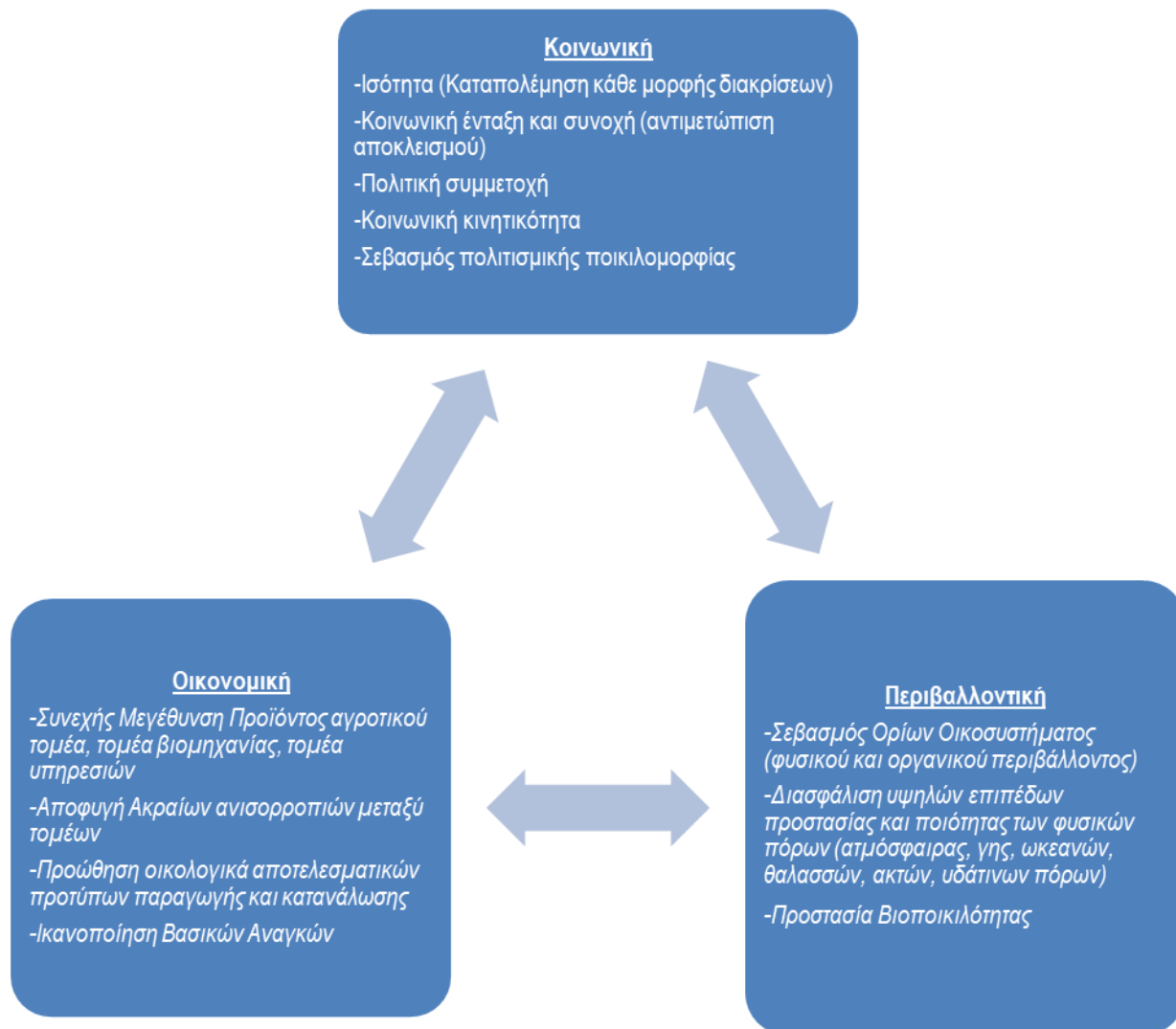
Κρίθηκε αναγκαίο και ξεκίνησαν πολιτικές συζητήσεις, ώστε να υιοθετηθεί μια αναπτυξιακή πολιτική που θα δημιουργήσει ένα περιβάλλον που θα είναι ικανό να διατηρηθεί, ώστε να εξασφαλιστούν και οι επόμενες γενιές. Οι απόψεις ότι ο άνθρωπος μπορεί να αναπτύσσεται συνεχώς χωρίς κάποιο κόστος και ότι οι φυσικοί πόροι είναι άπειροι και δεν εξαντλούνται ποτέ είχαν καταστεί πλέον απόψεις παρωχημένες. Η αύξηση του πληθυσμού, η κλιματική αλλαγή, η επιβάρυνση του περιβάλλοντος, η υποβάθμιση των οικοσυστημάτων, η έλλειψη τροφίμων και νερού, οι κοινωνικές ανισότητες διαμόρφωναν μια παγκόσμια απειλή που όμοιά της δεν είχε γνωρίσει η ανθρωπότητα στο παρελθόν και έτσι έπρεπε να ληφθούν αποφάσεις και να παρθούν πρωτοβουλίες, γιατί απειλείτο η ίδια η ύπαρξη του ανθρώπου. Έτσι, λοιπόν, πολλοί επιστήμονες και πολιτικοί άρχισαν να αναζητούν ένα μοντέλο το οποίο θα έδινε τη δυνατότητα να εξασφαλιστεί η βιωσιμότητα του περιβάλλοντος με την παράλληλη ανάπτυξη του ανθρώπου και της κοινωνίας του, δηλαδή ένα μοντέλο που από τη μία πλευρά θα ήταν δυνατή η ανάπτυξη και η εξέλιξη του ανθρώπου και της κοινωνίας με παράλληλο, όμως, σεβασμό στο περιβάλλον και στις μελλοντικές γενιές και την κοινωνία τους, η οποία θα μπορεί να ικανοποιεί τις βασικές της ανάγκες. Κάτω από αυτές τις συνθήκες διαμορφώθηκε η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης.

Πριν αναλύσουμε την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης είναι καλό να εξετάσουμε τις δύο έννοιες που απαρτίζουν την έννοια. Βιωσιμότητα σημαίνει να μπορεί το άτομο να επιβιώνει και μέσα στο περιβάλλον και μέσα στη κοινωνία. Ο όρος αυτός εμφανίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1970, όταν ο άνθρωπος συνειδητοποίησε την οικολογική κρίση και αναζήτησε μεθόδους, ώστε να έχει την ικανότητα να ζει μια ποιοτική ζωή και οικονομικά και κοινωνικά αλλά ταυτοχρόνως

να εξασφαλίζει και τη διατήρηση των φυσικών πόρων, ώστε και οι επόμενες γενιές να έχουν την ίδια δυνατότητα. Με τον όρο ανάπτυξη εννοούμε ο άνθρωπος να απολαμβάνει καλύτερες συνθήκες ζωής τόσο σε οικονομικό όσο και σε κοινωνικό και περιβαλλοντικό επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα, ανάπτυξη έχουμε, όταν μια κοινωνία περνά από ένα υποδεέστερο επίπεδο ζωής σ' ένα πιο βελτιωμένο. Επομένως, οι αλλαγές που γίνονται θα πρέπει να ωφελούν τον πληθυσμό και την ίδια στιγμή να σέβονται το περιβάλλον και τους διαθέσιμους φυσικούς πόρους. Για να υπάρξει ανάπτυξη είναι αναγκαίο να υπάρξει ανθρώπινη παρέμβαση στη φύση και χρήση των πόρων της. Ταυτόχρονα, για να υπάρξει βιωσιμότητα, δηλαδή, για να μπορέσει η φύση να είναι ικανή να υποστηρίξει την ποιοτική ζωή και των επόμενων γενεών, οφείλει ο άνθρωπος να διατηρήσει και να διαφυλάξει τους φυσικούς πόρους. Άρα είναι κατανοητό ότι οι δύο αντίρροπες δυνάμεις – η οικονομική ανάπτυξη και η προστασία του περιβάλλοντος- θα πρέπει να βρίσκονται σε αρμονική σχέση.

Μέχρι τη δεκαετία του 1970 η ανάπτυξη εθεωρείτο ένας καθαρά ποσοτικός όρος, δηλαδή οι άνθρωποι λάμβαναν υπόψη την ανάπτυξη μόνο από τη σκοπιά της οικονομική της διάστασης. Με την πάροδο των χρόνων, όμως, η ανάπτυξη συνδέθηκε εκτός από την οικονομική της διάσταση και με τις περιβαλλοντικές και κοινωνικές διαστάσεις, με συνέπεια την εννοιολογική προσέγγιση της βιώσιμης ανάπτυξης (Εικόνα 2) ⁶. Η έννοια «ανάπτυξη» με την πάροδο των χρόνων εξελίχθηκε. Δεν υπήρχε ανάπτυξη επειδή υπήρχε χρηματικό κέρδος. Η ανάπτυξη δεν ήταν μόνο ποσοτικός όρος αλλά και ποιοτικός. Δηλαδή, ο άνθρωπος να εξελίσσεται, να βελτιώνεται η ζωή του και η κοινωνία μέσα στην οποία διαβιεί χωρίς αυτό, όμως, να προκαλεί επιβάρυνση του περιβάλλοντος και επιπτώσεις στον ανθρώπινο πολιτισμό αλλά και στην οικονομική κατάσταση των ανθρώπων. Αυτό σημαίνει ότι δεν πρέπει να λαμβάνουμε την ανάπτυξη από τη σκοπιά του κέρδους αποδίδοντάς της μόνο χρηματική αξία, αλλά να λαμβάνουμε υπόψη την ανάπτυξη από μια ευρύτερη σκοπιά που συμπεριλαμβάνει εκτός από την οικονομική ανάπτυξη, την πολιτιστική και την κοινωνική ανάπτυξη αλλά και το σεβασμό στο περιβάλλον και τις πανανθρώπινες ηθικές αξίες.

⁶ Βαβούρας Ι. (2016), Πολιτική Οικονομικής Ανάπτυξης: Οικονομική και Θεσμική Προσέγγιση, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα. Σελ.42.

Εικόνα 2: Οι τρεις συνιστώσες της βιώσιμης ανάπτυξης (Πηγή: Πολιτική Οικονομικής Ανάπτυξης: Οικονομική και Θεσμική Προσέγγιση, Βαβούρας Ιωάννης, 2016).

Καταλαβαίνουμε, λοιπόν, ότι η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης περιλαμβάνει πολλές διαστάσεις και ότι έχει τις ρίζες της στη μεταπολεμική περίοδο, όταν δημιουργήθηκε ανησυχία για την επίδραση της υπέρμετρης οικονομικής μεγέθυνσης στο φυσικό περιβάλλον. Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης εμφανίστηκε λόγω της συνεχούς αυξανόμενης ανησυχίας για τις επιπτώσεις της οικονομικής ανάπτυξης στους φυσικούς πόρους και ταυτόχρονα στην ποιότητα ζωής των ανθρώπων.

Επειδή πρόκειται για μια έννοια πολυδιάστατη, είναι φυσικό να έχουν γίνει πολλές προσπάθειες ορισμού του περιεχομένου της. Σε κάθε προσπάθεια ορισμού, ο κάθε επιστήμονας έχει χρησιμοποιήσει τη δική του ορολογία για να προβάλει τις

δικές του απόψεις πάνω στο σημαντικό αυτό θέμα. Από τους εκατοντάδες ορισμούς που κατά καιρούς έχουν διατυπωθεί για τη βιώσιμη ανάπτυξη, ο πιο διαδεδομένος είναι αυτός που έδωσε το 1987 η Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (World Commission on Environment and Development) στην έκθεση της με τίτλο «Το κοινό μας Μέλλον» (Our Common Future), γνωστή και ως Έκθεση Brundtland, από το όνομα του πρώην πρωθυπουργού της Νορβηγίας Gro Harlem Brundtland, που εκείνη την περίοδο ήταν ο Πρόεδρος της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (WCED). Ο ορισμός αυτός είναι ο εξής: «βιώσιμη ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες της παρούσας γενιάς χωρίς να θέτει σε κίνδυνο ή να περιορίζει την δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιούν τις δικές τους ανάγκες». Ταυτόχρονα η έκθεση αναγνωρίζει ότι στην έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης ενσωματώνονται τρεις διαστάσεις, η κοινωνική, η οικονομική και η περιβαλλοντική.

Από τον ορισμό αυτό διαπιστώνουμε ότι δεν είναι δυνατό να οριστεί η βιώσιμη ανάπτυξη χρησιμοποιώντας μία μόνο διάσταση, αλλά χρειάζονται πολύ περισσότερες. Στον ορισμό του 1987 υπάρχει σύζευξη των οικολογικών και περιβαλλοντικών διαστάσεων της ανάπτυξης με τις οικονομικές και κοινωνικές διαστάσεις (Αλεξίου Αριστέα, 2020)⁷. Επομένως, η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης ενσωματώνει τρεις συνιστώσες, την κοινωνική, την οικονομική και την περιβαλλοντική (Βαβούρας και Βαβούρα)⁸. Η βιώσιμη ανάπτυξη αναφέρεται κυρίως στο σχεδιασμό και την υλοποίηση της οικονομικής ανάπτυξης με κύριο γνώμονα δράσης την προστασία του περιβάλλοντος μακροπρόθεσμα (Παναγιώτου Ευαγγελία, 2016)⁹.

Η βιώσιμη ανάπτυξη, λοιπόν, είναι μια σύνθετη έννοια στην οποία συνυπάρχουν τρεις διαστάσεις, η προστασία του περιβάλλοντος, η οικονομική ανάπτυξη και κοινωνική δικαιοσύνη και συνοχή. Όμως, δεν είναι μόνο αυτές οι τρεις διαστάσεις, αφού η έννοια συνεχώς εμπλουτίζεται και διευρύνεται καθώς η ζωή

⁷ Αλεξίου Α., «Βιώσιμη τοπική ανάπτυξη και κοινοτική στοιχειοθέτηση ικανότητας (δράσης) (community capacity building) για την απασχόληση: περιπτώσιολογική μελέτη για τα Δωδεκάνησα», Ιούλιος 2020.

⁸ Βαβούρας Ι. και Βαβούρα Χ., Οικονομική μεγέθυνση, βιώσιμη ανάπτυξη, βιοποικιλότητα και περιβαλλοντική προστασία (στο βιβλίο: Βιοποικιλότητα, Κοινωνική και Πολιτισμική Πολυποικιλότητα/ Β. Παπαβασιλείου, Γ. Ξανθάκου, Ν. Ανδρεαδάκης, Ε. Νικολάου, Μ. Καίλα, Εκδόσεις: Διάδραση, Αθήνα, Οκτώβριος 2021.

⁹ Παναγιώτου Ευαγγελία, Διεθνής Οργάνωση, Βιώσιμη Ανάπτυξη και Ναυτιλία, Ιούνιος 2016.

εξελίσσεται και υπάρχουν αλλαγές στη ζωή του ανθρώπου και δημιουργούνται νέες ανάγκες. Ο κόσμος συνεχώς αλλάζει. Άλλες ήταν οι ανάγκες των ανθρώπων πριν 30 χρόνια και άλλες είναι αυτή τη στιγμή. Έτσι, λοιπόν, πλέον μέσα στην έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης περιλαμβάνονται και ηθικά ζητήματα. Μάλιστα, βασισμένος στον ορισμό του 1987 είναι ένας άλλος ορισμός της βιώσιμης ανάπτυξης που συμπεριελήφθη το 2001 στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Γκέτεμποργκ στη «Στρατηγική της ΕΕ για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη» που κάνει φανερό ότι η βιώσιμη ανάπτυξη είναι μια έννοια ευμετάβλητη. Συγκεκριμένα αναφέρεται *«Η Βιώσιμη Ανάπτυξη είναι μία συνεχής πορεία αλλαγής και προσαρμογής, και όχι μία στατική κατάσταση, με στόχο την ικανοποίηση των αναγκών του παρόντος, χωρίς όμως να μειώνεται η δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν και τις δικές τους ανάγκες, μέσα από την ισόρροπη και ισότιμη επιδίωξη και των τριών πυλώνων της Βιώσιμης Ανάπτυξης: Οικονομία – Περιβάλλον – Κοινωνία»*¹⁰. Μέσα από αυτόν τον ορισμό πρέπει να διευκρινίσουμε τις λέξεις «προσαρμογή» και «επιδίωξη». Με τη χρήση της λέξης «προσαρμογή» διαπιστώνουμε ότι η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης μεταβάλλεται, αφού πρέπει να ακολουθεί και να προσαρμόζεται στις εξελίξεις τόσο τις οικονομικές όσο και τις κοινωνικές και τις περιβαλλοντικές. Αυτό μας οδηγεί στο εύλογο συμπέρασμα ότι δεδομένου ότι η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης μεταβάλλεται καθώς αναπτύσσεται και εμπλουτίζεται με τα χρόνια, με τον ίδιο τρόπο και οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης μεταβάλλονται συνεχώς όπως και οι «επιδιώξεις» της Οικονομίας, του Περιβάλλοντος και της Κοινωνίας.

Παρά τους πολλούς διαφορετικούς ορισμούς για τη βιώσιμη ανάπτυξη, γίνεται αποδεκτό από όλους ότι η βιώσιμη ανάπτυξη έχει ως στόχο να εξασφαλίσει στο διηνεκές την οικολογική ισορροπία και να διαφυλάξει τους φυσικούς πόρους, ώστε να μπορέσουν οι επόμενες γενιές όχι μόνο να επιβιώσουν αλλά και να έχουν τη δυνατότητα να απολαμβάνουν ποιοτική ζωή.

Οι τρεις πυλώνες της βιώσιμης ανάπτυξης είναι το περιβάλλον, η κοινωνία και η οικονομία. Στόχος της βιώσιμης ανάπτυξης είναι να υπάρχει παράλληλη ανάπτυξη και στους τρεις πυλώνες χωρίς, όμως, η ανάπτυξη του ενός να οδηγεί σε υποβάθμιση κάποιου άλλου. Ο μόνος τρόπος για την επίτευξη αυτού του στόχου είναι να αξιοποιούνται οι φυσικοί πόροι για τις ανάγκες της οικονομίας και της κοινωνίας

¹⁰ <https://www.kemel.gr/library/viosimi-anaptyxi>

χωρίς αυτό να αποκλείει τις μελλοντικές γενιές να αξιοποιήσουν και οι ίδιες τους φυσικούς πόρους. Με λίγα λόγια ο στόχος είναι να επιτευχθεί οικονομική ανάπτυξη χωρίς όμως να υφίσταται υποβάθμιση του περιβάλλοντος και ταυτόχρονα να διατηρείται η κοινωνική δικαιοσύνη και συνοχή, η δίκαιη κατανομή των πόρων, η διατήρηση υψηλού βιοτικού επιπέδου και να υπάρχει η δυνατότητα όλοι οι άνθρωποι να ζήσουν μια ζωή με αξιοπρέπεια.

Οι τρεις διαστάσεις που αποτελούν τη βιώσιμη ανάπτυξη είναι αλληλένδετες, αφού η μια δεν νοείται χωρίς την άλλη (φυσικά το περιβάλλον δεν έχει ανάγκη τις άλλες δυο έννοιες για να υπάρξει). Το περιβάλλον υπάρχει εκ φύσεως, η κοινωνία αναπτύσσεται μέσα στο περιβάλλον και χρησιμοποιεί τους φυσικούς πόρους, ενώ η οικονομία αναπτύσσεται μέσα σε μια κοινωνία χρησιμοποιώντας τους ανθρώπους (κατανάλωση) και το περιβάλλον (παραγωγή).

Επομένως, βιώσιμη ανάπτυξη είναι κάθε διαδικασία ανάπτυξης που ικανοποιεί ταυτόχρονα και τις τρεις διαστάσεις/ ανάγκες, την κοινωνική δικαιοσύνη, την οικονομική ευημερία και την περιβαλλοντική προστασία.

Η βιώσιμη ανάπτυξη είναι μια πολύ σημαντική έννοια για τον 21ο αιώνα και αυτό γίνεται αντιληπτό καθώς πλέον η έννοια αυτή αποτελεί βασική προτεραιότητα κυβερνήσεων, διεθνών οργανισμών αλλά και μια γενικότερη ανάγκη της κοινωνίας (σε επόμενο κεφάλαιο θα γίνει ειδική αναφορά για τη στρατηγική που ακολούθησε η Ευρωπαϊκή Ένωση). Η ανάγκη για πολιτικές βιώσιμης ανάπτυξης βρίσκεται στο επίκεντρο όχι μόνο των διεθνών οργανισμών αλλά και των κυβερνήσεων των κρατών, πλέον και των επιχειρήσεων. Καθημερινά στις μέρες μας ακούμε για την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης, από τους πολιτικούς και τους επιστήμονες στα κοινοβούλια, στις μελέτες και στις τηλεοράσεις μέχρι και τους απλούς ανθρώπους σε συζητήσεις στο δρόμο.

Με βάση τη βιώσιμη ανάπτυξη σταδιακά διαδόθηκαν στις μέρες μας και υπάρχουν στην καθημερινότητα της ζωής μας οι τεχνικές της ανακύκλωσης, της αναδάσωσης, του βιολογικού καθαρισμού, του ελέγχου της αλιείας, η χρήση εναλλακτικών μορφών ενέργειας και άλλες εκατοντάδες έννοιες που δείχνουν τον βαθμό επέκτασης και διάδοσης της βιώσιμης ανάπτυξης μέχρι τις ημέρες μας. Αυτό που πρέπει να γίνει κατανοητό είναι ότι η βιώσιμη ανάπτυξη είναι αδήριτη ανάγκη ώστε να γίνει ποιοτικότερη η ζωή του ανθρώπου. Πλέον έχει γίνει σαφές ότι η

προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί βασική προϋπόθεση για να εξασφαλιστεί η ανθρώπινη ευημερία.

2^ο Κεφάλαιο

Οι Σχέσεις μεταξύ Οικονομικής Ανάπτυξης, Βιώσιμης Ανάπτυξης και Πράσινης Ανάπτυξης

2.1. Από την «Οικονομική Μεγέθυνση» στην «Οικονομική Ανάπτυξη»

Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση των σχέσεων μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης, βιώσιμης ανάπτυξης και πράσινης ανάπτυξης είναι καλό να διακρίνουμε τις διαφορές που υπάρχουν μεταξύ των εννοιών της «οικονομικής μεγέθυνσης» (economic growth) και της «οικονομικής ανάπτυξης» (economic development). Πριν τη δεκαετία του 1960, που οι άνθρωποι θεωρούσαν δεδομένη την επάρκεια των πόρων που τους χάριζε η φύση, οι έννοιες «οικονομική μεγέθυνση» και «οικονομική ανάπτυξη» εθεωρούντο, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, έννοιες ταυτόσημες. Δηλαδή, η έννοια της ανάπτυξης ήταν ταυτόσημη με τη μεγέθυνση και την ποσοτική αύξηση διαφόρων οικονομικών μεγεθών και κυρίως του Ακαθάριστου Εγχωρίου Προϊόντος (ΑΕΠ). Στην έννοια «ανάπτυξη» λάμβαναν υπόψη μόνο τους οικονομικούς δείκτες, χωρίς να ενσωματώνουν στην έννοια τις επιπτώσεις στο περιβάλλον, τη φτώχεια, την υποβάθμιση της ποιότητας ζωής κτλ. Έτσι, διαμορφωνόταν μια στρεβλή πραγματικότητα, αφού θεωρούσαν ότι υπάρχει ανάπτυξη κοιτώντας μόνο τους ποσοτικούς δείκτες και όχι τους ποιοτικούς, καθώς από τη μια έβλεπαν τα οικονομικά μεγέθη να αυξάνονται, χωρίς να τους ενδιαφέρει η υποβάθμιση της ζωής με την καταστροφή του περιβάλλοντος και τη δημιουργία κοινωνικών ανισοτήτων. Μετά τη δεκαετία του 1960, ο όρος «οικονομική ανάπτυξη» επαναπροσδιορίστηκε και το περιεχόμενο της επεκτάθηκε σε ζητήματα κοινωνικής, πολιτιστικής, περιβαλλοντικής ακόμα και πολιτικής υφής τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Είναι σημαντική και χρήσιμη μία πρώτη αποσαφήνιση των εννοιών

μεγέθυνση (growth) και ανάπτυξη (development), τουλάχιστον όσον αφορά την οικονομική τους χροιά (Βαβούρας, 2021)¹¹.

Ο όρος οικονομική μεγέθυνση (economic growth) εκφράζει τη διαχρονική διεύρυνση της παραγωγής ή τη διαχρονική αύξηση του πραγματικού προϊόντος της οικονομίας και του εισοδήματος που δημιουργεί. Ως οικονομική μεγέθυνση ορίζεται κατά κανόνα ο ρυθμός αύξησης του συνολικού ή του κατά κεφαλή πραγματικού ΑΕΠ¹². Διευκρινίζεται εδώ ότι ο ρυθμός αύξησης του συνολικού πραγματικού ΑΕΠ εκφράζει την έκταση της αύξησης του συνολικού προϊόντος της οικονομίας ενώ ο ρυθμός αύξησης του κατά κεφαλήν πραγματικού ΑΕΠ εκφράζει πολύ γενικά την έκταση της βελτίωσης της οικονομικής ευημερίας του μέσου από πλευράς εισοδήματος άτομου (Βαβούρας και Βαβούρα, 2021).

Σε αντίθεση, λοιπόν, με την οικονομική μεγέθυνση που είναι μία μονοδιάστατη διαδικασία, με την έννοια ότι διερευνάται μόνο με βάση ένα κριτήριο, την αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ, η οικονομική ανάπτυξη είναι μία πολυδιάστατη διαδικασία, η οποία συνδέεται με σημαντικές μεταβολές στη δομή της οικονομίας, στην κοινωνική δομή, στην ποιότητα των συντελεστών παραγωγής, σε συνήθειες του ατόμων και τους θεσμούς, καθώς και με περιορισμό της ανισοδιανομής του εισοδήματος (Βαβούρας και Βαβούρα, 2021).

Καταλαβαίνουμε, λοιπόν, ότι η οικονομική ανάπτυξη έχει ευρύτερο περιεχόμενο, αφού δεν προϋποθέτει μόνο την αύξηση του πραγματικού προϊόντος, αλλά θα πρέπει ταυτόχρονα να συνδυάζεται με διαθρωτικές μεταβολές στη δομή της οικονομίας και τις κοινωνικές δομές. Επομένως, η οικονομική μεγέθυνση είναι ένας ποσοτικός δείκτης, αφού σχετίζεται με την αύξηση του εισοδήματος ή του παραγόμενου προϊόντος, ενώ η οικονομική ανάπτυξη είναι ένας ποιοτικός δείκτης, αφού σχετίζεται με τις δυνατότητες ικανοποίησης των ατομικών και κοινωνικών αναγκών. Δηλαδή, η οικονομική ανάπτυξη έχει ως στόχο να βελτιώσει την κοινωνική ευημερία και την κοινωνική συνοχή, αφού πρώτα γίνουν αλλαγές στο εσωτερικό της

¹¹ Βαβούρας Ι. και Βαβούρα Χ. (2021), Οικονομική μεγέθυνση, βιώσιμη ανάπτυξη, βιοποικιλότητα και περιβαλλοντική προστασία (στο βιβλίο: Βιοποικιλότητα, Κοινωνική και Πολιτισμική Πολυποικιλότητα/ Β. Παπαβασιλείου, Γ. Ξανθάκου, Ν. Ανδρεαδάκης, Ε. Νικολάου, Μ. Καίλα, Εκδόσεις: Διάδραση, Αθήνα.

¹² ΑΕΠ είναι η προστιθέμενη αξία που παράγεται μέσα στην επικράτεια της χώρας κατά τη διάρκεια μιας δεδομένης χρονικής περιόδου από όλους τους συντελεστές παραγωγής.

κοινωνίας που έχουν οικονομικό, κοινωνικό, τεχνολογικό και περιβαλλοντικό χαρακτήρα. Ενδεικτικά, ως αλλαγές αναφέρονται η μείωση της φτώχειας, ο περιορισμός των ανισοτήτων, η προστασία του περιβάλλοντος και η ελάττωση της επιβάρυνσής του, εκσυγχρονισμός συστημάτων, προσέλκυση των πόρων σε πιο παραγωγικούς τομείς κλπ. Το περιεχόμενο των δύο όρων είναι, κυρίως, συμπληρωματικό, καθώς η οικονομική ανάπτυξη προϋποθέτει την οικονομική μεγέθυνση. Ενδέχεται, όμως, η εφαρμογή κάποιων πολιτικών μεγέθυνσης να περιορίζει τις δυνατότητες οικονομικής ανάπτυξης.

Η οικονομική μεγέθυνση υπολογίζεται με βάση την ετήσια ποσοστιαία μεταβολή του ΑΕΠ, ενώ για τον υπολογισμό της οικονομικής ανάπτυξης χρειαζόμαστε ένα μείγμα δεικτών που περιλαμβάνουν το ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης, το προσδόκιμο ζωής, το μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού κ.α.. Κατά τον ΟΟΣΑ, θα πρέπει να συνεκτιμούνται ο ελεύθερος χρόνος, το περιβάλλον, η κοινωνική συνοχή, η κατανομή του εισοδήματος και άλλοι πολλοί δείκτες.

Συμπερασματικά, η οικονομική μεγέθυνση είναι αναγκαία, αλλά όχι ικανή συνθήκη για την οικονομική ανάπτυξη. Στην ανάπτυξη πρέπει να συμμετέχει η κοινωνία προκειμένου να αυξηθεί το εισόδημα και η παραγωγή της χώρας και κατ' επέκταση να επωφελείται και η ίδια τα οφέλη της ανάπτυξης. Στη μεγέθυνση, υπάρχει περίπτωση να επωφελείται μόνο ένα μικρό κομμάτι του πληθυσμού και μας ενδιαφέρει απλά να αυξάνεται η παραγωγή και το εισόδημα της χώρας, δίχως να εστιάζεται η προσοχή σε λεπτομέρειες όπως η προέλευση των επενδύσεων ή της παραγωγής, η απασχόληση και γενικότερα η κοινωνική ευημερία.

2.2. Οικονομική ανάπτυξη - Βιώσιμη ανάπτυξη – Πράσινη ανάπτυξη

Αρχικά, λοιπόν, οι άνθρωποι και συγκεκριμένα οι κυβερνήσεις επιδίωκαν την οικονομική μεγέθυνση χωρίς περιορισμούς, δηλαδή ενδιαφέρονταν αποκλειστικά για την αύξηση του ΑΕΠ. Όμως, όταν σταδιακά έγινε κατανοητό, ότι η οικονομική μεγέθυνση μπορεί να επηρεάσει τις σχέσεις του ανθρώπου με το περιβάλλον, τότε αναζητήθηκαν νέες οικονομικές πολιτικές. Έτσι, διαμορφώθηκε ο όρος «οικονομική

ανάπτυξη», στον οποίο ενσωματώθηκε και η περιβαλλοντική διάσταση και στη συνέχεια φτάσαμε στη βιώσιμη ανάπτυξη, όπως έγινε ανάλυση στο προηγούμενο κεφάλαιο. Με αυτό τον τρόπο διαπιστώνουμε, λοιπόν, ότι η οικονομική ανάπτυξη είναι ένα μέσο για να οδηγηθούμε στη βιώσιμη ανάπτυξη.

Ένα άλλο μέσο για να οδηγηθούμε στη βιώσιμη ανάπτυξη είναι και η έννοια της «πράσινης ανάπτυξης»¹³, παρόλο που ως όρος εμφανίστηκε μετά από εκείνον της βιώσιμης ανάπτυξης. Επομένως, ο όρος «πράσινη ανάπτυξη» είναι μεταγενέστερος. Η Στρατηγική της Πράσινης Ανάπτυξης υιοθετήθηκε κατά πρώτον από την 5^η Διπυργική Διάσκεψη για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη στην Ασία και τον Ειρηνικό (Ministerial Conference on Environment and Development in Asia and the Pacific) που διεξήχθη στην Σεούλ της Κορέας στις 28-29 Μαρτίου 2005, στην οποία διαπιστώθηκε ότι οι μεγάλες πιέσεις που είχαν ασκηθεί στις δυνατότητες του περιβάλλοντος είχαν υποθηκεύσει τη βιωσιμότητα του στην Ασία και τον Ειρηνικό ωκεανό.

Και για την έννοια της πράσινης ανάπτυξης έχουν γίνει πολλές προσπάθειες ορισμού της και μάλιστα πολλοί είναι αυτοί που συγχέουν την έννοια της πράσινης ανάπτυξης με την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης. Ένας ορισμός που θα μπορούσε να δοθεί για την πράσινη ανάπτυξη είναι ότι η πράσινη ανάπτυξη είναι η επιδίωξη της οικονομικής ανάπτυξης με περιβαλλοντικά βιώσιμο τρόπο. Ενώ ένας διαδεδομένος ορισμός είναι ότι πράσινη ανάπτυξη σημαίνει ενθάρρυνση της οικονομικής μεγέθυνσης και ανάπτυξης, διασφαλίζοντας παράλληλα ότι τα φυσικά περιουσιακά στοιχεία συνεχίζουν να παρέχουν τους πόρους και τις περιβαλλοντικές υπηρεσίες στις οποίες βασίζεται η ευημερία των ανθρώπων. Διαπιστώνουμε, λοιπόν, ότι η πράσινη ανάπτυξη εστιάζει στην ανάπτυξη του περιβάλλοντος και στη βιωσιμότητά του, η οποία μπορεί να επιτευχθεί με τον περιορισμό των επιπτώσεων που ασκούνται στο περιβάλλον λόγω της ανθρώπινης οικονομικής δραστηριότητας και με την αύξηση της οικολογικής αποδοτικότητας¹⁴. Πιο συγκεκριμένα δίνει έμφαση στη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, αλλά και γενικότερα στην ορθολογική διαχείριση της ενέργειας και στην προστασία του περιβάλλοντος.

¹³ Βαβούρας Ι “Πράσινη ανάπτυξη: Ορισμένες επισημάνσεις και συγκρίσεις με την αειφόρο ανάπτυξη”, Εισήγηση στο Συνέδριο: Κοπεγχάγη 2009: το περιβάλλον στη δίνη μίας παγκόσμιας κρίσης 26-27 Φεβρουαρίου 2010).

¹⁴ Η οικολογική αποδοτικότητα είναι η διαδικασία με την οποία αναπτύσσουμε μια συγκεκριμένη οικονομική δραστηριότητα, προσπαθώντας να την κάνουμε να παράγει τις λιγότερο δυνατές περιβαλλοντικές επιπτώσεις.

Πολλοί είναι αυτοί –πολιτικοί, επιστήμονες και ερευνητές – που θεωρούν ότι η υιοθέτηση και η ενθάρρυνση των πολιτικών πράσινης ανάπτυξης θα συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη και στην ανάκαμψη από την οικονομική κρίση ενώ παράλληλα θα αναπτυχθούν και πολιτικές φιλικές προς το περιβάλλον και τη διατήρησή του. Επομένως, θεωρούν ότι υπάρχουν περιθώρια να επιτευχθούν ταυτόχρονα η πράσινη και η οικονομική ανάπτυξη. Είναι, λοιπόν, φανερό ότι η έννοια της πράσινης ανάπτυξης έχει ενσωματώσει τόσο την περιβαλλοντική όσο και την οικονομική διάσταση, αλλά αγνοεί την κοινωνική διάσταση που αποτελεί την τρίτη συνιστώσα της βιώσιμης ανάπτυξης.

Στην ουσία η οικονομική ανάπτυξη και η πράσινη ανάπτυξη είναι έννοιες που είναι ενσωματωμένες στην έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης. Η διαφορά τους έγκειται στον στόχο τους. Η οικονομική ανάπτυξη έχει προτεραιότητα την ανάπτυξη της οικονομικής συνιστώσας / των οικονομικών δεικτών, η πράσινη ανάπτυξη την περιβαλλοντική συνιστώσα (αδιαφορώντας για την ανάπτυξη της κοινωνικής συνιστώσας), ενώ η βιώσιμη ανάπτυξη προάγει την ισορροπία μεταξύ των τριών πυλώνων, αφού επιδιώκει παράλληλη/αναλογική αύξηση και των τριών συνιστωσών (περιβάλλον – οικονομία – κοινωνία). Με λίγα λόγια η βιώσιμη ανάπτυξη είναι η «μεσότητα»¹⁵ ανάμεσα στην οικονομική και την πράσινη ανάπτυξη.

2.3.Βιώσιμη Ανάπτυξη ή Πράσινη Ανάπτυξη

Η βιώσιμη ανάπτυξη και η πράσινη ανάπτυξη δεν είναι έννοιες ταυτόσημες, αλλά βεβαίως υπάρχει συνάφεια μεταξύ τους και έχουν πολλά κοινά σημεία. Σε αυτό το σημείο, αφού αναφέρουμε τη βασική τους ομοιότητα, θα αναλύσουμε τις διαφορές τους.

Βασική ομοιότητα της βιώσιμης και της πράσινης ανάπτυξης είναι ότι και οι δύο επιδιώκουν τη διασφάλιση βιώσιμων προτύπων κατανάλωσης και παραγωγής, δεδομένου ότι η διασφάλιση της βιωσιμότητας προϋποθέτει την υπεύθυνη διαχείριση

¹⁵ Όρος του Αριστοτέλη.

των περιορισμένων φυσικών πόρων του πλανήτη. Μάλιστα ο 12^{ος} από τους 17 στόχους της «Ατζέντας 2030» - που θα γίνει ανάλυση της σε επόμενο κεφάλαιο - για τη βιώσιμη ανάπτυξη είναι η «Υπεύθυνη Κατανάλωση και Παραγωγή» ο οποίος μπορεί να πραγματοποιηθεί με την εφαρμογή βιώσιμων καταναλωτικών και παραγωγικών προτύπων. Επομένως, και οι δύο στρατηγικές ευαισθητοποιούνται σε θέματα περιβάλλοντος και διατήρησης των φυσικών πόρων.

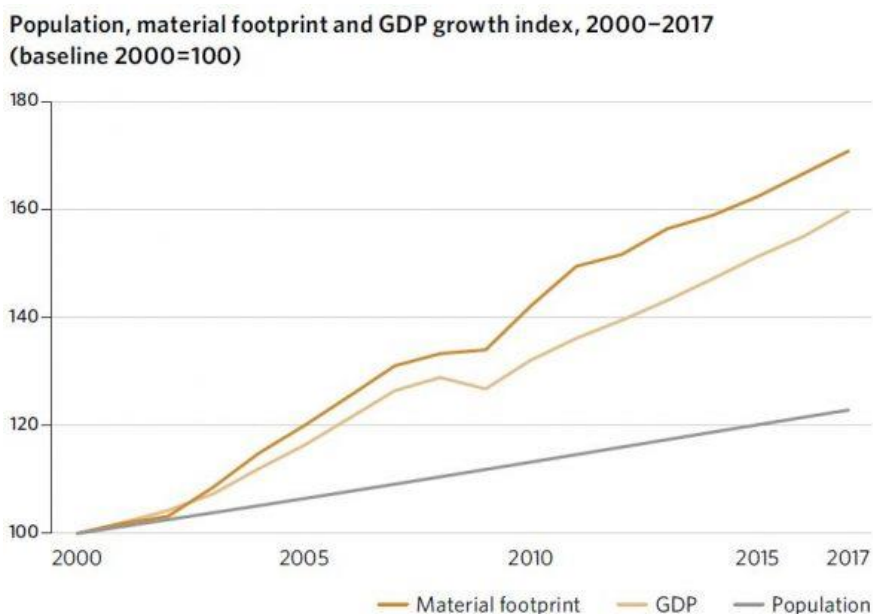
Παρά τη βασική αυτή ομοιότητα, οι δύο έννοιες έχουν πολλές διαφορές. Αρχικά, όπως έχει γίνει αναφορά και προηγουμένως, στην έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης συνδυάζονται τρία διαφορετικά στοιχεία, το περιβάλλον, η οικονομία και η κοινωνία. Αντιθέτως, στην πράσινη ανάπτυξη δεν περιλαμβάνεται η κοινωνική συνιστώσα. Ο όρος «πράσινη ανάπτυξη» βασίζεται μόνο στις έννοιες του περιβάλλοντος (έννοια στην οποία εστιάζει) και της οικονομίας. Ως εκ τούτου, η ευρέως προτεινόμενη στρατηγική της πράσινης ανάπτυξης θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως σημαντική κοινωνική οπισθοχώρηση¹⁶ (Βαβούρας, 2011). Η πράσινη ανάπτυξη δεν περιλαμβάνει την ευημερία της κοινωνίας και γι' αυτό θα μπορούσε να ειπωθεί ότι είναι μια οικονομική ανάπτυξη με βάση την εκμετάλλευση του περιβάλλοντος. Άρα, η πράσινη ανάπτυξη επικεντρώνεται αποκλειστικά στο περιβάλλον, ενώ η βιώσιμη ανάπτυξη στη διατήρηση της ισορροπίας ανάμεσα στις ανάγκες του παρόντος και του μέλλοντος με την συνεχή ανάπτυξη του οικοσυστήματος σε όλες τις πτυχές του. Η βιώσιμη ανάπτυξη επιδιώκει να διατηρήσει ισορροπία στη χρήση των πόρων ανάμεσα στις σημερινές και τις μελλοντικές γενιές, ώστε να ικανοποιηθούν οι κοινωνικές και οικονομικές τους ανάγκες.

Παράλληλα, για την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης έχουν τεθεί 17 στόχοι οι οποίοι θα πρέπει να υλοποιηθούν, ενώ αντίθετα η στρατηγική της πράσινης ανάπτυξης δεν έχει συγκεκριμένους στόχους. Συμπερασματικά, η βιώσιμη ανάπτυξη είναι ένας γενικός όρος που μέσα σε αυτόν περιλαμβάνεται και η πράσινη ανάπτυξη.

Η στρατηγική της πράσινης ανάπτυξης γίνεται ευρύτερα αποδεκτό ότι έχει επικρατήσει πλέον εκείνης της βιώσιμης ανάπτυξης (Βαβούρας και Βαβούρα, 2020). Η βιώσιμη ανάπτυξη, η βασική κοινωνική, οικονομική και οικολογική στρατηγική

¹⁶ Άρθρο του καθηγητού Ιωάννου Βαβούρα με τίτλο «Από την βιώσιμη ανάπτυξη στην πράσινη μεγέθυνση: Η εγκατάλειψη του κοινωνικού χαρακτήρα της ανάπτυξης», (Κοινωνική Συνοχή και Ανάπτυξη, Άνοιξη 2011, Τόμος 6, Τεύχος 1, Εκδόσεις Διώνικος).

του 20ου αιώνα σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, αντικαθίσταται σταδιακά από την πράσινη ανάπτυξη, αλλαγή η οποία συνδέεται με τη σειρά της με σημαντικές κοινωνικό-οικονομικές προσαρμογές. Υπάρχει η άποψη ότι η βιώσιμη ανάπτυξη είναι μια πολιτική ρητορεία, μια ουτοπία που δεν μπορεί να επιτευχθεί στην πραγματικότητα, ενώ η πράσινη ανάπτυξη είναι πιο ρεαλιστή στρατηγική. Βέβαια, αν λάβουμε υπόψη μας τις έρευνες που έχουν διεξαχθεί και μας παρουσιάζουν ότι το υλικό αποτύπωμα¹⁷ - αναφέρεται στη συνολική ποσότητα πρώτων υλών που εξορύσσονται για την κάλυψη των απαιτήσεων της κατανάλωσης - αυξάνεται διαχρονικά με πολύ γρήγορους ρυθμούς (ένδειξη των πιέσεων που ασκούνται στο περιβάλλον για τη στήριξη της οικονομικής ανάπτυξης και για την ικανοποίηση των υλικών αναγκών των ανθρώπων) τότε διαπιστώνουμε ότι και η πράσινη ανάπτυξη υπάρχει περίπτωση να είναι μια ουτοπική στρατηγική.

Εικόνα 3¹⁸: Δείκτης εξέλιξης υλικού αποτυπώματος (material footprint), ΑΕΠ (GDP) και πληθυσμού σε παγκόσμιο επίπεδο την περίοδο 2000-2017 (τιμή δεικτών έτους βάσης 2000 = 100). Πηγή: <http://sdg-info.polysustain.com>

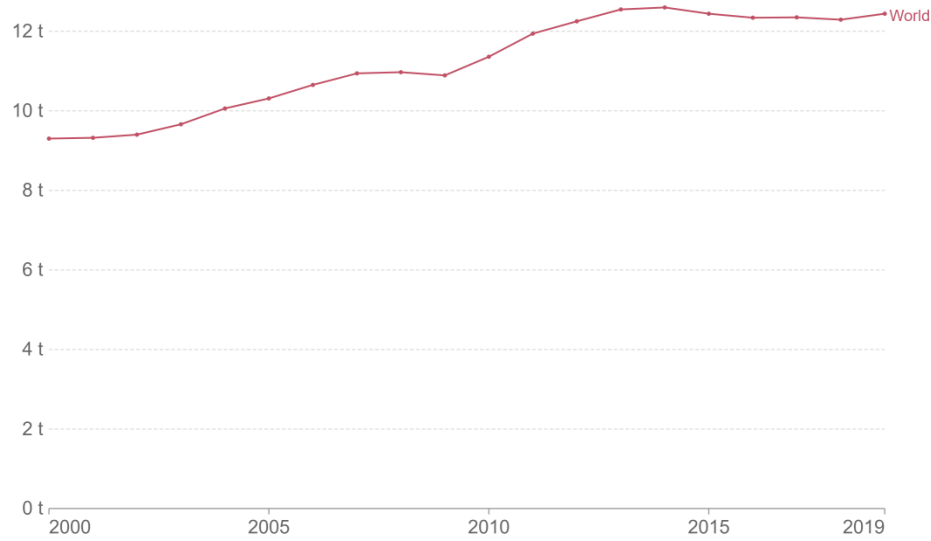
¹⁷ Πρόκειται για το σύνολο των επιπτώσεων των ανθρώπινων δραστηριοτήτων επί της γης, του νερού και της ατμόσφαιρας. Το περιβαλλοντικό αποτύπωμα, προκύπτει τόσο από τους φυσικούς πόρους που απαιτούνται για την παραγωγή των προϊόντων και των υπηρεσιών που καταναλώνουμε, όσο και από τη διάθεση των αποβλήτων που προκύπτουν από αυτή μας την κατανάλωση.

¹⁸ Πηγή: The Sustainable Development Goals Report 2019, United Nations New York, 2019

Material footprint per capita, 2000 to 2019

The total material footprint (MF) is the sum of the material footprint for biomass, fossil fuels, metal ores and non-metal ores, measured in tonnes per person per year.

Our World
in Data

Source: UN Statistics Division

CC BY

Εικόνα 4¹⁹: Δείκτης εξέλιξης κατά κεφαλήν περιβαλλοντικού αποτυπώματος την περίοδο 2000-2019 (υλικό αποτύπωμα για βιομάζα, ορυκτά καύσιμα, μεταλλεύματα και μη μεταλλικά μεταλλεύματα, μετρημένα σε τόνους ανά άτομο ετησίως). Πηγή: <https://ourworldindata.org>

¹⁹ Πηγή: UN Statistics Division (<https://ourworldindata.org/grapher/material-footprint-per-capita>).

3^ο Κεφάλαιο

Οι Σχέσεις μεταξύ Οικονομικής Μεγέθυνσης και Περιβάλλοντος

3.1. Οικονομική μεγέθυνση και περιβάλλον

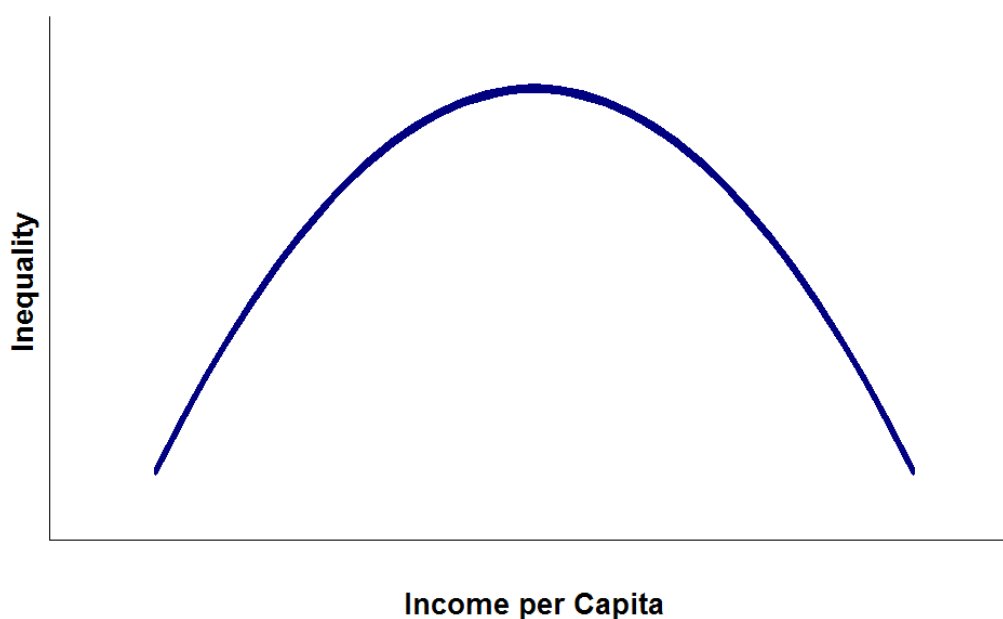
Όπως έχει γίνει λόγος και σε προηγούμενα κεφάλαια, ο άνθρωπος για να καλύψει τις ανάγκες του τόσο τις βιοτικές, αλλά και τις κοινωνικές καθώς και άλλες ειδικότερες χρησιμοποιούσε τους φυσικούς πόρους που του παρείχε διαχρονικά το περιβάλλον. Αρχικά, οι άνθρωποι στην προσπάθεια τους να επιταχύνουν τους ρυθμούς της οικονομικής μεγέθυνσης για να καλύψουν τις ανάγκες τους, κατασπαταλούσαν τους φυσικούς πόρους και θεωρούσαν ότι αυτοί είναι ανεξάντλητοι και έτσι θα μπορούσαν όχι μόνο να αντιμετωπίσουν τα οικονομικά προβλήματα αλλά ταυτόχρονα θα βελτίωναν το βιοτικό τους επίπεδο και θα ζούσαν άνετη ζωή. Αγνοούσαν ακόμα ότι στην προσπάθεια τους να αυξήσουν την οικονομική μεγέθυνση προκαλούν σοβαρές επιπτώσεις στο περιβάλλον. Όμως, σταδιακά έγινε κατανοητό ότι η υπερβολική κατανάλωση των φυσικών πόρων θα οδηγήσει στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος και συνειδητοποιήσαν ότι η συνεχής οικονομική μεγέθυνση μπορεί να μην είναι μακροχρόνια βιώσιμη. Αυτό έγινε φανερό από τη δεκαετία του 1970 και μετά, γεγονός που, όπως αναλύθηκε στο δεύτερο κεφάλαιο, έφερε στο προσκήνιο την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης. Σε αυτό το κεφάλαιο θα εξετάσουμε τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στην οικονομική μεγέθυνση και την ποιότητα του περιβάλλοντος.

3.2. Η περιβαλλοντική καμπύλη Kuznets

Μια θεωρία που χρησιμοποιείται συχνά για να περιγράψει τη σχέση ανάμεσα στην οικονομική μεγέθυνση και την ποιότητα του περιβάλλοντος είναι η

«Περιβαλλοντική Καμπύλη Kuznets» (Environmental Kuznets Curve - γνωστή με τα αρχικά ΕΚC). Η υπόθεση αυτή βασίστηκε σε μια μελέτη του οικονομολόγου Simon Kuznets. Ο Simon Kuznets²⁰, το 1955, με την εργασία του «Economic Growth and Income Inequality» προσπάθησε να ερμηνεύσει τις διακυμάνσεις της εισοδηματικής ανισότητας κατά τη διαδικασία της οικονομικής μεγέθυνσης των χωρών.

Ο Kuznets υποστήριξε τη θέση ότι καθώς αυξάνεται το κατά κεφαλή εισόδημα αυξάνεται αρχικά και η ανισοδιανομή του, αλλά στη συνέχεια, μετά από κάποιο σημείο καμπής, η ανισοδιανομή αρχίζει να μειώνεται καθώς αυξάνεται παραπέρα το κατά κεφαλή εισόδημα. Υποστήριξε δηλαδή ότι οι σχέσεις μεταξύ κατά κεφαλήν εισοδήματος και ανισοδιανομής του εισοδήματος είναι της μορφής ανεστραμμένου U (Βαβούρας,2020). Η σχετική καμπύλη απεικονίζεται στην «Εικόνα 4».

Εικόνα 5: Η Καμπύλη Kuznets (Κάθετη γραμμή: Inequality = Ανισότητα, Οριζόντια γραμμή Income per Capita = Κατά κεφαλή εισόδημα). Πηγή: <https://el.eferrit.com>

Το 1991 οι οικονομολόγοι Grossman και Krueger, έχοντας ως πρότυπο την καμπύλη Kuznets και αφού έκαναν έρευνα σ' ένα δείγμα 42 χωρών και συγκέντρωσαν στοιχεία και δεδομένα από διάφορους οικονομικούς συντελεστές και

²⁰ Αμερικανός οικονομολόγος (1901-1985) από τον οποίο έλαβε το όνομά της η περιβαλλοντική καμπύλη Kuznets.

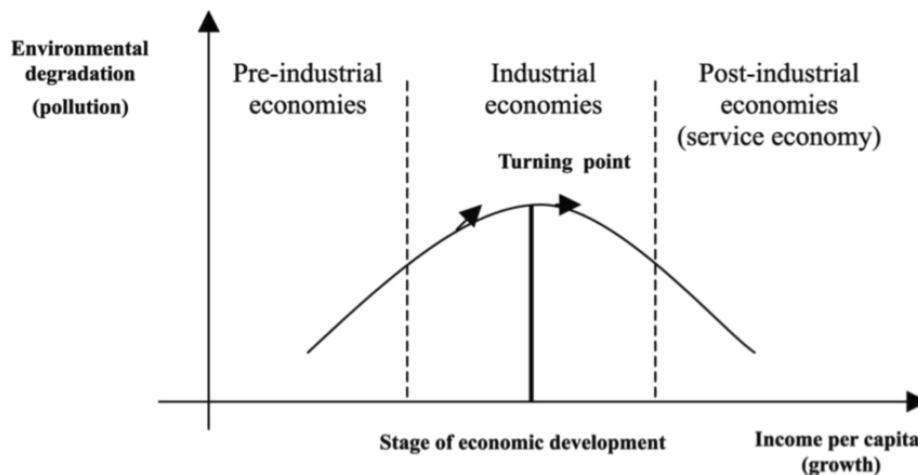
από περιβαλλοντικούς παράγοντες, προσάρμοσαν την καμπύλη Kuznets στη σχέση οικονομικής μεγέθυνσης και περιβάλλοντος, δίνοντας της μια νέα ερμηνεία. Διαπίστωσαν ότι η καμπύλη Kuznets αντιστοιχεί/ επιβεβαιώνεται και στη ρύπανση του περιβάλλοντος²¹. Όπως και στην υπόθεση της καμπύλης Kuznets το ίδιο συμβαίνει και με την υπόθεση ότι η περιβαλλοντική ρύπανση αυξάνεται καθώς οι χώρες αναπτύσσουν τη βιομηχανία τους, όμως, από ένα σημείο και ύστερα υπάρχει ανατροπή καθώς η υποβάθμιση του περιβάλλοντος αρχίζει και μειώνεται. Συγκεκριμένα, σε χώρες με χαμηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ, οι συγκεντρώσεις ατμοσφαιρικών ρύπων αυξάνονται και μειώνεται η συγκέντρωσή τους όταν μεγαλώνει το κατά κεφαλή ΑΕΠ που δηλώνει ότι υπάρχει συνέχιση της οικονομικής μεγέθυνσης. Η περιβαλλοντική καμπύλη αποτελεί μια υπόθεση, που διερευνά τη σχέση ανάπτυξης του κατά κεφαλή ΑΕΠ και της περιβαλλοντικής ρύπανσης. Κοινή διαπίστωση των μελετητών είναι πως η ποιότητα του περιβάλλοντος χειροτερεύει στα πρώτα στάδια της οικονομικής μεγέθυνσης και ανάπτυξης και στη συνέχεια βελτιώνεται καθώς οι οικονομίες αναπτύσσονται. δηλαδή αρχικά οι περιβαλλοντικές πιέσεις αυξάνονται ταχύτερα από ότι το πραγματικό ΑΕΠ και κατόπιν αυξάνονται βραδύτερα από ότι το πραγματικό ΑΕΠ (Dinda, 2004)²².

Σύμφωνα με τα ευρήματα, η περιβαλλοντική καμπύλη Kuznets έχει σχήμα ανεστραμμένου «U» ή όπως αναφέρουν μερικοί μελετητές σχήμα «καμπάνας» όπως φαίνεται στην «εικόνα 5». Στην εικόνα παρουσιάζεται η περιβαλλοντική καμπύλη Kuznets σε συνδυασμό με τα τρία στάδια οικονομικής μεγέθυνσης²³ που διέκρινε ο Παναγιώτου το 1993 μετά τη θεωρία των Grossman και Krueger, ο οποίος απέδωσε και το όνομα στην καμπύλη.

²¹ Εξέτασαν δύο ατμοσφαιρικούς ρύπους, το διοξείδιο του θείου και τον καπνό.

²² Dinda, S. (2004) Environmental Kuznets Curve Hypothesis: A Survey. *Ecological Economics*, 49, 431-455.

²³ Προβιομηχανικές οικονομίες – Βιομηχανικές οικονομίες –Μεταβιομηχανικές οικονομίες.

Εικόνα 6: Η περιβαλλοντική καμπύλη Kuznets (Πηγή: Παναγιώτου, 2003)

Όπως παρατηρούμε στην «εικόνα 5» στον οριζόντιο άξονα απεικονίζεται το κατά κεφαλή εισόδημα και τα στάδια της οικονομικής ανάπτυξης, ενώ στον κάθετο άξονα απεικονίζεται η ρύπανση του περιβάλλοντος. Από ένα σημείο και μετά λόγω αυξημένου κατά κεφαλήν ΑΕΠ, η ρύπανση αρχίζει και μειώνεται.

Η περιβαλλοντική καμπύλη Kuznets δηλώνει ότι η σχέση ανάμεσα στη ρύπανση του περιβάλλοντος και του κατά κεφαλή εισοδήματος είναι αντίθετες. Στα αρχικά στάδια της οικονομικής μεγέθυνσης η ρύπανση του περιβάλλοντος αυξάνεται ενώ η ποιότητα του περιβάλλοντος μειώνεται. Όμως, όταν το κατά κεφαλήν εισόδημα φτάνει στο ανώτατο του σημείο υπάρχει ανατροπή, με αποτέλεσμα σε χώρες με υψηλά επίπεδα εισοδήματος η οικονομική μεγέθυνση να οδηγεί στη μείωση των ρύπων του περιβάλλοντος. Πιο συγκεκριμένα, όταν αρχικά αυξάνεται το κατά κεφαλήν ΑΕΠ και υπάρχει ανάπτυξη τότε αυξάνονται και οι ρύποι καθώς οι κυβερνήσεις, οι κοινωνίες και οι οικονομίες αυξάνουν την κατανάλωση των φυσικών πόρων για να επιτύχουν ταχύτερη και εντονότερη οικονομική μεγέθυνση. Όμως, όταν επιτευχθεί ένα υψηλό σημείο του κατά κεφαλή ΑΕΠ τότε η ρύπανση του περιβάλλοντος μειώνεται καθώς οι πολίτες αφού έχουν εξασφαλίσει υψηλό εισόδημα και έχουν καλύψει τις ανάγκες τους, αρχίζουν να ενδιαφέρονται και να ευαισθητοποιούνται για τις επιπτώσεις στο περιβάλλον. Δηλαδή, οι φτωχές χώρες που θέλουν να αναπτυχθούν κατασπαταλούν τους φυσικούς πόρους για να φάνε και γιατί έχουν σκοπό να καλύψουν τις ανάγκες τους, ενώ οι πλούσιες χώρες που έχουν καλύψει τις ανάγκες τους έχουν σκοπό να εξασφαλίσουν την ευζωία και γι' αυτό

αρχίζουν και εφαρμόζουν τεχνικές ανάπτυξης που σέβονται το περιβάλλον για να πετύχουν υψηλότερη ποιότητα ζωής.

Σύμφωνα λοιπόν, με την περιβαλλοντική καμπύλη του Kuznets, η περαιτέρω οικονομική μεγέθυνση μπορεί να βελτιώσει την περιβαλλοντική υποβάθμιση που δημιουργήθηκε στα προηγούμενα στάδια της οικονομικής μεγέθυνσης. Στα πρώτα στάδια της οικονομικής ανάπτυξης και συγκεκριμένα στις προβιομηχανικές οικονομίες που τα επίπεδα ανάπτυξης είναι χαμηλά, η περιβαλλοντική υποβάθμιση είναι περιορισμένη καθώς υπάρχει μικρή οικονομική δραστηριότητα των ανθρώπων (αφού δεν είναι ακόμα ανεπτυγμένοι οικονομικά). Σε αυτό το στάδιο οι δραστηριότητες έχουν στόχο την επιβίωση. Δεν υπάρχει επίγνωση των επιπτώσεων στο περιβάλλον και οι άνθρωποι χρησιμοποιούν το χαμηλό εισόδημά τους για να καλύψουν τις βασικές ανάγκες.

Στη συνέχεια, οι οικονομικές δραστηριότητες των ανθρώπων αυξάνονται για να καλύψουν τις συνεχώς αυξανόμενες ανάγκες και περνάμε στο δεύτερο στάδιο και τις βιομηχανικές οικονομίες όπου λόγω της αύξησης των δραστηριοτήτων των ανθρώπων και της ανάπτυξης της βιομηχανίας αυξάνεται και η χρήση των φυσικών πόρων. Στην αρχή αυτού του σταδίου, λοιπόν, υπάρχει παράλληλη αύξηση τόσο της οικονομίας όσο και της ρύπανσης. Μόλις οι άνθρωποι φτάσουν σ' ένα ορισμένο επίπεδο εισοδήματος, αρχίζουν να έχουν επίγνωση της υποβάθμισης του περιβάλλοντος και να αποκτούν οικολογική συνείδηση, δηλαδή να ενδιαφέρονται για την περιβαλλοντική ζημία των δραστηριοτήτων τους.

Όταν η οικονομία (το κατά κεφαλήν ΑΕΠ) φτάνει στο υψηλότερο σημείο της και βρισκόμαστε στα υψηλότερα επίπεδα ανάπτυξης τότε περνάμε στο τρίτο στάδιο και τις μεταβιομηχανικές οικονομίες όπου η παραγωγή στρέφεται στην τεχνολογία, η εφαρμογή της οποίας μειώνει την υποβάθμιση του περιβάλλοντος με τεχνικές φιλικές προς το περιβάλλον και με αυτό τον τρόπο σταδιακά οδηγούμαστε σε σταθερό περιορισμό της υποβάθμισης του περιβάλλοντος, ενώ ταυτόχρονα αυξάνεται η οικονομική μεγέθυνση. Οι άνθρωποι σε αυτό το στάδιο επιθυμούν βελτιώσεις στην ποιότητα του περιβάλλοντος και όχι περαιτέρω κατανάλωση των φυσικών πόρων.

Ας εξετάσουμε, λοιπόν, σύμφωνα και με άλλες μελέτες που έχουν διεξαχθεί τους παράγοντες που συμβάλλουν στη μετατόπιση της περιβαλλοντικής καμπύλης

Kuznets προς τα κάτω και τη μείωση των περιβαλλοντικών ρύπων, ενώ ταυτόχρονα συνεχίζεται η οικονομική ανάπτυξη. Μερικοί από τους παράγοντες που αναφέρουν οι διάφοροι ερευνητές για να εξηγήσουν την περιβαλλοντική καμπύλη Kuznets είναι:

-Τεχνολογική πρόοδος: Λόγω του αυξημένου εισοδήματος είναι δυνατή η επίτευξη της τεχνολογικής προόδου, η οποία με τη σειρά της βελτιώνει την απόδοση της παραγωγής. Αυτό οδηγεί στην μείωση της ρύπανσης του περιβάλλοντος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα των ημερών μας είναι η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (π.χ. ηλιακή ενέργεια, αιολική ενέργεια κτλ) στην παραγωγή αλλά και τα υβριδικά αυτοκίνητα. Αν και το κόστος επένδυσης σε αυτές τις ενέργειες είναι υψηλό σε βαθμό που μόνο μια αναπτυγμένη οικονομία μπορεί να ανταποκριθεί, τα κέρδη είναι πολλαπλάσια, καθώς και η παραγωγή είναι πιο αποτελεσματική αλλά την ίδια στιγμή δεν υποβαθμίζεται και το περιβάλλον. Οι βελτιώσεις της τεχνολογίας επιτρέπουν και την ανακύκλωση των αποβλήτων και το μετασχηματισμό τους σε μορφές λιγότερο επιβλαβείς για το περιβάλλον.

-Ικανότητα κατανάλωσης: Επειδή στις αναπτυγμένες οικονομίες οι άνθρωποι διαθέτουν αρκετό εισόδημα, αυτό έχει ως αποτέλεσμα να δίνει τη δυνατότητα στους ανθρώπους να είναι πρόθυμοι να πληρώσουν περισσότερα για να αγοράσουν συσκευές και αγαθά φιλικά προς το περιβάλλον. Χαρακτηριστικό παράδειγμα των ημερών μας είναι τα κλιματιστικά inverter, τα οποία μπορεί να είναι πιο ακριβά αλλά καταναλώνουν πολύ λιγότερη ενέργεια και είναι φιλικά προς το περιβάλλον.

-Αλλαγή Συμπεριφοράς: οι άνθρωποι αφού έχουν φτάσει σ' ένα σημείο οικονομικής μεγέθυνσης και έχουν εξασφαλίσει την κάλυψη των βιοτικών και κοινωνικών αναγκών τους ενδιαφέρονται και για την εξασφάλιση ποιοτικότερης ζωής που επιτυγχάνεται μέσω της προστασίας του περιβάλλοντος. Έτσι, μεταβάλλονται τα πρότυπα κατανάλωσης των ατόμων, τα οποία, πλέον, έχουν διαμορφώσει οικολογική συνείδηση.

-Εφαρμογή κανονισμών και κατάλληλων πολιτικών μείωσης των τιμών κατανάλωσης των φυσικών πόρων: Οι κυβερνήσεις των χωρών που είναι οικονομικά αναπτυγμένες τείνουν να ρυθμίζουν με κανόνες τα επίπεδα ατμοσφαιρικής ρύπανσης, ώστε να καταφέρουν να διατηρήσουν ένα ποιοτικό βιοτικό

επίπεδο και να μην δημιουργούνται προβλήματα στη δημόσια υγεία και στην ποιότητα ζωής. Έτσι είναι σύνηθες σε διάφορα κράτη να επιβάλλονται αυστηροί κανόνες σεβασμού του περιβάλλοντος στις βιομηχανίες και τα εργοστάσια, αλλά ταυτόχρονα να ενθαρρύνονται αλλαγές όχι μόνο σε επιχειρήσεις, αλλά και ατομικά στους πολίτες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της εποχής μας είναι τα διάφορα προγράμματα εξοικονόμησης ενέργειας που επιδοτεί το κράτος τόσο για επιχειρήσεις όσο και ατομικά για τους πολίτες.

Βέβαια, από πολλούς ερευνητές αναφέρεται και ένας πρόσθετος λόγος που η υποβάθμιση του περιβάλλοντος μπορεί να περιορίζεται σε υψηλότερα επίπεδα εισοδήματος. Αυτός είναι το περιβαλλοντικό ντάμπινγκ (environmental dumping) ή στα ελληνικά «περιβαλλοντική απόρριψη». *«Πρόκειται για το φαινόμενο της εξαγωγής, από τις φτωχές στις πλούσιες χώρες, προϊόντων σε πολύ χαμηλές τιμές λόγω μη τήρησης περιβαλλοντικών κανόνων»*²⁴ (Πεσματζόγλου, 2015). Δηλαδή, η παραγωγή ρυπογόνων αγαθών γίνεται σε χώρες με χαμηλό εισόδημα όπου η περιβαλλοντική προστασία είναι περιορισμένη, αφού στόχος τους είναι η πάση θυσία αύξηση του ΑΕΠ, ενώ η κατανάλωση των αντίστοιχων παραγομένων αγαθών λαμβάνει χώρα σε χώρες με υψηλό εισόδημα που παίρνουν μέτρα για τον περιορισμό της περιβαλλοντικής ρύπανσης. Έτσι, υπάρχει περίπτωση η μείωση των περιβαλλοντικών ρύπων σε κάποιες χώρες να συνδέεται με τη μεταφορά τους σε κάποιες άλλες χώρες. Το οικονομικό όφελος αυτής της πρακτικής είναι η φθηνή διάθεση ή ανακύκλωση απορριμμάτων χωρίς τους οικονομικούς κανονισμούς της χώρας που λαμβάνει μέρος η κατανάλωση των αγαθών.

Έχουν αναπτυχθεί και άλλες πολλές θεωρίες και έχουν διεξαχθεί και άλλες έρευνες (π.χ. Panayotou -1993²⁵, Tucker -1995), που επιβεβαιώνουν την περιβαλλοντική καμπύλη Kuznets. Αυτή η τάση της καμπύλης έχει παρατηρηθεί σε πολλά επίπεδα ρύπων όπως στο διοξείδιο του άνθρακα, σε οξείδια του αζώτου και του θείου, σε λύματα καθώς και σε χημικές ουσίες που απελευθερώνονται σε νερό και αέρα. Όπως αναφέρουν και η Καϊκα με τον Ζέρβα (2013)²⁶ ο Beckerman (1992)

²⁴ <https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/5859/3/pol.oik.ths%20an.pdf>

²⁵ Panayotou T., 1993. "Empirical tests and policy analysis of environmental degradation at different stages of economic development," ILO Working Papers 992927783402676, International Labour Organization.

²⁶ The Environmental Kuznets Curve (EKC) theory—Part A: Concept, causes and the CO2 emissions case (2013).

ανέφερε ότι «υπάρχουν σαφείς ενδείξεις ότι, αν και η οικονομική μεγέθυνση οδηγεί συνήθως σε υποβάθμιση του περιβάλλοντος στα πρώτα στάδια της διαδικασίας, στο τέλος ο καλύτερος και ίσως ο μοναδικός τρόπος για να επιτευχθεί ένα αξιοπρεπές επίπεδο περιβάλλοντος, στις περισσότερες χώρες, είναι το να γίνουν πλούσιες». Άλλη μια υπόθεση που βαδίζει στα χνάρια της περιβαλλοντικής καμπύλης Kuznets είναι η υπόθεση Porter (Porter Hypothesis), ο οποίος υποστήριξε ότι οι ρυπογόνες επιχειρήσεις μπορούν να έχουν όφελος από τις αυστηρές περιβαλλοντικές πολιτικές, γιατί θα αναγκαστούν να εισάγουν στην παραγωγή τους καθαρότερες τεχνολογίες και περιβαλλοντικές βελτιώσεις με αποτέλεσμα να εισάγουν καινοτομίες οι οποίες θα βελτιώσουν την παραγωγή και την αξία του προϊόντος. Επομένως, μπορούμε να πούμε ότι η οικονομική ανάπτυξη έχει θετική επιρροή στο περιβάλλον.

Υπάρχουν, όμως, και πολλές κριτικές εναντίον της περιβαλλοντικής καμπύλης Kuznets αλλά και πολλές μελέτες που δηλώνουν το αντίθετο από τη περιβαλλοντική καμπύλη Kuznets, δηλαδή ότι η συνεχής αύξηση του κατά κεφαλή ΑΕΠ προκαλεί όλο και μεγαλύτερη ρύπανση του περιβάλλοντος. Το κύριο σημείο που κριτικάρουν οι περισσότεροι είναι ότι πρόκειται για μια υπόθεση και δεν μπορεί να συμβαδίζει με την πραγματικότητα σε όλες τις περιοχές του πλανήτη. Διάφορες εμπειρικές μελέτες επιβεβαιώνουν συχνά την υπόθεση αυτή (της περιβαλλοντικής καμπύλης Kuznets) είτε σε τοπικό επίπεδο είτε σε διεθνές. Όμως, αυτό δεν σημαίνει ότι πλανητικά, δηλαδή συνολικά για όλον τον πλανήτη, ισχύει το ίδιο (Dinda, 2004).

Αυτό που αποδεικνύουν αυτές οι διάφορες θεωρίες – είτε αυτές που επιβεβαιώνουν την περιβαλλοντική καμπύλη Kuznets είτε εκείνες που την αμφισβητούν - είναι ότι η σχέση μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης και περιβάλλοντος είναι πολύπλοκη και πολυδιάστατη. Καταλαβαίνουμε ότι η οικονομική μεγέθυνση μπορεί να είναι ταυτόχρονα αιτία της υποβάθμισης του περιβάλλοντος, αλλά και προϋπόθεση ώστε να προστατευτεί. Αλλά το περιβάλλον δεν θα προστατευτεί μόνο του. Πρέπει ο άνθρωπος να δράσει. Η προστασία του περιβάλλοντος έχει ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα και πρέπει να εφαρμοστούν περιβαλλοντικές πολιτικές και να διαμορφωθεί οικολογική συνείδηση. Σύμφωνα με τη περιβαλλοντική καμπύλη Kuznets μπορούμε να εφαρμόσουμε περιβαλλοντικές πολιτικές μόνο όταν αυξάνεται το κατά κεφαλήν εισόδημα των πολιτών και υπάρχει η δυνατότητα ανάπτυξης του βιοτικού επιπέδου.

Επομένως, η βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος δεν θα γίνει αυτόματα και εκ φύσεως κατά τη διαδικασία της οικονομικής μεγέθυνσης, αλλά όπως αποδεικνύει η περιβαλλοντική καμπύλη Kuznets υπάρχει «εν δυνάμει» η δυνατότητα η οικονομική μεγέθυνση να οδηγήσει στη μείωση της ρύπανσης του περιβάλλοντος και αυτή η δυνατότητα πρέπει να γίνει «ενεργεία» με την εφαρμογή κατάλληλων πολιτικών και συμπεριφορών που σέβονται το περιβάλλον και τους φυσικούς πόρους. Όπως αναφέρει και ο Αριστοτέλης στο έργο του «Μετά τα Φυσικά», η «ενέργεια» έχει μεγαλύτερη σημασία από το «εν δυνάμει», δηλαδή τη δυνατότητα, αφού η πρώτη εξαρτάται από την προσπάθεια του ανθρώπου, και αποτελεί προσωπική ευθύνη του και επιλογή του, ενώ η δεύτερη σχετίζεται με τη φύση και υπάρχει ανεξάρτητα από τον άνθρωπο. Καταλήγουμε, λοιπόν στο συμπέρασμα ότι σημαντικό ρόλο στη μείωση των επιπτώσεων της οικονομικής ανάπτυξης στο περιβάλλον παίζουν η νομοθεσία για το περιβάλλον, η πολιτική που ακολουθείται καθώς και οι υφιστάμενοι θεσμοί.

4^ο Κεφάλαιο

Η Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη

4.1 Εισαγωγή

Από τη δεκαετία του 1970 κυρίως έως και σήμερα παρατηρούνται σημαντικές προσπάθειες επίτευξης της βιώσιμης ανάπτυξης τόσο σε διεθνές όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο με τη χρήση τεχνικών μέσων και χρηματοδοτικών πόρων. Παράλληλα, η εμπέδωση της ιδέας της βιώσιμης ανάπτυξης ενισχύθηκε σημαντικά από τις εξελίξεις που παρατηρήθηκαν σε βασικούς τομείς όπως η τεχνολογία, η καινοτομία και η έρευνα γενικότερα. Οι διαδικασίες αυτές έφεραν στο προσκήνιο την αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας και τις χρηματοδοτήσεις, νέα πλαίσια διακυβέρνησης της βιώσιμης ανάπτυξης, υψηλά επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης και τη χάραξη στρατηγικών και πολιτικών μακροπρόθεσμων αναπτυξιακών σχεδίων. Οι σχετικές εκθέσεις των Ηνωμένων Εθνών κάνουν λόγο για μείωση των επιπέδων πεινάς, ευκολότερη πρόσβαση στην εκπαίδευση και γενικότερα πρόοδο στις κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές πτυχές της βιώσιμης ανάπτυξης.

Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης αποτελεί δυναμική προτεραιότητα για όλους τους διεθνείς και ευρωπαϊκούς οργανισμούς, για τα ακαδημαϊκά και ερευνητικά ιδρύματα αλλά και για τις πολιτικές των κυβερνήσεων. Έτσι από τη μία η έννοια της βιωσιμότητας υποδηλώνει την ικανότητα διατήρησης μιας οντότητας διαχρονικά, εκλαμβάνεται δηλαδή σαν μία εξελικτική διαδικασία μέσω της οποίας βελτιώνονται και αντιμετωπίζονται προβλήματα, από την άλλη, λαμβάνονται δράσεις για συνεχή αλλαγή και επίτευξη στόχων οι οποίοι συνδέονται με την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης ως προς το ζήτημα της ικανοποίησης αναγκών του παρόντος και μέριμνας για την ικανοποίηση αναγκών του μέλλοντος (Τουλουπάκης, 2020).

4.2 Ιστορική αναδρομή

Κατά τις αρχές του 1800, με την ανάπτυξη της θεωρίας περί πληθυσμού από

τον Τόμας Ρόμπερτ Μάλθους (Thomas Robert Malthus),²⁷ διατυπώνονται οι πρώτοι προβληματισμοί αναφορικά με τη συντήρηση του αυξανόμενου πληθυσμού από τη γη, ανησυχία που μετέπειτα αυξήθηκε από την ανάδυση ζητημάτων για την εξάντληση των μη ανανεώσιμων πόρων, τη ρύπανση του περιβάλλοντος και την αλυσιδωτή συσχέτιση βιομηχανίας - ρύπανσης - ανθρώπινου παράγοντα (Meadows, 1972). Το 1987 η Παγκόσμια Επιτροπή Περιβάλλοντος και Ανάπτυξης (WCED), με την έκθεση με τίτλο «Το κοινό μας Μέλλον» («Our Common Future») ή αλλιώς γνωστή ως έκθεση Brundtland, θέτει τις πρώτες βάσεις για την από κοινού διαχείριση περιβάλλοντος και ανάπτυξης. Οι στόχοι της επιτροπής περιστράφηκαν γύρω από τη χάραξη μακροπρόθεσμων διεθνών στρατηγικών για ισορροπία ανάμεσα στο περιβάλλον, τον άνθρωπο, την οικονομία και την κοινωνία, την κοινωνική δικαιοσύνη, την οικονομική ανάπτυξη και τη διαχείριση του περιβάλλοντος. Από τα παραπάνω διαφαίνεται ότι οι ενέργειες που υιοθετήθηκαν στηρίζονται: α) στις διαστάσεις της βιωσιμότητας σε οικονομικό επίπεδο για παραγωγή - κατανάλωση χωρίς κίνδυνο για ικανοποίηση των ανθρώπινων αναγκών διαχρονικά, β) της βιωσιμότητας σε κοινωνικό επίπεδο, κοινωνική ισότητα και δικαιοσύνη ως προς την πρόσβαση, τη συμμετοχή στη λειτουργία των θεσμών, την αξιοπρεπή διαβίωση, την εξάλειψη ανισοτήτων και γ) τη βιωσιμότητα του περιβάλλοντος, διατήρησης και αντοχής του φυσικού περιβάλλοντος και των οικοσυστημάτων σε συνδυασμό με τη συντήρηση του πληθυσμού με τρόπο που να προστατεύεται η υπερκατανάλωση των φυσικών πόρων και ο αριθμός αναπλήρωσης τους καθώς και η διαχείριση της μόλυνσης και περιβαλλοντικής υποβάθμισης (Τουλουπάκης, 2020).

4.3.Διασκέψεις - Διαδικασίες- Στρατηγικές (1970-2019).

Η αναγκαιότητα για νομοθετικές περιβαλλοντικές ρυθμίσεις σε παγκόσμιο επίπεδο εξαιτίας της ραγδαίας υποβάθμισης του περιβάλλοντος ξεκινούν κατά τη δεκαετία του 1970, όπου γίνεται προσπάθεια υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, να ληφθούν μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος και της διαχείρισης του με τις διασκέψεις που ακολούθησαν.

Στη συνδιάσκεψη της Στοκχόλμης το 1972 υιοθετούνται δύο κείμενα για τη διακήρυξη αρχών για το περιβάλλον και το πλάνο δράσης για την εκκίνηση του

²⁷ "Δοκίμιο για την Αρχή του Πληθυσμού" (πρώτη έκδοση 1798).

United Nations Environment Programme (UNEP), προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον.

Ακολουθεί το 1992, η Παγκόσμια Συνδιάσκεψη του Ρίο από την οποία προέκυψαν πέντε διεθνείς συμβάσεις: Η Διακήρυξη του Ρίο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, η Ατζέντα 21, ως ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα δράσης για την αειφορία του 21^{ου} αιώνα, η δήλωση αρχών για τη διατήρηση των δασών, η δημιουργία επιτροπής βιώσιμης ανάπτυξης του ΟΗΕ με στόχο την παρακολούθηση της προόδου επίτευξης των στόχων της Ατζέντας 21. Ωστόσο, η σύμβαση για τη Βιοποικιλότητα και η σύμβαση Πλαίσιο για την κλιματική αλλαγή είναι δεσμευτικές, με σκοπό την αποτροπή της ανθρώπινης παρέμβασης στο κλιματικό σύστημα και τη σταθεροποίηση συγκέντρωσης αερίων φαινομένου του θερμοκηπίου στην ατμόσφαιρα .

Η Ευρωπαϊκή Ένωση ακολουθώντας τις Συνδιασκέψεις που διεξάγονται υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, προσπαθεί να χαράξει σταδιακά τη δική της στρατηγική για το περιβάλλον και τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Οι δράσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη περιγράφονται από τις ακόλουθες διαδικασίες - στρατηγικές:

Ήδη από τη Συνθήκη της Ρώμης (1957) με την οποία ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (Ε.Ο.Κ.), παρόλο που η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης δεν είχε ακόμα εμφανιστεί, αφού δεν είχαν προκύψει οι απειλές της βιομηχανικής και της τεχνολογικής ανάπτυξης και παρόλο που η συνθήκη ήταν αμιγώς εμπορική, αφού στόχος ίδρυσης της Ε.Ο.Κ. ήταν η δημιουργία κοινής αγοράς, ώστε να καταστεί ελεύθερη η κυκλοφορία των προϊόντων, όμως, παρόλα αυτά σε κάποια άρθρα (άρθρο 2 και άρθρο 36) υπάρχουν αναφορές στο περιβάλλον, χωρίς όμως, να υπάρχει χάραξη συγκεκριμένης πολιτικής. Από το 1957 (ίδρυση Ε.Ο.Κ.) έως το 1972 που διεξήχθη η Συνδιάσκεψη Κορυφής του Ο.Η.Ε. στη Στοκχόλμη το περιβάλλον δεν αποτελούσε στόχο κάποιας συγκεκριμένης πολιτικής ούτε του ΟΗΕ και περαιτέρω ούτε της Ε.Ε. (τότε ακόμα Ε.Ο.Κ.). Στη Στοκχόλμη, λοιπόν, οι επιστήμονες και οι πολιτικοί αρχηγοί των κρατών μελών άρχισαν σταδιακά να σκέφτονται για μια πολιτική για το περιβάλλον, όταν είχαν αντιληφθεί την αναγκαιότητα να ληφθούν μέτρα για τη προστασία του περιβάλλοντος λόγω της οικολογικής κρίσης που είχε δημιουργηθεί. Έτσι, μετά τη Σύνοδο Κορυφής του Ο.Η.Ε. διεξήχθη και η Σύνοδος Κορυφής του

Παρισιού της Ε.Ο.Κ. που αποφασίστηκε ευρωπαϊκή – κοινοτική δράση για το περιβάλλον βασισμένη στη Συνδιάσκεψη της Στοκχόλμης.

Την ίδια στιγμή η Ε.Ο.Κ. αρχίζει και θέτει σε συζήτηση και εγκρίνει Προγράμματα Δράσης για το Περιβάλλον με σκοπό να κατευθύνουν την χάραξη περιβαλλοντικής πολιτικής στην Ε.Ο.Κ. Τα τρία πρώτα προγράμματα²⁸ στην ουσία επαναλαμβάνουν με μικρές προσθήκες όσα είχαν διατυπωθεί στην Στοκχόλμη. Δεν περιλαμβάνονται, δηλαδή, δραστικά μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος, αλλά για πρώτη φορά γίνονται αναφορές στη ρύπανση του περιβάλλοντος και στη διεθνή συνεργασία για να υπάρξουν περιβαλλοντικές πολιτικές στην Ε.Ε.

Η χρονιά 1987 αποτελεί σταθμό για τη βιώσιμη ανάπτυξη, αφού δίνεται ο ορισμός της από την έκθεση Brundtland, ενώ από τότε η Ε.Ο.Κ. ενσωματώνει σταδιακά την πρόληψη για την προστασία του περιβάλλοντος, και μάλιστα στο τέταρτο Πρόγραμμα Δράσης (1987-1992) για το Περιβάλλον τονίζεται η ανάγκη ενσωμάτωσης της περιβαλλοντικής διάστασης στις οικονομικές δραστηριότητες. Ακολουθούν η συνθήκη του Μάαστριχτ (1992) που η Ευρωπαϊκή Ένωση τονίζει την ανάγκη μέριμνας για το περιβάλλον και η συνθήκη του Άμστερνταμ που η βιώσιμη ανάπτυξη αναδεικνύεται ως κεντρικός στόχος της πολιτικής της Ε.Ε.

Στη συνέχεια έχουμε τη Σύνοδο του Κάρντιφ. Τον Ιούνιο του 1998 στη σύνοδος του ευρωπαϊκού συμβουλίου που πραγματοποιήθηκε στο Κάρντιφ οι αρχηγοί των κρατών μελών υπερτόνισαν την περιβαλλοντική ενσωμάτωση σε όλες τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, ώστε να προωθηθεί η ανάπτυξη και η απασχόληση στις μακροοικονομικές πολιτικές (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 1998).

Στη Σύνοδο της Λισαβόνας που διεξήχθη κατά το εαρινό συμβούλιο κορυφής τον Μάρτιο του 2000, τέθηκαν ζητήματα που αφορούσαν την ευρύτερη μεταρρύθμιση, οικονομικού κοινωνικού και περιβαλλοντικού τομέα, καθορίστηκαν στόχοι που σκοπό είχαν την οικονομική ανάπτυξη και την παραγωγικότητα με στόχο να υιοθετηθεί μία μακροχρόνια στρατηγική που θα έκανε την Ευρώπη ανταγωνιστικότερη. Οι πρωτοβουλίες και οι δράσεις που προτάθηκαν αφορούσαν την προώθηση της καινοτομίας ως μέσο οικονομικής αναβάθμισης και κατ' επέκταση κοινωνικής και περιβαλλοντικής με χρονικό ορίζοντα υλοποίησης το 2010. Για την

²⁸ Πρώτο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον (1973-1976), Δεύτερο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον (1977-1981), Τρίτο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον (1983-1986).

παρακολούθηση της προόδου της στρατηγικής εφαρμόστηκαν ετήσιες συνθέτες εκθέσεις αλλά το 2005 μέσω της ενδιάμεσης έκθεσης αξιολόγησης συναποφασίστηκε η επανεξέταση των στόχων κάθε τρία χρόνια για πιθανές μεταρρυθμίσεις - αναθεωρήσεις ως προς την επίτευξη των στόχων (Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2000, 2005)

Στις εργασίες που πραγματοποιήθηκαν το 2001 στη Διάσκεψη του Γκέτεμποργκ, η έμφαση δόθηκε στην προσθήκη του περιβαλλοντικού πυλώνα. Έτσι διαμορφώθηκε η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (Συμβούλιο Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2001). Καθώς οι βασικοί στόχοι που τέθηκαν αφορούσαν την ισχυροποίηση της οικονομίας και της δημιουργίας θέσεων εργασίας, οι δράσεις και οι πολιτικές που υιοθετήθηκαν καθώς και οι προτεραιότητες που τέθηκαν θα έπρεπε από δω και στο εξής να είναι αλληλοεξαρτώμενες και να ενισχύονται από κοινού. Στις βασικές προτεραιότητες της Στρατηγικής περιλαμβάνονται η μέριμνα για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής, την εξασφάλιση των βιώσιμων μεταφορών, την υπεύθυνη διαχείριση των φυσικών πόρων αλλά και στη δημόσια υγεία (την αντιμετώπιση απειλών για τη δημόσια υγεία). Κατ' επέκταση, τα μέτρα της εσωτερικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης οργανώθηκαν γύρω από την αλλαγή καταναλωτικών και παραγωγικών μεθόδων και τον ολιστικό τρόπο συντονισμού τομειακών πολιτικών. Για την εφαρμογή της στρατηγικής εφαρμόστηκε το 6^ο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον, οι στρατηγικές του οποίου αφορούσαν σημαντικούς περιβαλλοντικούς τομείς: Βιοποικιλότητα, διαχείριση φυσικών πόρων, απορριμμάτων – αποβλήτων, υγεία- περιβάλλον-κλίμα), μέσω δράσεων ευαισθητοποίησης και πληροφόρησης της κοινότητας σχετικά με τα καταναλωτικά πρότυπα, την εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας για την προστασία του περιβάλλοντος σε όλες τις πολιτικές (Συμβούλιο Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2001).

Στα πλαίσια της Επιτροπής της Βιώσιμης Ανάπτυξης (CSD) και του Περιβαλλοντικού Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών (UNEP), στη Διάσκεψη του Γιοχάνεσμπουργκ (2002), παρουσιάζονται δύο σημαντικές πρωτοβουλίες για το νερό και την ενέργεια: EU Water Initiative, EU Energy Initiative, όπου για την πρακτική εφαρμογή των πρωτοβουλιών αυτών δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην υλοποίηση ποιοτικών και ποσοτικών στόχων, εφαρμόζεται δεκαετές πλαίσιο προγράμματος για τομείς όπως: η βιώσιμη παραγωγή και κατανάλωση, η κατά 15% αύξηση συμμετοχής των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, η αναπτυξιακή βοήθεια στις αναπτυσσόμενες

χώρες (Μητούλα, Ρ. Κ., Ασταρά, Ο. Ε., Κάλδης, Π., 2008)²⁹. Στη Συνδιάσκεψη του Γιοχάνεσμπουργκ η Ευρωπαϊκή Ένωση είχε παραστεί έχοντας υιοθετήσει για πρώτη φορά δική της Στρατηγική για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Η Ευρωπαϊκή Ένωση κατόπιν και της Διάσκεψης του Γιοχάνεσμπουργκ (2002), ανέλαβε καθοριστικό ρόλο σε παγκόσμιο Πλαίσιο, ώστε να υλοποιηθούν στόχοι που θα αφορούσαν φιλοπεριβαλλοντικές δράσεις, ζητήματα κλιματικής αλλαγής και βιώσιμης ανάπτυξης (Παπαϊωάννου, Μαυροειδής, 2005)³⁰. Για το λόγο αυτό έλαβε μέριμνα σε εσωτερικό επίπεδο προκειμένου να ενσωματωθεί η διάσταση της περιβαλλοντικής προστασίας μέσω θέσπισης στόχων και δεσμεύσεων για την υλοποίησή τους, παράλληλα να συμπορεύεται με τη διεθνή κοινότητα για την αντιμετώπιση προβλημάτων του αναπτυσσόμενου κόσμου και της παγκόσμιας κοινότητας σχετικά με τον υποσιτισμό, τις ασθένειες και την ανάπτυξη γενικότερα (Μάτζα, 2020)³¹.

Έτσι μετά από πολλές συνδιασκέψεις και συμβούλια η Ε.Ε. είχε υιοθετήσει συγκεκριμένη Στρατηγική για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη και η έννοια της Βιώσιμης ανάπτυξης είχε καταστεί πρωταρχικός στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στη συνέχεια θα γίνει αναφορά στις κυριότερες στρατηγικές που ακολούθησε η Ε.Ε. με θέμα τη Βιώσιμη Ανάπτυξη. Συγκεκριμένα θα γίνει αναφορά στις Στρατηγικές «Ευρώπη 2020», «Ατζέντα 2030» ενώ στο επόμενο κεφάλαιο θα αναλύσουμε την «Πράσινη Συμφωνία» του 2019.

4.4. Στρατηγικές

Η Ευρωπαϊκή Ένωση με συγκεκριμένα μέσα τα οποία αποτελούν τις στρατηγικές για τη βιώσιμη ανάπτυξη της ευρωπαϊκής κοινότητας αποβλέπει στην ισότιμη και ισόρροπη ανάπτυξη (Europa, 2014). Ενδεικτικά αναφέρονται :

- Η στρατηγική για την αειφόρο χρήση των φυσικών πόρων, στην οποία

²⁹ Μητούλα, Ρ. Κ., Ασταρά, Ο. Ε., Κάλδης, Π., (2008), «Βιώσιμη Ανάπτυξη, Έννοιες – Διεθνείς & Ευρωπαϊκές Διαστάσεις», Εκδόσεις ROSILI, Αθήνα.

³⁰ Μαυροειδής Η., Παπαϊωάννου Μ. (2005), «Βιώσιμη Ανάπτυξη: Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Εξελίξεις και Προοπτικές». Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων. Αθήνα.

³¹ Μάτζα Οίκουτα Π, (2020). Ανάπτυξη Υποδειγμάτων Μέτρησης της Βιωσιμότητας μιας Περιφέρειας & Συγκριτική Ανάλυση των Ψηφιακών & Φυσικών Περιφερειών, Διατριβή Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων.

καθορίζονται συγκεκριμένες κατευθύνσεις για περιορισμό της αλόγιστης χρήσης και εξάντλησης των φυσικών πόρων από τους παραγωγικούς τομείς σε βάθος χρόνου 25ετίας, η προώθηση λύσεων αειφορίας, οικονομική ανάπτυξη και η απασχόληση.

- Η στρατηγική για την πρόληψη και την ανακύκλωση αποβλήτων: η βελτιωμένη διαχείριση των αποβλήτων και η ανακύκλωση τους αποτελούν κύριο στόχο του σχεδίου δράσης της στρατηγικής αυτής καθόλου στη διάρκεια του κύκλου ζωής των αποβλήτων από την παραγωγή μέχρι την τελική διάθεση και παράλληλα, προωθείται η έννοια της ανακύκλωσης ως μέσο αξιοποίησης πόρων.

- Δράση για τις περιβαλλοντικές τεχνολογίες : η αξιοποίηση των οικολογικών τεχνολογιών έχει σκοπό τον περιορισμό ρυπογόνων προϊόντων και παράλληλα τον περιορισμό του κόστους παραγωγής, της υπερκατανάλωσης πόρων και ενέργειας, τη μείωση των αποβλήτων, την επίτευξη ανταγωνιστικής οικονομίας.

- Στρατηγική πρόγραμμα-πλαίσιο για την καινοτομία και ανταγωνιστικότητα 2007-2013: Οι δράσεις του προγράμματος επικεντρώνονται στην ενδυνάμωση της Κοινωνίας της Γνώσης, την αύξηση των θέσεων εργασίας , τη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη.

- Η θεσμοθέτηση προγράμματος για καθαρές και ανταγωνιστικές μικρού και μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεις: μέσω του προγράμματος αυτού οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις πού τηρούν και προωθούν την περιβαλλοντική νομοθεσία, επωφελούνται με δράσεις όπως χρηματοδοτική στήριξη για ενίσχυση της καινοτομίας και της ανταγωνιστικότητας σε τοπικό επίπεδο.

4.5. Πολιτική συνοχής (προγραμματική περίοδος 2014-2020)

Με γνώμονα τη συνοχή και την αλληλεγγύη, κεντρική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης γίνεται η αξιοποίηση κονδυλίων και χρηματοδοτικών προγραμμάτων, ώστε να υλοποιηθούν έργα σε διάφορους τομείς μέσω των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων (ΕΔΕΤ). Στον Κανονισμό Κοινών Διατάξεων (Κανονισμός Ε.Ε. Αριθ. 1303/2013) για την προγραμματική περίοδο 2014-20, η ενίσχυση αφορά τομείς έρευνας και τεχνολογίας, πρόσβαση στην

Τεχνολογία Πληροφοριών, βελτίωση ανταγωνιστικότητας επιχειρήσεων στο γεωργικό, αλιευτικό και υδατοκαλλιεργικό τομέα, μια οικονομία προσανατολισμένη σε χαμηλό διοξείδιο του άνθρακα, προστασία του περιβάλλοντος, βιώσιμες μεταφορές, υποστήριξη της κινητικότητας εργαζομένων, καταπολέμηση διακρίσεων και φτώχειας, επένδυση για την κατάρτιση - τη δια βίου απόκτηση δεξιοτήτων, αποτελεσματικότερη δημόσια διοίκηση. Οι στρατηγικές αυτές αποτελούν τα σύμφωνα εταιρικής σχέσης, παραδείγματος χάρι το Εταιρικό σύμφωνο για το πλαίσιο ανάπτυξης ΕΣΠΑ 2014-2020 (Euroopa 2014).

4.6. Ευρώπη 2020 (Ευρωπαϊκή Στρατηγική 2020).

Η ευρωπαϊκή στρατηγική 2020 (Μάρτιος 2010), αφορά τα έτη 2011-2020 και επιδιώκει μέσα από σημαντικές μεταρρυθμίσεις και θέσπιση ποσοτικών στόχων που αφορούν την εξάλειψη του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχειας, να υποστηριχθεί η ανάκαμψη της Ευρωπαϊκής Ένωσης μετά τη χρηματοπιστωτική κρίση (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010^α, (Φερόνας, Α., 2013). Μέσα από συντονισμένες δράσεις κοινωνικής και οικονομικής πολιτικής αλλά και περιβαλλοντικής μέριμνας από το πρόγραμμα επιδιώκεται α) η Έξυπνη Ανάπτυξη, η οποία περιλαμβάνει ενδυνάμωση των προγραμμάτων έρευνας, καινοτομίας και γνώσης, ως σημαντικούς μοχλούς για την ανάπτυξη, β) η Βιώσιμη Ανάπτυξη, όπου μέσα από τη σωστή χρήση των πόρων επιδιώκεται η προώθηση της «πράσινης οικονομίας», η ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς η οποία αναφέρεται στην διασφάλιση υψηλής απασχολησιμότητας και κοινωνικής συνοχής.

Λαμβάνοντας υπόψη ζητήματα όπως εκείνα της πρόκλησης του παγκοσμιοποιημένου γίγνεσθαι, της γήρανσης του πληθυσμού αλλά και της εξάλειψης των πόρων, οι βασικοί στόχοι που τέθηκαν είναι αλληλοεξαρτώμενοι και αλληλένδετοι και αναφέρονται στην απασχόληση, την έρευνα και την ανάπτυξη, την κλιματική αλλαγή και την ενεργειακή βιωσιμότητα για μείωση εκπομπών αερίου του θερμοκηπίου κατά 20%, ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές και αύξηση της ενεργειακής απόδοσης, την εκπαίδευση ώστε να αποφευχθούν ζητήματα πρόωρης εγκατάλειψης της σχολικής εκπαίδευσης και τέλος τη μείωση του ποσοστού φτώχειας και κοινωνικό αποκλεισμού (Euroopa.Eu, 2014, Ρομπότη, 2017).

Οι πρωτοβουλίες που υποστηρίχθηκαν από την στρατηγική Ευρώπη 2020 είναι:

Ένωση Καινοτομίας

Νεολαία σε κίνηση

Ψηφιακό θεματολόγιο για την Ευρώπη

Μία Ευρώπη που χρησιμοποιεί αποτελεσματικά τους πόρους

Μια βιομηχανική πολιτική για την εποχή της παγκοσμιοποίησης

Ατζέντα για νέες δεξιότητες και θέσεις εργασίας

Ευρωπαϊκή πλατφόρμα για την καταπολέμηση της φτώχειας

4.7. Η Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη

Η νέα στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενσωματώνει τους στόχους των Ηνωμένων Εθνών για τη βιώσιμη ανάπτυξη στον έλεγχο του προϋπολογισμού κάθε κράτους-μέλους με τη διαδικασία γνωστή ως Ευρωπαϊκό Εξάμηνο. Στις 25 Σεπτεμβρίου 2015, κατά την 70η γενική συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, με την απόφαση *«Μετασχηματίζοντας τον κόσμο μας η ατζέντα 2030 για τη βιώσιμη ανάπτυξη»*³², τίθενται 17 στόχοι βιώσιμης ανάπτυξης και 169 υπο-στόχοι, ως μέρος του σχεδίου για ένα βιώσιμο μέλλον για όλους. Αρχικά, το 2000 υπήρξε η παγκόσμια συμφωνία για τους Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας, με την οποία 189 χώρες δεσμεύτηκαν σε υιοθέτηση συγκεκριμένων δράσεων αντιμετώπισης της κοινωνικής ανισότητας και μείωσης της ακραίας φτώχειας έως το 2015. Εν συνεχεία, μέσω μιας τριετούς διαδικασίας παγκόσμιας διαβούλευσης χωρών μελών του ΟΗΕ, ομάδων πολιτών, ακαδημαϊκών και ερευνητικών κοινοτήτων καθώς και εκπροσώπων των συνδικάτων, ιδιωτών, εταίρων, οι χώρες οδηγούνται στην υιοθέτηση της ατζέντας 2030 και συμφωνούνται οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης.

Όπως αναφέρεται στο προοίμιο της Ατζέντας αποτελεί ένα σχέδιο δράσης και ενσωμάτωσης των τριών διαστάσεων της βιώσιμης ανάπτυξης: Περιβαλλοντική Κοινωνική και Οικονομική διάσταση, μέσω της διασύνδεσης τομεακών πολιτικών

³²<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>

και νομοθετικών πλαισίων, που σκοπό έχει την παγκόσμια ειρήνη και την αντιμετώπιση προκλήσεων για την εξάλειψη της φτώχειας. Οι στόχοι του σχεδίου δράσης σχετίζονται με τους ανθρώπους (People), τον πλανήτη (Planet), την ευημερία (Prosperity) και την εταιρική σχέση - τη σύμπραξη δηλαδή όλων των χωρών (Partnership).

Ειδικότερα, λαμβάνεται μέριμνα για την εξάλειψη της φτώχειας και της πείνας και την ανθρώπινη διαβίωση σε ένα υγιές περιβάλλον. Οι ενέργειες προστασίας του πλανήτη συνδυάζονται με την προστασία του περιβάλλοντος, τις δράσεις υπεύθυνης κατανάλωσης και παραγωγής, τη μέριμνα για την κλιματική αλλαγή σε συνδυασμό με την κάλυψη όλων των μελλοντικών αναγκών. Τέλος, η ισόρροπη συνύπαρξη οικονομικής - κοινωνικής και τεχνολογικής διάστασης, θα μπορέσουν να διασφαλίσουν στην ευημερία του ανθρώπινου είδους. Σύμφωνα με τον γενικό γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών Αντόνιο Γκουτέρες «Η ατζέντα 2030 αποτελεί τη συλλογική προσπάθεια οικοδόμησης δίκαιης παγκοσμιοποίησης» (Υπουργείο Εξωτερικών, 2016).

- Οι στόχοι βιώσιμης ανάπτυξης

Οι στόχοι βιώσιμης ανάπτυξης έχουν οικουμενικό χαρακτήρα, με ορίζοντα υλοποίησης το 2030 και δέσμευση των χωρών αναπτυσσόμενων και αναπτυγμένων για υλοποίηση τους, χαρακτηρίζονται ως αλληλένδετοι και αδιαίρετοι, καθώς η επίτευξη ενός στόχου έχει επίδραση στους υπόλοιπους. Συγκεκριμένα οι 17 στόχοι βιώσιμης ανάπτυξης είναι:

1. Μηδενική φτώχεια
2. Μηδενική πείνα
3. Καλή υγεία και ευημερία
4. Ποιοτική εκπαίδευση
5. Ισότητα των φύλων
6. Καθαρό νερό και αποχέτευση
7. Φτηνή και καθαρή ενέργεια
8. Αξιοπρεπής εργασία και οικονομική ανάπτυξη

9. Βιομηχανία, καινοτομία και υποδομές
10. Λιγότερες ανισότητες
11. Βιώσιμες πόλεις και κοινότητες
12. Υπεύθυνη κατανάλωση και παραγωγή
13. Δράση για το κλίμα
14. Ζωή στο νερό
15. Ζωή στη στεριά
16. Ειρήνη, δικαιοσύνη και ισχυροί θεσμοί
17. Συνεργασία για τους στόχους

Εικόνα 7³³: Οι 17 στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης

- Η ολιστική προσέγγιση της Ευρώπης για την υλοποίηση των στόχων

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, έχει χαράξει ένα φιλόδοξο πρόγραμμα πολιτικών και κατευθυντήριων γραμμών μέσα από ετήσια προγράμματα εργασίας ,τα οποία αποτελούν τη στρατηγική της επιτροπής για την υλοποίηση των στόχων της ατζέντας 2030, υπό την ηγεσία της προέδρου Φον Ντερ Λάιεν. Το πολιτικό πρόγραμμα της

³³ Πηγή: <https://unric.org/el/17-στοχοι-βιωσιμησ-αναπτυξησ/>

προέδρου ενσωματώνει τους στόχους βιώσιμης ανάπτυξης σε όλες τις προτάσεις, τις πολιτικές και τις στρατηγικές της επιτροπής. Οι 17 στόχοι περιλαμβάνονται σε μία ή περισσότερες από τις έξι πρωταρχικές φιλοδοξίες που ανακοινώθηκαν στις πολιτικές κατευθυντήριες γραμμές (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019).

Ειδικότερα οι έξι προτεραιότητες που τέθηκαν μετά τις ευρωπαϊκές εκλογές, τον Μάιο 2019, αποτελούν ένα νέο στρατηγικό θεματολόγιο για την Ευρωπαϊκή Ένωση, για την περίοδο 2019-2024 . Για τη χάραξη των προτεραιοτήτων αυτών συνέδραμαν τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι πολιτικές ομάδες που έχουν εκλεγεί στο Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο αλλά και οι συνομιλίες μεταξύ των ηγετών των κρατών.

- Πρωτοβουλίες που ενέκρινε η επιτροπή (κατά το πρώτο έτος) αναφέρονται σε:

α) **Μία Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία**, (η προτεραιότητα αυτή συνδυάζει την διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος της Ευρώπης, την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής, τη μετατροπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε σύγχρονη και αποδοτική στη χρήση πόρων και στην ανταγωνιστική οικονομία. Η επίτευξη της έως το 2050, εστιάζει σε μία Ευρώπη με ουδέτερο ισοζύγιο διοξειδίου του άνθρακα και τη χρήση με αποδοτικό τρόπο των πόρων).

β) **Μία Ευρώπη έτοιμη για τη Ψηφιακή Εποχή**, (ο ψηφιακός μετασχηματισμός, οι μεταρρυθμίσεις στα ζητήματα προστασίας δεδομένων, η ενδυνάμωση των ατόμων σε ψηφιακές δεξιότητες και χρήσης νέων τεχνολογιών, αποτελούν τη δεύτερη προτεραιότητα με στόχο τη συμπίεση στην τεχνολογική εξέλιξη).

γ) **Μία οικονομία στην υπηρεσία των ανθρώπων**, (με την προτεραιότητα αυτή αναμένεται να ισχυροποιηθεί η οικονομική, νομισματική και τραπεζική Ένωση και η ένωση των κεφαλαιαγορών, με σκοπό την ενδυνάμωση της ευρωπαϊκής οικονομίας, τη μείωση των ανισοτήτων και τη στήριξη των επιχειρήσεων για τη διασφάλιση των θέσεων εργασίας).

δ) **Μία ισχυρότερη Ευρώπη στον κόσμο**, (επιδιώκεται η ισχυροποίηση της θέσης της ευρωπαϊκής ένωσης στη διεθνή σκηνή, με ενίσχυση του ρόλου της ως υποστηρικτική του ισχυρού, ανοιχτού και δίκαιου εμπορίου, και μιας παγκόσμιας τάξης

που βασίζεται σε κανόνες, η προώθηση των σχέσεων με τις γειτονικές χώρες και τους εταίρους καθώς και η ενίσχυση της ικανότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης να διαχειρίζεται κρίσεις με μη στρατιωτικά και στρατιωτικά μέσα).

ε) **Προώθηση του ευρωπαϊκού τρόπου ζωής** (επιδιώκεται η προάσπιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου ως βάσης της ισότητας, της ανεκτικότητας και της κοινωνικής δικαιοσύνης, η αντιμετώπιση των κινδύνων για την ασφάλεια, προστασία και ενδυνάμωση των καταναλωτών, καθώς και η προαγωγή ενός συστήματος νόμιμης και ασφαλούς μετανάστευσης, με παράλληλη αποτελεσματική διαχείριση των εξωτερικών συνόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εκσυγχρονισμός του συστήματος ασύλου της ευρωπαϊκής ένωσης και στενή συνεργασία με τις χώρες εταίρους).

στ) **Νέα ώθηση για την Ευρωπαϊκή Δημοκρατία** (ενίσχυση των δημοκρατικών διαδικασιών της Ευρώπης με την εμβάθυνση των σχέσεων με το ευρωπαϊκό κοινοβούλιο και τα εθνικά κοινοβούλια, με την προστασία της Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση από εξωτερικές παρεμβάσεις, με τη διασφάλιση της διαφάνειας και της ακεραιότητας καθ' όλη τη διάρκεια της νομοθετικής διαδικασίας καθώς και με την ευρύτερη συμμετοχή των ευρωπαίων στη διαμόρφωση του μέλλοντος της Ευρωπαϊκής Ένωσης).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση για να υποστηρίξει τη δέσμευση της ως προς την επίτευξη των στόχων βιώσιμης ανάπτυξης υιοθέτησε δράσεις μέσα από τις οποίες οι στόχοι βιώσιμης ανάπτυξης συμπεριλαμβάνονται σε όλες τις κατευθυντήριες αρχές στις πολιτικές και τις πρωτοβουλίες της ευρωπαϊκής επιτροπής όπως : προώθηση της ατζέντας 2030 από τις κυβερνήσεις των κρατών μελών, τους διεθνείς οργανισμούς, τα Ευρωπαϊκά Θεσμικά όργανα στο κοινοβούλιο, της οργάνωσης των πολιτών, τη συνεργασία με τους εξωτερικούς εταίρους στη δημιουργία πλατφόρμα για συμμετοχή των ενδιαφερομένων και ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών.

5^ο Κεφάλαιο

Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία

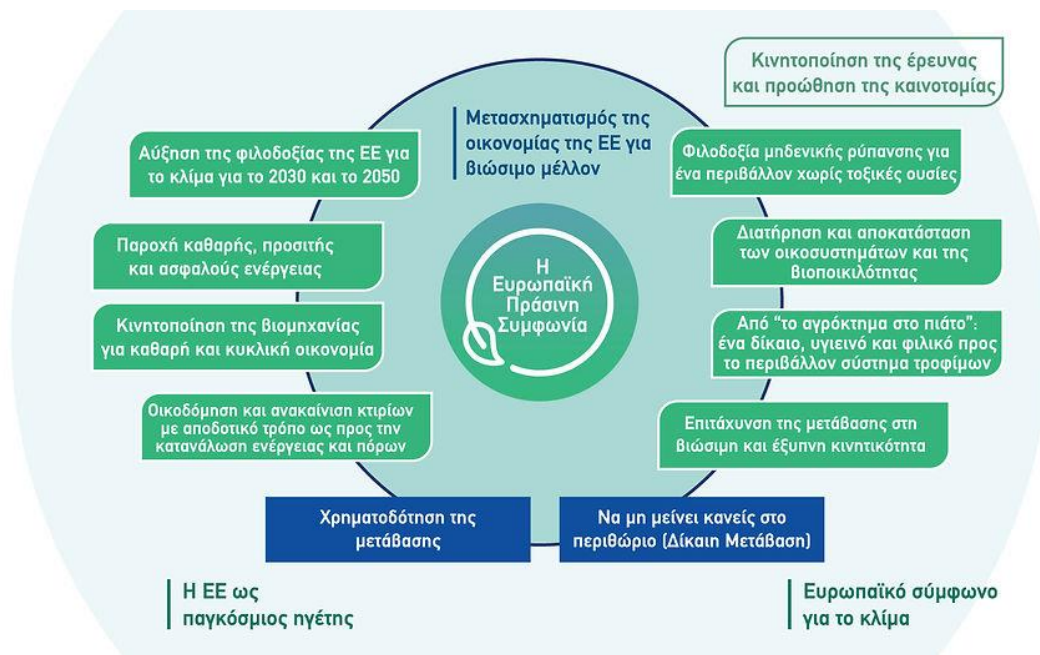
5.1. Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία

Η ευρωπαϊκή πράσινη συμφωνία αποτελεί ένα σύνολο πολιτικών πρωτοβουλιών της ευρωπαϊκής επιτροπής έχοντας ως συμπληρωματικές παραμέτρους, την επικέντρωση στη μετάβαση προς μία φιλικότερη και κλιματικά ουδέτερη ήπειρο έως το 2050, την ανάδειξη της Ευρώπης σε παγκόσμιο ηγέτη σε σχέση με τον ψηφιοποιημένο κόσμο και τη μελλοντική οικονομική πρόοδο, εστιάζοντας σε τομείς όπως η ασφάλεια του κυβερνοχώρου, η τεχνολογία 5G, η ψηφιακή τεχνολογική κυριαρχία. Με στόχο την ολοκλήρωση της οικονομικής και νομισματικής Ένωσης επιδιώκεται η ενίσχυση του ρόλου του ευρώ, η προστασία καταναλωτών, επιχειρήσεων, κυβερνήσεων από δυσμενείς εξελίξεις, με στόχο την αύξηση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας της Ευρώπης. Τέλος, υπερτονίζεται η υποστήριξη εργαζομένων, επιχειρήσεων, βιομηχανιών, περιφερειών, ώστε να υπάρξει μία δίκαιη και χωρίς αποκλεισμούς μετάβαση και να μειωθούν οι αρνητικές επιπτώσεις στους παραπάνω τομείς με επίκεντρο τον άνθρωπο.

Σύμφωνα με την ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, μία επείγουσα πρόκληση μετατρέπεται σε μοναδική ευκαιρία. Οι προκλήσεις που προήλθαν από την κλιματική αλλαγή, την απώλεια της βιοποικιλότητας και το περιβάλλον γενικότερα, η εξαφάνιση ειδών του πλανήτη, η καταστροφή δασών και ωκεανών, καθιστούν την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία μία απάντηση και μία στρατηγική που αποσκοπεί στην προστασία και στη διατήρηση του φυσικού κεφαλαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στην προστασία της υγείας και της ευημερίας των ανθρώπων, μέσω μιας συλλογικής προσπάθειας και ενεργούς συμμετοχής από όλους (Εταίρους και γείτονες της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσω χτισίματος συμμαχιών). *«Χρειάζεται ένα νέο σύμφωνο, ώστε οι πολίτες, σε όλη τους την πολυμορφία, να ενώσουν τις δυνάμεις τους με τις εθνικές, περιφερειακές και τοπικές αρχές, με την κοινωνία των πολιτών και τη*

βιομηχανία, σε στενή συνεργασία με τα θεσμικά και συμβουλευτικά όργανα της ΕΕ.³⁴»

Έτσι, η Πράσινη Συμφωνία θεωρείται ως αναπόσπαστο κομμάτι της στρατηγικής της ευρωπαϊκής επιτροπής ως προς την υλοποίηση της ατζέντας των Ηνωμένων Εθνών για το 2030 και των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης .

Εικόνα 8: Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία (Πηγή: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52019DC0640&from=NL>)

Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία αποτελεί τη στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050. Σύμφωνα με τις δεσμεύσεις που ορίστηκαν στα πλαίσια της συμφωνίας του Παρισιού και έχει ως στόχο την πράσινη μετάβαση, τον μετασχηματισμό της οικονομίας της ευρωπαϊκής ένωσης για ένα βιώσιμο και ανταγωνιστικό μέλλον. Τα μέτρα και οι πρωτοβουλίες που προτείνονται είναι αλληλένδετες και υπό το πρίσμα μιας ολιστικής προσέγγισης για πρωτοβουλίες που αφορούν το κλίμα, το περιβάλλον, την ενέργεια, στις μεταφορές, στη βιομηχανία και τη γεωργία και τη βιώσιμη χρηματοδότηση, κατά τη Σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου το Δεκέμβριο του 2019.

³⁴ Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία (Βρυξέλλες, 11.12.2019).

5.2. Οι πρωτοβουλίες που περιλαμβάνει η Πράσινη Συμφωνία:

-Προσαρμογή στο στόχο του 55% (Fit For 55)

Η πρωτοβουλία αυτή περιλαμβάνει τρόπους που η Ευρωπαϊκή Ένωση θα κατοχυρώσει νομοθετικά τους στόχους για το κλίμα και θα ευθυγραμμίσει τη νομοθεσία της με τους ενωσιακούς στόχους. Με τον τρόπο αυτό η δέσμη μέτρων και προτάσεων αναφέρεται σε αναθεώρηση νομοθεσίας για το κλίμα, την ενέργεια, τις μεταφορές αλλά και τη λήψη νέων νομοθετικών πρωτοβουλιών.

Επιγραμματικά τα μέτρα αυτά περιλαμβάνουν: Αναθεώρηση του συστήματος εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπών αερίων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη ναυτιλία, τις αερομεταφορές αλλά και τη θέσπιση ιδιαίτερου συστήματος εμπορίας εκπομπών για τις οδικές μεταφορές και τα κτίρια. Αναθεώρηση του κανονισμού για τις δράσεις μείωσης των κρατών μελών αλλά και του κανονισμού αναφορικά με τη συμπερίληψη των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου, τροποποιήσεις στους κανονισμούς για τον καθορισμό προτύπων εκπομπής διοξειδίου του άνθρακα για τα αυτοκίνητα και τα φορτηγά, αναθεώρηση της οδηγίας για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, αναδιατύπωση της οδηγίας για τη φορολόγηση της ενέργειας, μηχανισμός συνοριακής προσαρμογής άνθρακα, την πρωτοβουλία refuel aviation για βιώσιμα καύσιμα για τις αερομεταφορές αλλά και για το θαλάσσιο χώρο, κοινωνικό ταμείο για το κλίμα, αναθεώρηση της οδηγίας για την ενεργειακή απόδοση των κτιρίων, μείωση των εκπομπών μεθανίου στον ενεργειακό τομέα, αναθεώρηση της Τρίτης δέσμης μέτρων για την ενέργεια ως προς το φυσικό αέριο.

- Νομοθέτημα για το κλίμα

Με στόχο τη μείωση των καθαρών εκπομπών αερίου του θερμοκηπίου κατά 55% έως το 2030 σε σύγκριση με το 1990, η Ευρωπαϊκή Ένωση θεσπίζει κανονισμό για το κλίμα δίνοντας την έμπρακτη νομική διασφάλιση της επίτευξης του παραπάνω στόχου από τα κράτη-μέλη. Ειδικότερα μέσω του κανονισμού αυτού περιλαμβάνονται ενέργειες που στόχο έχουν να εξασφαλίσουν την προβλεψιμότητα για ενδιαφερόμενους φορείς, επιχειρήσεις ως προς την αποτύπωση του ρυθμού μείωσης των εκπομπών έως το 2050, σύστημα αξιολόγησης για την παρακολούθηση,

μέσω εκθέσεων, αναφορικά με την επίτευξη του παραπάνω στόχου, χρηματοδότηση, ώστε να υπάρξει μία δίκαιη πράσινη μετάβαση. Η συμφωνία εγκρίθηκε από το συμβούλιο τον Μάιο του 2021 και ο κανονισμός αυτός είναι σε ισχύ.

- Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή

Η στρατηγική αυτή προσυπογράφηκε τον Ιούνιο του 2021 με στόχο να γίνει η Ευρώπη μία κοινωνία ανθεκτική στην κλιματική αλλαγή και τις επιπτώσεις της έως το 2050. Δέσμη μέτρων περιλαμβάνει: Επεξεργασία και διαχείριση δεδομένων σχετικά με τις κλιματικές επιπτώσεις και ανταλλαγή γνώσεων, Προστασία των οικοσυστημάτων με στόχο τη βελτίωση της ανθεκτικότητας μέσα από λύσεις που στηρίζονται στη φύση. Για την υλοποίηση της στρατηγικής οι μακροοικονομικές δημοσιονομικές πολιτικές θα χρειαστεί να ενσωματώσουν την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή. Παράλληλα το Μάρτιο του 2022, εκδίδεται σειρά συμπερασμάτων αναφορικά με τα ακραία καιρικά φαινόμενα και δίνεται έμφαση στην πολιτική προστασία μέσα από τις διαδικασίες της πρόληψης, της ετοιμότητας, της απόκρισης και της ανάκτησης.

- Στρατηγική για τη Βιοποικιλότητα

Επίκεντρο της στρατηγικής αυτής αποτελούν τα οφέλη για τον άνθρωπο, το κλίμα και τον πλανήτη. Οι δράσεις που περιλαμβάνονται στη στρατηγική αφορούν την προστασία δασικών και θαλάσσιων περιοχών, αποκατάσταση των επηρεαζόμενων οικοσυστημάτων με τη μείωση της χρήσης φυτοφαρμάκων, την εφαρμογή μεθόδων βιολογικής καλλιέργειας, την αποκατάσταση των ποταμών, την αύξηση της χρηματοδότησης και την παρακολούθηση των δράσεων, καθώς επιδιώκεται η ενσωμάτωση των στόχων αυτών στους τομείς της γεωργίας, της αλιείας και της Δασοκομίας.

- Στρατηγική “Από το Αγρόκτημα στο Πιάτο”.

Μέσω της στρατηγικής αυτής προτείνεται ένα βιώσιμο πρότυπο σύστημα τροφίμων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ώστε να διασφαλιστεί η επισιτιστική ασφάλεια και η ασφάλεια των τροφίμων. Ειδικότερα επιδιώκεται η αύξηση των επιλογών υγιεινής διατροφής και προώθηση της βιώσιμης παραγωγής και κατανάλωσης τροφίμων αλλά και η διασφάλιση επαρκών, οικονομικά προσιτών και θρεπτικών τροφίμων. (Στους στόχους περιλαμβάνεται η μείωση κατά 50% της χρήσης φυτοφαρμάκων, της χρήσης λιπασμάτων κατά 20%, η μείωση της απώλειας θρεπτικών ουσιών κατά 50%, η μείωση της χρήσης αντιβιοτικών στη Γεωργία και τις υδατοκαλλιέργειες, η προώθηση της βιολογικής γεωργίας κατά 25%, η μείωση των αποβλήτων τροφίμων και η βιώσιμη επισήμανση τροφίμων).

- Ευρωπαϊκή Βιομηχανική Στρατηγική

Στόχος της στρατηγικής είναι να καταστεί η ευρωπαϊκή βιομηχανία δυναμικότερη, ανθεκτικότερη και ανταγωνιστικότερη συνδυάζοντας τον πράσινο και ψηφιακό μετασχηματισμό. Ενώ η αρχική δημοσίευση της στρατηγικής έγινε τον Μάρτιο του 2020 και ακολούθησαν τα συμπεράσματά της εφαρμογής το Νοέμβριο του 2020 ακολούθησε επικαιροποιημένο Πλαίσιο το οποίο δημοσιεύτηκε τον Μάιο του 2021. Οι δράσεις της στρατηγικής αποσκοπούν στο να καταστήσουν κινητοποίηση της βιομηχανίας μέσω ενός μοντέλου κυκλικής οικονομίας. Οι δράσεις αφορούν την απαλλαγή από τον άνθρακα και τον εκσυγχρονισμό των βιομηχανιών, πολιτικές για βιώσιμα προϊόντα, μείωση και εκ' νέου υλικών πριν από την ανακύκλωση (ο εστιασμός της δράσης αφορά τον κλωστοϋφαντουργικό τομέα, τις κατασκευές, τα ηλεκτρονικά, τα πλαστικά, τα οχήματα και τις μπαταρίες), στη μείωση των αποβλήτων μέσω μιας βιώσιμης πολιτικής για τα προϊόντα, όπως για παράδειγμα η τόνωση της αγοράς δευτερογενών πρώτων υλών με επιβολή υποχρεωτικής περιεκτικότητας σε ανακυκλωμένο υλικό σε συσκευασίες, κατασκευαστικά υλικά, συσσωρευτές, οχήματα).

Παράλληλα, προτείνεται μοντέλο χωριστής αποκομιδής απορριμμάτων, ώστε να σταματήσει η Ευρωπαϊκή Ένωση να εξάγει τα απόβλητα της και να επανεξεταστούν οι κανόνες μεταφοράς αποβλήτων αλλά και οι παράνομες εξαγωγές.

Στις δράσεις της στρατηγικής συγκαταλέγεται η πρόσβαση σε πόρους και

ιδιαίτερα η διασφάλιση εφοδιασμού με βιώσιμες πρώτες ύλες. Προτεραιότητα δίνεται σε τεχνολογίες για καθαρό χάλυβα, με σκοπό την παραγωγή χάλυβα μηδενικού άνθρακα έως το 2030. Για το σκοπό αυτό συγκαταλέγεται, το ταμείο καινοτομίας για το σύστημα εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπών της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και η αξιοποίηση μέρους χρηματοδότησης στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής κοινότητας άνθρακα και χάλυβα όπου αναμένεται να συνδράμουν στα καινοτόμα αυτά έργα . Οι δυνατότητες των ψηφιακών τεχνολογιών όπως τεχνητή νοημοσύνη δίκτυα 5g υπολογιστική νέφους και άλλα, αναμένεται να συνδράμουν στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και την προστασία του περιβάλλοντος, ενώ παράλληλα μέσω της ψηφιοποίησης διευκολύνεται η παρακολούθηση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης των υδάτων, αλλά και της βελτιστοποίησης της χρήσης της ενέργειας.

- Στρατηγική για την οικοδόμηση και την ανακαίνιση των κτιρίων

Με σκοπό να αντιμετωπιστεί η πρόκληση της ενεργειακής απόδοσης και της οικονομικής προσιτότητας, η στρατηγική αυτή αναφέρεται σε δέσμη μέτρων που αφορούν ανακαινίσεις δημόσιων και ιδιωτικών κτιρίων με ενεργειακά αποδοτικές μεθόδους δόμησης, με σκοπό να μειωθούν οι λογαριασμοί ενέργειας, να μειωθεί η ενεργειακή φτώχεια και να τονωθούν οι διάφοροι επαγγελματικοί κλάδοι, την εφαρμογή νομοθεσίας για την ενεργειακή απόδοση των κτιρίων αλλά και την επανεξέταση του κανονισμού για τα προϊόντα δομικών κατασκευών, ώστε να είναι σύμφωνα με τις ανάγκες της κυκλικής οικονομίας.

Στα πλαίσια του προγράμματος InvestEU, περιλαμβάνεται η δημιουργία ανοιχτής πλατφόρμας με συμμετοχή επαγγελματικών κλάδων και τοπικών αρχών, ώστε να συντονιστούν οι προσπάθειες για το σκοπό αυτό της πρωτοβουλίας για την ανακαίνιση των κτιρίων.

- Βιώσιμη και έξυπνη κινητικότητα

Με στόχο να μειωθούν κατά 90% έως το 2050 οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου από τις μεταφορές, η δέσμη μέτρων της πρωτοβουλίας αυτής περιλαμβάνει την αύξηση της υιοθέτησης βιώσιμων και εναλλακτικών καυσίμων σε

οδικές και θαλάσσιες μεταφορές, την ενίσχυση των εναλλακτικών τρόπων των μεταφορών. Για το λόγο αυτό προτείνονται αυτοματοποιημένα και έξυπνα συστήματα διαχείρισης της κυκλοφορίας, ώστε να μειωθεί η κυκλοφοριακή συμφόρηση και η ρύπανση των αστικών περιοχών με τη συνδρομή χρηματοδοτικών μηχανισμών. Παράλληλα υποστηρίζεται η εγκατάσταση δημοσίων σταθμών επαναφόρτισης και ανεφοδιασμού για ηλεκτρικά οχήματα αλλά και η αναθεωρήσεις των οδηγιών φορολόγησης για αεροπορικά και ναυτιλιακά καύσιμα, με σκοπό να επιτευχθεί αποτελεσματικότερη τιμολόγηση στην τιμή των μεταφορών και τη χρήση του οδικού δικτύου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για το σκοπό αυτό απαιτούνται συντονισμένες δράσεις σε παγκόσμιο επίπεδο και του οργανισμού Πολιτικής Αεροπορίας αλλά και του Διεθνούς ναυτιλιακού οργανισμού για αντιμετώπιση τρόπου διαφυγής, ενδεχόμενες φορολογικές απαλλαγές, ώστε να καταστούν οι μεταφορές λιγότερο ρυπογόνες. Στο πλαίσιο αυτό δέσμη μέτρων αφορά στην αυστηροποίηση των προτύπων για την εκπομπή ατμοσφαιρικών ρύπων από οχήματα με κινητήρα εσωτερικής καύσης, αναθεώρηση της νομοθεσίας, ώστε να διασφαλιστεί η κινητικότητα μηδενικών εκπομπών, αλλά και βελτίωση της ποιότητας του αέρα με τη μερίμνα για τις δραστηριότητες αερολιμένων αλλά και εκπομπών ρύπων από αεροσκάφη.

- Μηχανισμός Δίκαιης Μετάβασης

Προκειμένου η Ευρωπαϊκή Ένωση να στηρίξει κράτη-μέλη τα οποία αντιμετωπίζουν περισσότερες δυσκολίες για τη μετάβαση του κόσμου προς μία πράσινη ανάπτυξη, δεδομένου ότι αρκετά από αυτά στηρίζονται στα ορυκτά καύσιμα ή διαθέτουν βιομηχανίες υψηλής έντασης άνθρακα, θεσπίστηκε ο μηχανισμός δίκαιης μετάβασης μέσω του οποίου 65 έως 75 δισεκατομμύρια ευρώ θα χρησιμοποιηθούν για την κινητοποίηση τομέων όπως: άνθρωποι και κοινότητες, όπου θα προσφερθούν δυνατότητες απόκτησης δεξιοτήτων απασχόλησης και καταπολέμησης της ενεργειακής φτώχειας, ενίσχυση επενδύσεων που θα καταστήσουν ελκυστική τη μετάβαση σε τεχνολογίες χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα μέσω οικονομικής στήριξης στην έρευνα και τις καινοτόμες δράσεις αλλά και τα κράτη-μέλη, καθώς οι επενδύσεις θα αφορούν νέες πράσινες θέσεις εργασίας, βιώσιμες δημόσιες μεταφορές και ψηφιακή υποστήριξη της καθαρής ενέργειας σε υποδομές.

Ο σκοπός του ταμείου δίκαιης μετάβασης είναι από τη μία η ελάφρυνση του οικονομικού κόστους που προκύπτει από τις διαδικασίες για την πράσινη μετάβαση, μέσω επενδύσεων μικρομεσαίων και νέων επιχειρήσεων, έργων για την έρευνα και την καινοτομία, τεχνολογιών που προωθούν την καθαρή ενέργεια και τη μείωση των εκπομπών αλλά και την εκ' νέου κατάρτιση, ώστε να διευκολυνθεί η αναζήτηση εργασίας. Παράλληλα σειρά πρωτοβουλιών που προτάθηκε από την επιτροπή αφορούν τη βιώσιμη χρηματοδότηση επενδυτικών σχεδίων κανόνων για πράσινα ομόλογα και ταξινόμηση πράσινων επενδύσεων (Ευρωπαϊκή Επιτροπή,2019).

6^ο Κεφάλαιο

Ανάλυση των Δεικτών Μέτρησης της Βιώσιμης Ανάπτυξης

6.1. Η μέτρηση της βιώσιμης ανάπτυξης μέσω δεικτών

Το ζήτημα της μέτρησης της βιώσιμης ανάπτυξης είναι ένα θέμα το οποίο απασχολεί όλους τους διεθνείς οργανισμούς, τις κυβερνήσεις των χωρών, δημόσιες τοπικές αρχές, μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ) και ακαδημαϊκούς στην προσπάθεια που γίνεται, ώστε να προωθηθούν οι πρακτικές βιώσιμης ανάπτυξης. Όλοι αναγνωρίζουν ότι η μέτρηση του βαθμού της βιώσιμης ανάπτυξης αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη διάδοση στην κοινωνία πρακτικών βιώσιμης ανάπτυξης. Ένας από τους τρόπους με τους οποίους μπορούμε να μετρήσουμε τη βιώσιμη ανάπτυξη είναι η χρήση δεικτών.

Ο όρος «δείκτης» χρησιμοποιείται κυρίως για να απλοποιήσει αλλά και να ποσοτικοποιήσει μια πληροφορία που αφορά σύνθετα φαινόμενα. Ο Ott³⁵ (1978) περιγράφει τους δείκτες ως ένα μέσο που επινοείται για τη μείωση μιας μεγάλης ποσότητας δεδομένων στην απλούστερη μορφή του, διατηρώντας ουσιαστικό νόημα για τις ερωτήσεις που τίθενται στα δεδομένα. Η Επιστημονική Επιτροπή Περιβαλλοντικών Προβλημάτων (SCOPE) υποστηρίζει ότι τα δύο βασικά χαρακτηριστικά των δεικτών είναι ότι ποσοτικοποιούν την πληροφορία, ώστε η σημασία της να γίνει πιο ξεκάθαρη, και ότι απλοποιούν πληροφορίες για σύνθετα φαινόμενα βελτιώνοντας με αυτό τον τρόπο την επικοινωνία. Με λίγα λόγια, ένας δείκτης έχει σχεδιαστεί για να απλοποιεί. Η διαμόρφωση ενός συστήματος δεικτών δίνει τη δυνατότητα να παραχθούν συγκεκριμένα αποτελέσματα, τα οποία μπορούν στη συνέχεια να διαμορφώσουν ένα υπόβαθρο για να γίνουν διάφορες μεταβολές σε

³⁵ Ott, W.R. (1978) Environmental Indices: Theory and Practice. Ann Arbor Science Publishers Inc., Ann Arbor.

μια στρατηγική, είτε πρόκειται για μεταβολές που πρέπει να πραγματοποιηθούν άμεσα είτε για μεταβολές που είναι πιθανό να χρειαστούν μελλοντικά.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί πολλές φορές μέσα στην εργασία, η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης είναι μια πολύπλευρη έννοια, αφού αποτελείται από πολλές διαστάσεις – περιβάλλον, κοινωνία, οικονομία - και αυτό κάνει κατανοητό ότι απαιτούνται πολλοί δείκτες για τη μέτρηση του βαθμού βιώσιμης ανάπτυξης. Αυτό, όπως είναι φυσικό, έχει οδηγήσει στην ανάπτυξη πληθώρας δεικτών βιώσιμης ανάπτυξης. Εφόσον, όπως τονίσαμε και σε προηγούμενο κεφάλαιο η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης είναι ευμετάβλητη και οι στόχοι της αλλάζουν ανάλογα με τις περιόδους και τις περιοχές, είναι λογικό να ενσωματώνονται συνεχώς νέοι δείκτες μέτρησης της βιώσιμης ανάπτυξης, ενώ χρειάζεται ανάλογα την περιοχή και το επίπεδο - τοπικό, εθνικό, διεθνές - που εξετάζουμε να χρησιμοποιούμε διαφορετικούς δείκτες που θα βοηθήσουν στην επίτευξη των εκάστοτε στόχων.

Στην μέτρηση της βιώσιμης ανάπτυξης ήταν και είναι ακόμα προφανές, ότι δεν μπορούσαμε να κάνουμε χρήση μόνο των παραδοσιακών δεικτών που είχαν στο επίκεντρο τον άνθρωπο, όπως για παράδειγμα η μέτρηση του ΑΕΠ. Έτσι, ήταν επιβεβλημένο να ενσωματωθούν νέοι δείκτες και καινούργιες μεταβλητές. Κατά συνέπεια εισήχθησαν δείκτες οι οποίοι φανερώνουν/δείχνουν το μέτρο της υποβάθμισης ή της ανάπτυξης των περιβαλλοντικών, κοινωνικών και οικονομικών χαρακτηριστικών ενός συστήματος.

Γενικά, είναι κατανοητό ότι οι δείκτες για να μετρήσουμε τη βιώσιμη ανάπτυξη είναι πολυάριθμοι και περιλαμβάνουν κατηγορίες από κάθε πυλώνα της βιώσιμης ανάπτυξης - κοινωνικό, περιβαλλοντικό και οικονομικό- αλλά και άλλους τομείς, όπως πολιτιστικούς, πολιτικούς και θεσμικούς. Για την οργάνωση της επιλογής και την ανάπτυξη των δεικτών είναι απαραίτητη η ύπαρξη ενός πλαισίου. Η επιλογή του πλαισίου και των δεικτών πρέπει να γίνεται με βάση τις ανάγκες, τους στόχους και τις προτεραιότητες που έχουν θέσει οι αρμόδιοι για να λαμβάνουν τις αποφάσεις, οι οποίες αποφάσεις θα βασιστούν στην παρακολούθηση της προόδου που φανερώνουν οι δείκτες και συγκεκριμένα, αν βρίσκονται στην κατεύθυνση για την επίτευξη των στόχων που έχουν τεθεί. Γι' αυτό το λόγο κάθε χώρα θα πρέπει να χρησιμοποιεί τους δικούς της δείκτες και να αναπτύσσει το δικό της πρόγραμμα, το οποίο θα προσαρμόζεται στις ανάγκες της. Ένα σύστημα μέτρησης της βιωσιμότητας

για να είναι αποδεκτό πρέπει να διαθέτει ορισμένα χαρακτηριστικά στοιχεία όπως, οι θεμελιώδεις αρχές πάνω στις οποίες βασίζεται να είναι κοινά αποδεκτές, να μπορεί να καταγράψει αλληλεπιδράσεις μεταξύ της ανθρώπινης δραστηριότητας και των μεταβολών του περιβάλλοντος και να δίνει κατανοητά συμπεράσματα για την αποτελεσματική χάραξη της πολιτικής με γνώμονα την βιωσιμότητα. Συνεπώς, σε ένα τέτοιο σύστημα η χρήση δεικτών είναι απαραίτητη (Πατσιάς, 2012).

Καταλαβαίνουμε, λοιπόν, ότι ανάλογα με τους στόχους που έχουν τεθεί διαμορφώνονται και οι δείκτες που θα χρησιμοποιήσει ένα πλαίσιο, ώστε να μπορέσει να τους υλοποιήσει. Δηλαδή, το επίπεδο στο οποίο γίνεται η ανάλυση των δεικτών – τοπικό, εθνικό, διεθνές – καθώς και οι μεταβλητές κάθε περιοχής επηρεάζουν και τον αριθμό των δεικτών της βιώσιμης ανάπτυξης που θα χρησιμοποιηθούν.

Οι δείκτες βιώσιμης ανάπτυξης είναι ένας τρόπος για να λάβουμε σημαντικές πληροφορίες για τα περιβαλλοντικά, κοινωνικά ή οικονομικά φαινόμενα. Λαμβάνουμε τις ενδείξεις σε αριθμούς, δηλαδή σε ποσοστά, και χρησιμοποιούμε αυτά τα ποσοστά για να δούμε την ανάπτυξη και την ποιότητα που υπάρχει σε κάθε δείκτη, ώστε να γίνει φανερό αν βρισκόμαστε στη σωστή κατεύθυνση σε σχέση με τους στόχους και αναλόγως να εντοπίσουμε τα προβλήματα που υπάρχουν και να προβούμε στις κατάλληλες αλλαγές.

Συνοψίζοντας, με τη χρήση δεικτών για τη μέτρηση της βιώσιμης ανάπτυξης έχουμε τη δυνατότητα να αυξήσουμε την ποσότητα και την ποιότητα των πληροφοριών που λαμβάνουμε και ταυτόχρονα παρέχονται κατανοητές πληροφορίες σε αυτούς που παίρνουν τις αποφάσεις, αφού οι δείκτες τους παρουσιάζουν την υφιστάμενη κατάσταση σε κάθε περιοχή. Το σημαντικότερο με τη χρήση δεικτών μετράμε την πρόοδο σχετικά με την επίτευξη των στόχων που έχουν τεθεί.

6.2. Η προσφορά και η σημαντικότητα των δεικτών

Οι δείκτες προσπαθούν να υπολογίσουν στο σύνολο της τη βιώσιμη ανάπτυξη, γνωρίζοντας ότι είναι μια έννοια πολυδιάστατη. Υπάρχουν πολλοί

ερευνητές και επιστήμονες που αμφισβητούν την προσφορά των δεικτών. Όμως, οι δείκτες βιώσιμης ανάπτυξης παρέχουν ποικιλία πληροφοριών για την κατάσταση του περιβάλλοντος, της οικονομίας και της κοινωνίας. Εντοπίζουν τα προβλήματα, τις ελλείψεις και τις αδυναμίες που υπάρχουν ή που είναι πιθανόν να δημιουργηθούν στο μέλλον. Διαπιστώνουμε, λοιπόν, ότι με τους δείκτες λαμβάνουμε πληροφορίες που θα μας βοηθήσουν όχι μόνο να αντιμετωπίσουμε τα σύγχρονα προβλήματα, αλλά μας βοηθούν και στην πρόληψη των προβλημάτων του μέλλοντος. Οι δείκτες είναι σαν ένα «καμπανάκι» που χτυπάει, για να ενεργοποιήσει τους υπευθύνους να αναλάβουν δράση και που φανερώνει ότι κάτι δεν πάει καλά και ότι είναι αναγκαίο να γίνουν αλλαγές. Με τη χρήση των δεικτών θα γίνει φανερό ποιες ανθρώπινες και φυσικές δραστηριότητες προκαλούν τα εκάστοτε περιβαλλοντικά, κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα.

Επομένως οι δείκτες είναι εργαλεία αξιολόγησης των στόχων που έχουν τεθεί, εργαλεία σχεδιασμού των κινήσεων και των μεταβολών που πρέπει να γίνουν σε κάθε τομέα και εργαλεία επεξήγησης των προβλημάτων και των αδυναμιών που έχουν διαπιστωθεί. Ένας καλός δείκτης παρέχει πολύτιμες πληροφορίες στη λήψη σημαντικών αποφάσεων και αποτελεί ένα στατιστικό εργαλείο που συλλαμβάνει και μετρά μια συγκεκριμένη πτυχή της αειφόρου ανάπτυξης με τρόπο που είναι εύκολο να κατανοηθεί και να κοινοποιηθεί, επιτρέποντας την παρακολούθηση και στη συνέχεια την εκτέλεση και διεξαγωγή μιας δημόσιας πολιτικής ή διαδικασίας διαχείρισης (Tietenberg T., 2001, Hernández - Moreno & De Hoyos - Martínez, 2010).

Σε αυτό το σημείο θα γίνει συνοπτική αναφορά στους περισσότερους λόγους που οι δείκτες βιώσιμης ανάπτυξης θεωρούνται σημαντικοί όπως έχουν αποτυπωθεί σε διάφορες έρευνες, εργασίες και μελέτες:

- Βοηθούν στη διάδοση των πρακτικών της βιώσιμης ανάπτυξης.
- Διευκολύνουν την προετοιμασία και την παρακολούθηση του σχεδιασμού για τη βιώσιμη ανάπτυξη.
- Βοηθούν στη συνεργασία και στον διάλογο για τη βιώσιμη ανάπτυξη τόσο σε τοπικό όσο και σε εθνικό αλλά και διεθνές επίπεδο.

- Εμπλουτίζουν τις πολιτικές ατζέντες με σημαντικά θέματα
- Αναγνωρίζουν τις βασικές τάσεις και προσδιορίζουν τους τομείς και τα ζητήματα προτεραιότητας στα οποία πρέπει να στραφούν οι περιοχές ή οι χώρες για να συλλέξουν περισσότερα στοιχεία.
- Μέσω της συγκέντρωσης και επεξήγησης των πληροφοριών οδηγούν σε αποτελεσματικές δράσεις και σε κατάλληλες αποφάσεις τους υπεύθυνους χάραξης της πολιτικής για τη βιώσιμη ανάπτυξη.
- Παρέχουν έγκαιρη και έγκυρη ενημέρωση για την αποφυγή της περιβαλλοντικής, κοινωνικής και οικονομικής υποβάθμισης.
- Διευκολύνουν τις αρχές στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για τη βιωσιμότητα
- Βοηθούν στη μέτρηση της προόδου της βιώσιμης ανάπτυξης.
- Παρακολουθούν την πρόοδο εφαρμογής των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης και βοηθούν στην αξιολόγηση της επίτευξης των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης. Συγκεκριμένα, βοηθούν τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής να εντοπίζουν τις αποκλίσεις στην πορεία προς την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης και να προβαίνουν εγκαίρως στις αναγκαίες αλλαγές πολιτικής, ώστε να επιτευχθούν οι στόχοι που έχουν τεθεί.
- Αναλύουν τη σχέση μεταξύ των ανθρώπινων δραστηριοτήτων και του περιβάλλοντος.
- Ενθαρρύνουν την ευρεία συμμετοχή πολιτών στη λήψη αποφάσεων.
- Τα αποτελέσματά τους χρησιμοποιούνται από τους πολιτικούς για να αναλάβουν τις απαραίτητες ρυθμίσεις.
- Εντοπίζονται τα σημαντικά προβλήματα, ώστε να μπορέσει διασφαλιστεί η βελτίωση και η ανάπτυξη περιοχών και χωρών.
- Είναι χρήσιμα εργαλεία μετάδοσης ιδεών, σκέψεων και αξιών, ενώ ταυτόχρονα διαμορφώνουν και συμπεριφορές.

- Παρέχουν αξιόπιστη ποσοτική και ταυτόχρονα ποιοτική παρακολούθηση και αξιολόγηση των επιπτώσεων που επιφέρουν οι πολιτικές για τη βιώσιμη ανάπτυξη στο σύνολο της κοινωνίας.
- Μπορεί να γίνει συγκριτική μελέτη μεταξύ χωρών ή και συγκεκριμένων τόπων και να διαπιστωθεί ποιοι δείκτες είναι χρήσιμοι.

Οι δείκτες είναι χρήσιμοι για την προώθηση της βιωσιμότητας εάν σχεδιάζονται με προσοχή και χρησιμοποιούνται με τον κατάλληλο τρόπο. Κατά μία έννοια οι δείκτες βιωσιμότητας είναι κανονιστικοί δείκτες καθώς συσχετίζουν πραγματικές, «αντικειμενικές» εξελίξεις με μια επιθυμητή συνθήκη ή στόχο.

Η επιλογή και ο ορισμός του συνόλου των δεικτών βιώσιμης ανάπτυξης και η διαμόρφωση των στόχων και των πολιτικών ενεργειών είναι συνήθως ευθύνη των υπευθύνων χάραξης πολιτικής και ακολουθούνται ως αποτέλεσμα μιας πολιτικής διαδικασίας. Σε ορισμένες χώρες, η εθνική στατιστική υπηρεσία είναι υπεύθυνη τόσο για την ετήσια παραγωγή δεδομένων για το σύνολο των δεικτών βιώσιμης ανάπτυξης όσο και για την ετήσια αξιολόγηση τους.

Συμπερασματικά, οι δείκτες βιώσιμης ανάπτυξης είναι πολύτιμα μέσα που αποτελούν αρωγό στην αύξηση της εστίασης στη βιώσιμη ανάπτυξη και υποστηρίζουν τους φορείς λήψης αποφάσεων σε όλα τα επίπεδα για να εφαρμόσουν τις κατάλληλες πολιτικές για τη βιώσιμη ανάπτυξη.

6.3 Ιστορική αναδρομή στη διαμόρφωση των δεικτών Βιώσιμης Ανάπτυξης

Η αρχή για να γίνει κατανοητή η σημασία της ανάπτυξης δεικτών βιώσιμης ανάπτυξης έγινε στη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη στο Ρίο Ντε Τζανέιρο της Βραζιλίας (3-14 Ιουνίου 1992) το 1992 όπου

διαμορφώθηκε η «Ατζέντα 21»³⁶. Στο κεφάλαιο 40 της «Ατζέντας 21» ενθαρρύνονται τα κράτη (τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο), οι κυβερνητικοί οργανισμοί και οι μη κυβερνητικές οργανώσεις να αναπτύξουν και να προσδιορίσουν Δείκτες Βιώσιμης Ανάπτυξης, οι οποίοι «να παρέχουν στέρεες βάσεις για τη λήψη αποφάσεων σε όλα τα επίπεδα και να συμβάλλουν σε μια αυτορυθμιζόμενη βιωσιμότητα ολοκληρωμένων συστημάτων περιβάλλοντος και ανάπτυξης».

Απαιτήθηκε, λοιπόν, να αναπτυχθούν δείκτες βιωσιμότητας για τους φυσικούς πόρους, λαμβάνοντας υπόψη περιβαλλοντικούς, οικονομικούς, κοινωνικούς, δημογραφικούς, πολιτιστικούς και πολιτικούς παράγοντες. Στόχος ήταν να δημιουργηθούν προσιτοί δείκτες, ώστε να μπορούν να τους λαμβάνουν υπόψη τους αυτοί που παίρνουν τις αποφάσεις σε εθνικό επίπεδο. Σύμφωνα και με την «Ατζέντα 21» οι δείκτες πρέπει να πληρούν τις ακόλουθες προϋποθέσεις (Meadows, 1998):

1. Να συμβαδίζουν με τη γενική ροπή της κοινωνίας, που είναι μακροχρόνια θεμελιώδης για την περιβαλλοντική και κοινωνικοοικονομική ισορροπία.
2. Να είναι στατικά μετρήσιμοι και να ανταποκρίνονται τα δεδομένα τους για τουλάχιστον μία με δύο δεκαετίες.
3. Να είναι ελκυστικοί από τις τοπικές αρχές.
4. Να είναι κατανοητοί από τον μέσο άνθρωπο.
5. Να υπάρχει διαθεσιμότητα και αξιοπιστία των πηγών.
6. Να γίνεται χρήση πρόσφατων στατιστικών δεδομένων.
7. Να γίνεται ολιστική προσέγγιση που να περιλαμβάνει ποιοτικούς και ποσοτικούς όρους.

Η ανάγκη για τη χρήση και ανάπτυξη δεικτών μέτρησης της βιώσιμης ανάπτυξης σημειώθηκε και στο «Towards Sustainability»³⁷, το 5ο πρόγραμμα «Πολιτικής και Δράσης για το Περιβάλλον και τη Βιώσιμη Ανάπτυξη» της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συγκεκριμένα αναφερόταν ότι «υπάρχει επί του παρόντος

³⁶ <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>

³⁷ Commission of the European Communities (CEC) (1993) Towards Sustainability: a European Community Programme of Policy and Action in Relation to the Environment and Sustainable Development, CEC Directorate General for Environment, Nuclear Safety and Civil Protection, Luxembourg. - <https://ec.europa.eu/environment/archives/action-programme/env-act5/pdf/5eap.pdf>

σοβαρή έλλειψη δεικτών και υλικού περιβαλλοντικής αξιολόγησης». Έτσι κρίθηκε αναγκαίο να αναζητηθούν αποτελεσματικοί δείκτες βιώσιμης ανάπτυξης. Το 1995 η Επιτροπή των Ηνωμένων εθνών για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (Commission of Sustainable Development - CSD)³⁸, ανέλαβε πρωτοβουλία και ξεκίνησε ένα πρόγραμμα για τον καθορισμό δεικτών. Στη συγκεκριμένη έκθεση περιγράφονται δείκτες και σχετικές μεθοδολογίες οι οποίοι χωρίζονται σε τέσσερις κύριες κατηγορίες: α) κοινωνικοί, β) οικονομικοί, γ) περιβαλλοντικοί και δ) θεσμικοί και σχετίζονται με τα θέματα των κεφαλαίων της «Ατζέντα 21». Οι διάφορες σύνοδοι που διεξάγονταν αλλά και η συνεργασία παγκόσμιων φορέων μεταξύ τους καθώς και με επιστήμονες, οδήγησαν στην ολοένα και γρηγορότερη αύξηση του σχεδιασμού εθνικών και παγκόσμιων πολιτικών για τη βιώσιμη ανάπτυξη και ταυτόχρονα στη θέσπιση νέων κατηγοριών δεικτών. Λόγω της γεωγραφικής και πολιτιστικής ποικιλομορφίας και των ποικίλων αναγκών των διαφορετικών ομάδων χρηστών, υπήρχε συνεχής ζήτηση για ανάπτυξη δεικτών μέτρησης της βιώσιμης ανάπτυξης.

Διάφοροι διεθνείς οργανισμοί (π.χ. ΟΟΣΑ, Ε.Ε, Ο.Η.Ε.) εργάζονταν στην κατεύθυνση ανάπτυξης δεικτών για την εφαρμογή της αειφορίας. Ανέπτυξαν οικονομικούς δείκτες (π.χ. ΑΕΠ, πληθωρισμός, επενδύσεις κτλ), κοινωνικούς δείκτες (π.χ. φτώχεια, εκπαίδευση, θέσεις εργασίας, στέγαση κτλ) και περιβαλλοντικούς δείκτες (π.χ. ατμοσφαιρική ρύπανση, διαχείριση αποβλήτων, εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα κτλ). Όλες οι προσπάθειες, παγκόσμιες, εθνικές και τοπικές που έγιναν ώστε να καθοριστούν οι κατάλληλοι δείκτες μέτρησης ήταν χωρίς υπερβολή αμέτρητες. Διεξήχθησαν εκατοντάδες συνδιασκέψεις για να σχεδιαστούν, να κατηγοριοποιηθούν, να επιλεγθούν και εν τέλει να χρησιμοποιηθούν οι δείκτες βιώσιμης ανάπτυξης. Έτσι, φτάσαμε στις μέρες μας όπου έως σήμερα έχουν αναγνωριστεί από τον ΟΗΕ 232 δείκτες μέτρησης της Βιώσιμης Ανάπτυξης και 100 δείκτες από την Ε.Ε.

Συγκεκριμένα, μετά την έγκριση της «Ατζέντας 2030»³⁹, για την επίτευξη των 17 στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης, καταρτίστηκε από τον ΟΗΕ ένας κατάλογος με 232 δείκτες⁴⁰ για την παρακολούθηση των στόχων. Το πλαίσιο των δεικτών του ΟΗΕ αναπτύχθηκε από την Μονάδα Εμπειρογνομώνων για τους Δείκτες των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (Inter-agency and Expert Group on Sustainable Development

³⁸ Commission on Sustainable Development, Report on the Third Session, (11-28 April 1995)

³⁹ https://hellenicaid.mfa.gr/media/images/docs/Agenda_2030.pdf

⁴⁰ https://unstats.un.org/sdgs/indicators/Global%20Indicator%20Framework%20after%202022%20refinement_Eng.pdf

Goal Indicators/IAEG-SDGs3) και συμφωνήθηκε κατά την 48η Σύνοδο της Στατιστικής Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών (United Nations Statistical Commission) η οποία, πραγματοποιήθηκε τον Μάρτιο του 2017. Εν συνεχεία, το πλαίσιο δεικτών εγκρίθηκε κατά τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ την 6η Ιουλίου 2017 και αποτυπώνεται στην Απόφαση η οποία υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση σχετικά με τις εργασίες της Στατιστικής Επιτροπής για την Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (Η Ατζέντα 2030 των Ηνωμένων Εθνών για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη και οι 17 Βιώσιμης Ανάπτυξης). Έχει αναπτυχθεί ένα σύνολο δεικτών που χωρίζονται σε θεματικές κατηγορίες και έχουν σκοπό να εξετάσουν την κατάσταση και τις μεταβολές σε σημαντικά φαινόμενα, για να αντιμετωπιστούν περιβαλλοντικά, κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα.

Με τη σειρά της η ΕΕ δημιούργησε τον δικό της κατάλογο με 100 δείκτες⁴¹. Το 2017⁴², η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανέπτυξε ένα πλαίσιο δεικτών αναφοράς για την παρακολούθηση των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης στο πλαίσιο της ΕΕ. Συγκεκριμένα, το αρχικό σύνολο των δεικτών Βιώσιμης Ανάπτυξης της ΕΕ συμφωνήθηκε την 25η Απριλίου 2017 από την Ομάδα Εργασίας για την υποβολή εκθέσεων για τους στόχους, από τις Υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Working Group on SDG-related reporting of the Commission Services), η οποία είχε εξουσιοδοτηθεί για το σκοπό αυτό από τη Διυπηρεσιακή Ομάδα για τους Στόχους της Βιώσιμης Ανάπτυξης (Inter-Service Steering Group on SDGs). Ο κατάλογος δεικτών της ΕΕ χρησιμεύει στην παρακολούθηση της προόδου της ΕΕ ως προς την υλοποίηση των Στόχων και στην κατάρτιση της ετήσιας έκθεσης παρακολούθησης της Eurostat σχετικά με την πρόοδο προς την επίτευξή τους. Η πιο πρόσφατη αναθεώρηση του καταλόγου των δεικτών της ΕΕ δημοσιεύτηκε την 28η Ιουνίου 2019.

Επομένως, από την Διάσκεψη στο Ρίο και μετά έγιναν πολλές προσπάθειες να δημιουργηθούν πλαίσια δεικτών βιώσιμης ανάπτυξης από διάφορους φορείς. Οι πιο σημαντικοί φορείς που ασχολήθηκαν με την ανάπτυξη δεικτών και την πρόταση συγκεκριμένων πλαισίων ήταν τα Ηνωμένα Έθνη, ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) και η Παγκόσμια Τράπεζα. Φυσικά, σταδιακά κάθε κράτος, λαμβάνοντας υπόψη τους δείκτες που

⁴¹https://ec.europa.eu/eurostat/documents/276524/9479054/20190108__EU_SDG_indicator_set_2019_review_final_report.pdf/7234d06f-4fd5-40ce-8071-7bcdde4013c2

⁴²<https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DC0739&from=EN>

ανέπτυσαν οι κυριότεροι φορείς/ θεσμοί ανέπτυξε τους δικούς του δείκτες για να μετρήσει τη βιώσιμη ανάπτυξη και να ανταποκριθεί στις ιδιαίτερες ανάγκες και τα προβλήματα κάθε κράτους. Το 2009, το Διεθνές Ινστιτούτο για την Αειφόρο Ανάπτυξη ανέφερε περίπου 800 διαφορετικές πρωτοβουλίες για πλαίσια δεικτών (Διεθνές Ινστιτούτο για την Αειφόρο Ανάπτυξη, 2009).

Η Ελλάδα, προσηλωμένη στο έργο της να εφαρμόσει με επιτυχία τους Στόχους της Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ), ξεκίνησε το 2019 τη διαδικασία εκπόνησης ενός Εθνικού Σχεδίου Εφαρμογής των ΣΒΑ. «Προς την κατεύθυνση αυτή, το Γραφείο Συντονισμού, Θεσμικών, Διεθνών και Ευρωπαϊκών Θεμάτων της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης έχει προχωρήσει, κατόπιν εκτεταμένης διαβούλευσης με τα αρμόδια Υπουργεία και την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ) [συμπεριλαμβανομένης της 4ης συνάντησης του διυπουργικού συντονιστικού δικτύου που διεξήχθη στις 13/3/2019], στην υιοθέτηση μιας δέσμης εθνικών δεικτών, με τους οποίους θα παρακολουθείται η πρόοδος εφαρμογής των ΣΒΑ κατά τα επόμενα έτη. Οι εν λόγω δείκτες, οι οποίοι θα επικαιροποιούνται και θα προσαρμόζονται, κάθε φορά, ανάλογα με τις εξελίξεις σε επιμέρους πολιτικές προτεραιότητες και τα διαθέσιμα στατιστικά δεδομένα, έχουν επιλεγεί τόσο από το σύνολο των 232 υιοθετηθέντων από τον ΟΗΕ σχετικών δεικτών, όσο και από το αντίστοιχο πλαίσιο των 100 δεικτών της Eurostat»⁴³.

6.4. Παρουσίαση δεικτών Βιώσιμης Ανάπτυξης

Οι κατηγορίες των δεικτών για να είναι δυνατή η μέτρηση της Βιώσιμης Ανάπτυξης είναι περιβαλλοντικοί, κοινωνικοί και οικονομικοί.

-Περιβαλλοντικοί δείκτες

Καθώς η έννοια της Βιώσιμης Ανάπτυξης δημιουργήθηκε κυρίως λόγω των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από τις ανθρώπινες δραστηριότητες και καθώς το

⁴³ Εθνικοί Δείκτες Παρακολούθησης για την εφαρμογή των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ - <https://gslegal.gov.gr/>

περιβάλλον και η προστασία του είναι ζήτημα μείζονος σημασίας για την βιώσιμη ανάπτυξη, είναι λογικό οι περισσότερες έρευνες να έχουν επικεντρωθεί σε αυτούς τους δείκτες. Μάλιστα, οι πρώτες έρευνες για την διαμόρφωση και χρήση δεικτών βασίζονταν αποκλειστικά στους περιβαλλοντικούς δείκτες. Ενδεικτικά αναφέρονται ορισμένοι περιβαλλοντικοί δείκτες:

- Βιώσιμη Γεωργία
- Ποσοστό θνησιμότητας που αποδίδεται σε ρύπανση του περιβάλλοντος (ρύπανση αέρα)
- Ποσοστό θνησιμότητας που αποδίδεται σε μολυσμένο νερό
- Χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας
- Επενδύσεις στη ενεργειακή απόδοση
- Αποσύνδεση οικονομικής ανάπτυξης από υποβάθμιση περιβάλλοντος
- Υλικό αποτύπωμα (κατά κεφαλήν και ανά ΑΕΠ)
- Βιώσιμος Τουρισμός (ανάπτυξη θέσεων εργασίας και προώθηση πολιτισμού)
- Εκπομπές Διοξειδίου του Άνθρακα (χημικός τύπος CO₂)
- Ετήσια μέσα επίπεδα λεπτών σωματιδίων (PM 2,5⁴⁴ και PM10) στις πόλεις
- Πράσινοι χώροι
- Ποσοστό επιχειρήσεων που υιοθετούν βιώσιμες πρακτικές
- Δαπάνες ορυκτών καυσίμων
- Διαχείριση κλιματικής αλλαγής
- Υπέρ-αλίευση
- Αποψίλωση δασών
- Αναδάσώσεις
- Χρήση γενετικών πόρων
- Ποιότητα υδάτων
- Διαχείριση αποβλήτων
- Ποσοστό ανακύκλωσης
- Λειψυδρία
- Πόσιμο νερό

⁴⁴ Τα σωματίδια κάτω από 2,5 PM είναι μικροσκοπικά σωματίδια (στερεά ή υγρά) που υπάρχουν στον αέρα και δεν μπορούμε να τα δούμε με γυμνό μάτι παρά μόνο με μικροσκόπιο. Τα PM 2,5 προέρχονται από αυτοκίνητα, από εργοστάσια παραγωγής ηλεκτρισμού, από καύση άνθρακα, πετρελαίου και ξύλου για θέρμανση.

Διαπιστώνουμε ότι οι περιβαλλοντικοί δείκτες παρέχουν πληροφορίες για περιβαλλοντικά ζητήματα και κυρίως αναφέρονται στην ατμόσφαιρα, τον αέρα και το νερό. Τα αποτελέσματα έχουν σκοπό να υποστηρίξουν και να κατευθύνουν τις πολιτικές που ακολουθούνται και που πρέπει να ακολουθηθούν, να ελέγξουν τις συνέπειες των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων στο περιβάλλον αλλά και να αυξήσουν την ευαισθητοποίηση των ανθρώπων για το περιβάλλον.

- Κοινωνικοί δείκτες

Οι κοινωνικοί δείκτες χρησιμοποιούνται για να γίνει εκτίμηση της ποιότητας ζωής. Δεν νοείται βιώσιμη ανάπτυξη χωρίς τη δυνατότητα των ατόμων να έχουν πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες όπως είναι η εκπαίδευση και οι υπηρεσίες υγείας. Βασικοί σκοποί είναι η κοινωνική ισότητα και η μείωση των διακρίσεων και των ανισοτήτων που αποτελούν απαραίτητη προϋπόθεση για τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής.

- Υποσιτισμός
- Ποσοστό πληθυσμού που ζει σε νοικοκυριά με πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες (υγεία, εκπαίδευση και κοινωνική προστασία)
- Ποσοστό θνησιμότητας που αποδίδεται σε καρδιαγγειακά νοσήματα, καρκίνο, διαβήτη ή σε χρόνια αναπνευστική νόσο.
- Συμμετοχή/ Πρόσβαση στην εκπαίδευση
- Αναλφαβητισμός
- Ψυχική υγεία
- Ποσοστό θνησιμότητας από αυτοκτονίες
- Ποσοστό θανάτων από τροχαία δυστυχήματα
- Επιβλαβής χρήση αλκοόλ
- Πρόσβαση σε ποιοτικές υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης
- Εμβολιασμοί
- Δια Βίου Εκπαίδευση ενηλίκων
- Κατάρτιση ανθρώπινου δυναμικού
- Ισοτιμία και εξάλειψη ανισοτήτων
- Ανθρώπινα Δικαιώματα

- Εκπαιδευτικές εγκαταστάσεις
- Πρόσβαση στο διαδίκτυο
- Υποδομές για ΑΜΕΑ
- Ποσοστά βίας κατά γυναικών
- Ψυχολογική βία και σεξουαλική παρενόχληση
- Αναλογία γυναικών σε διευθυντικές θέσεις
- Διαφθορά
- Εγκληματικότητα
- Χρήση Μέσων Μαζικής Μεταφοράς
- Πολιτικές μετανάστευσης
- Ποσοστό πληθυσμού με ανεπαρκή στέγαση
- Ενίσχυση και προστασία παγκόσμιας πολιτισμικής κληρονομιάς

- Οικονομικοί δείκτες

Βασικός στόχος της βιώσιμης ανάπτυξης είναι η μείωση της φτώχειας και η οικονομική ανάπτυξη με παράλληλο σεβασμό στο περιβάλλον.

- Ποσοστό πληθυσμού που ζει κάτω από το όριο της φτώχειας
- Κρατική χρηματοδότηση
- Ρυθμοί αύξησης ΑΕΠ
- Ρυθμοί αύξησης πραγματικού κατά κεφαλήν ΑΕΠ
- Ενθάρρυνση καινοτομιών στις επιχειρήσεις
- Επιχειρηματικότητα
- Μέσος όρος αποδοχών/ εισοδήματος εργαζομένων
- Ποσοστά ανεργίας
- Αριθμός υποκαταστημάτων εμπορικών τραπεζών και αριθμός Αυτομάτων Ταμειολογιστικών Μηχανών (ΑΤΜ)
- Δαπάνες για έρευνα
- Ποσοστό ενηλίκων με τραπεζικό λογαριασμό
- Ξένες επενδύσεις
- Εξωτερικό χρέος

- Δημιουργία θέσεων εργασίας
- Παιδική εργασία
- Βιομηχανική παραγωγή

Οι δείκτες σε κάθε περίπτωση διαμορφώνονται ανάλογα με τους στόχους που έχει θέσει κάθε έρευνα και αναλύονται ανά ηλικία, φύλο, εισόδημα. Κάθε χώρα προσαρμόζει τους δείκτες στις ιδιαίτερες ανάγκες της, ώστε να μπορεί να μετρήσει την πρόοδο που κάνει στους τομείς που η ίδια έχει θέσει ως πρωταρχικούς.

7^ο Κεφάλαιο

Αξιολόγηση του Βαθμού Επιτυχίας των Στόχων της Βιώσιμης Ανάπτυξης μέχρι σήμερα.

Η αξιολόγηση του βαθμού επιτυχίας των στόχων της Βιώσιμης Ανάπτυξης σε κάθε επίπεδο διαπιστώνεται μέσω της σύνταξης εκθέσεων τόσο από τον ΟΗΕ⁴⁵ και την Ε.Ε.⁴⁶ όσο και από δεκάδες διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς. Επιχειρώντας μια σύνοψη όλων των εκθέσεων που έχουν δημοσιεύσει από διάφορους φορείς καταλήγουμε στις εξής διαπιστώσεις σχετικά με τον βαθμό επίτευξης των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης που θεσπίστηκαν με πρότυπο την Ατζέντα 2030:

Ενώ την περίοδο 2015-2019 υπήρχε πρόοδος στους περισσότερους τομείς και φαινόταν ότι υπήρχε πιθανότητα κάποιοι στόχοι να υλοποιηθούν μέχρι το 2030, η πανδημία αποτέλεσε πιασγύρισμα και επηρέασε σε σημαντικό βαθμό την επίτευξη των στόχων, αφού οι περισσότεροι είναι πολύ δύσκολο - σχεδόν αδύνατο με την παρούσα κατάσταση - να υλοποιηθούν. Η πανδημία COVID-19, οι πολλαπλές και αλληλένδετες παγκόσμιες κρίσεις, η κλιματική κρίση και οι επιπτώσεις της σύγκρουσης στην Ουκρανία και σε άλλες περιοχές θέτουν σε μεγάλο κίνδυνο την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης έως το 2030. Γι' αυτό τον λόγο αποτελεί επιτακτική ανάγκη προσπάθεια αλλαγής πορείας και η λήψη μέτρων με παράλληλη ανανεωμένη δέσμευση για διεθνή συνεργασία.

Σε αυτό το σημείο θα εξετάσουμε ανά στόχο βιώσιμης ανάπτυξης την πρόοδο και τον βαθμό επιτυχίας που έχει συντελεστεί στον καθένα από αυτούς. Για την αξιολόγηση των στόχων οι εκθέσεις του ΟΗΕ χρησιμοποιούν τους 232 δείκτες μέτρησης της βιώσιμης ανάπτυξης και αυτές της Ε.Ε. τους 100 δείκτες που έγινε αναφορά στο προηγούμενο κεφάλαιο.

⁴⁵ United Nations, The Sustainable Development Goals Report for the years 2015-2022.

⁴⁶ Eurostat, Sustainable development in the European Union, Overview of progress towards the SDGs in an EU context 2015 -2022 editions.

Στόχος 1: Μηδενική φτώχεια

Ενώ την περίοδο 2015-2019⁴⁷ υπήρχε πρόοδος στο ποσοστό των ατόμων που ζούσαν κάτω από το όριο της φτώχειας, αυτό άλλαξε μετά τον Κορονοϊό (COVID-19), αφού υπολογίζεται⁴⁸ ότι περίπου 75 με 90 εκατομμύρια άτομα επιπλέον ζουν ή θα ζουν στο άμεσο μέλλον κάτω από το καθορισμένο όριο της φτώχειας. Το μεγαλύτερο ποσοστό ατόμων που ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας και δεν μπορούν να καλύψουν τις βασικές ανάγκες εντοπίζεται στις χώρες της Αφρικής. Ταυτόχρονα το ποσοστό της εργασιακής φτώχειας⁴⁹ αυξήθηκε για πρώτη φορά μετά από δύο δεκαετίες. Από 6,7 % που βρισκόταν το ποσοστό της εργασιακής φτώχειας το 2019, αυξήθηκε σε 7,2% το 2022. Επίσης, οι θάνατοι από καταστροφές κάθε προέλευσης, όπως είναι φυσικό, λόγω της πανδημίας εκτοξεύτηκαν. Ενώ την περίοδο 2015-2019 πέθαιναν από καταστροφές περίπου 0,93 άτομα ανά 100.000 πληθυσμό, την περίοδο 2020-2022 ο αριθμός αυξήθηκε σε 5,74 άτομα ανά 100.000. Η πανδημία έχει αντιστρέψει σημαντικά την τάση μείωσης της θνησιμότητας λόγω καταστροφών από την αρχή της δεκαετίας. Διαπιστώνουμε, λοιπόν, ότι για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος χρειάζονται να ληφθούν άμεσα νέα μέτρα από τους υπευθύνους.

Στόχος 2: Μηδενική πείνα

Και αυτός ο στόχος όπως δείχνουν οι δείκτες έχει εκτροχιαστεί και πρέπει η κατάσταση να αλλάξει άρδην για να επιτευχθεί μέχρι το 2030. Τα άτομα που υποφέρουν από πείνα αυξήθηκαν μετά την πανδημία κατά 160 εκατομμύρια και έφτασαν να υπολογίζονται στο σύνολό τους περίπου 750 με 800 εκατομμύρια. Το πιο απογοητευτικό που φανερώνουν οι δείκτες που σχετίζονται με αυτό τον στόχο είναι η

⁴⁷United Nations, The Sustainable Development Goals Report 2019-
<https://unstats.un.org/sdgs/report/2019/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2019.pdf>

⁴⁸United Nations, The Sustainable Development Goals Report 2022-
<https://unstats.un.org/sdgs/report/2022/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2022.pdf>

⁴⁹ Η εργασιακή φτώχεια αναφέρεται σε μια κατάσταση όπου οικογένειες με τουλάχιστον ένα άτομο σε αμειβόμενη εργασία έχουν οικογενειακό εισόδημα που τις κρατά κάτω από ένα επίσημα αναγνωρισμένο όριο φτώχειας.

επισιτιστική ανασφάλεια, αφού 1 στους 3 ανθρώπους (πρόκειται για 2,5 δισεκατομμύρια ανθρώπους) δεν έχουν τακτική πρόσβαση σε επαρκή φαγητό. Την ίδια στιγμή, ενώ μέχρι το 2016 οι τιμές των τροφίμων ήταν σταθερές, ξαφνικά οι διεθνείς τιμές τροφίμων αυξήθηκαν απότομα και έφτασε το 47% των χωρών να πλήττονται από την αύξηση των τιμών. Αυτό, όπως, θα δούμε και στη συνέχεια θα έχει επιπτώσεις και στην αύξηση των κοινωνικών ανισοτήτων. Το θετικό που πρέπει να τονίσουμε είναι ότι στους δείκτες που αναφέρονται στις εκθέσεις της Ε.Ε.⁵⁰ παρατηρήθηκε σημαντική μείωση του υποσιτισμού. Όμως, δεν συμβαίνει το ίδιο και παγκοσμίως όπως διαπιστώνουμε από τις εκθέσεις του Ο.Η.Ε.

Στόχος 3: Καλή υγεία και ευημερία

Αυτός ο στόχος είχε ικανοποιητική πρόοδο και έβαινε προς την υλοποίησή του, όμως, η πανδημία αποτέλεσε τροχοπέδη σε αυτήν την πορεία. Η πανδημία έχει διαταράξει σοβαρά τις βασικές υπηρεσίες υγείας, έχει μειώσει το προσδόκιμο ζωής και έχει επιδεινώσει τις ανισότητες μεταξύ χωρών και ανθρώπων όσον αφορά την πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες υγείας, απειλώντας να διαγράψει την πρόοδο που είχε επιτευχθεί πριν την πανδημία⁵¹. Παράλληλα, η κάλυψη των εμβολιασμών μειώθηκε για πρώτη φορά μετά από δέκα χρόνια και οι θάνατοι από θανατηφόρες αρρώστιες όπως η φυματίωση, η ελονοσία και ο ιός HIV αυξήθηκαν. Στα θετικά πρέπει να αναφέρουμε ότι μειώθηκε το ποσοστό των αυτοκτονιών παρόλο που αυξήθηκε κατά 25% το ποσοστό των ατόμων που έπασχαν από άγχος και κατάθλιψη⁵². Αξίζει να σημειωθεί ότι και σε αυτό τον στόχο η Ε.Ε. είχε καλύτερη πορεία σε σχέση με τον υπόλοιπο κόσμο, αφού έχει αυξηθεί το προσδόκιμο ζωής και οι περισσότεροι Ευρωπαίοι είχαν πρόσβαση σε ποιοτικές υπηρεσίες περίθαλψης. Όμως, και στην περίπτωση της Ε.Ε., αν και βρισκόταν σε καλό δρόμο πριν την πανδημία, τονίζεται ότι πρέπει να αυξηθεί ο ρυθμός προόδου.

⁵⁰ Eurostat, Sustainable development in the European Union, Overview of progress towards the SDGs in an EU context 2022 edition - <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/4031688/14665125/KS-06-22-017-EN-N.pdf/8febd4ca-49e4-abd3-23ca-76c48eb4b4e6?t=1653033908879>.

⁵¹United Nations, The Sustainable Development Goals Report 2022.

⁵²United Nations, The Sustainable Development Goals Report 2022.

Στόχος 4: Ποιοτική Εκπαίδευση

Οι διαταραχές στον χώρο της εκπαίδευσης και το κλείσιμο των σχολείων έπληξαν σε μεγάλο βαθμό τα εκπαιδευτικά συστήματα παγκοσμίως. Επιβραδύνθηκε η πρόοδος του ποσοστού των νέων που ολοκλήρωναν το γυμνάσιο, αφού παρατηρήθηκε μικρή αύξηση σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια. Ένα πρόβλημα που επιδεινώνεται είναι η ανεπάρκεια δεξιοτήτων πληροφορικής, αφού μόνο στο 10% των χωρών παρουσιάζεται το 70% του πληθυσμού να μπορεί να εκτελεί βασικές δραστηριότητες μ' έναν υπολογιστή (π.χ. αποστολή e-mail). Παράλληλα, οι ανισότητες των φύλων στην εκπαίδευση παραμένουν. Στις εκθέσεις της Ε.Ε. το χάσμα ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες που εγκαταλείπουν το σχολείο παραμένει στάσιμο και δεν έχει μειωθεί, ενώ υπάρχει και μεγάλο χάσμα, το οποίο αυξήθηκε, ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες που εισάγονται στη Τριτοβάθμια Εκπαίδευση (περισσότερες γυναίκες σε σχέση με τους άνδρες)⁵³. Την ίδια στιγμή, παγκοσμίως, υπάρχει και ανισότητα του ποσοστού ολοκλήρωσης της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης μεταξύ αγροτικών και αστικών περιοχών αλλά μεταξύ πλουσίων και των φτωχών παιδιών, γεγονός που δείχνει την αύξηση των κοινωνικών ανισοτήτων.

Στους δείκτες που φαίνεται να έχει εκτροχιαστεί σε μεγάλο βαθμό ο στόχος είναι στις βασικές σχολικές υποδομές. Το 25% των δημοτικών σχολείων παγκοσμίως δεν έχουν πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες όπως ηλεκτρικό ρεύμα, το πόσιμο νερό και οι εγκαταστάσεις υγιεινής, ενώ το 50% των δημοτικών σχολείων δεν έχει υπολογιστές, βασικές τεχνολογικές υποδομές και πρόσβαση στο διαδίκτυο. Περαιτέρω το 50% των σχολείων δεν διαθέτει υποδομές για την πρόσβαση των Α.Μ.Ε.Α.⁵⁴

Στόχος 5: Ισότητα των φύλων

⁵³ Eurostat, Sustainable development in the European Union, Overview of progress towards the SDGs in an EU context 2022 edition.

⁵⁴ United Nations, The Sustainable Development Goals Report 2022.

Οι δείκτες αποδεικνύουν ότι δεν βρισκόμαστε σε καλό δρόμο για την επίτευξη της ισότητας των φύλων έως το 2030 και πολύ περισσότερο ο στόχος αυτός είναι δύσκολο να επιτευχθεί λόγω των κοινωνικοοικονομικών συνεπειών της πανδημίας. Οι γυναίκες συνεχίζουν και πλήττονται δυσανάλογα σε σχέση με τους άνδρες αφού έχασαν θέσεις εργασίας αλλά το κυριότερο έγιναν θύματα ενδοοικογενειακής βίας. Ακόμα, και στην «πολιτισμένη» Ε.Ε. αυξήθηκαν τα φαινόμενα βίας κατά των γυναικών⁵⁵.

Παγκοσμίως, πάνω από 1 στις 4 (26%) γυναίκες ηλικίας 15 ετών και άνω, έχουν υποστεί σωματική ή σεξουαλική βία από σύζυγο ή σύντροφο τουλάχιστον μία φορά στη ζωή τους. Ταυτόχρονα, το ποσοστό των γυναικών σε διοικητικές θέσεις έχει παρουσιάσει μικρή βελτίωση τις τελευταίες δύο δεκαετίες, όπως και το ποσοστό των γυναικών που εκπροσωπούνται στην πολιτική. Με τους σημερινούς ρυθμούς θα χρειαστούν τουλάχιστον 40 χρόνια για να επιτευχθεί ισότιμη εκπροσώπηση στην πολιτική ηγεσία ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες. Ένα φαινόμενο που φανερώνει ότι πρέπει να εντατικοποιηθούν οι ενέργειες για να υπάρξει πιθανότητα υλοποίησης του στόχου και μείωση της ανισότητας είναι ότι 95 χώρες δεν είχαν ορίσει ποσοστάσεις για τις γυναίκες στα εθνικά κοινοβούλια. Τέλος, παρόλα τα μέτρα που έχουν ληφθεί στις περισσότερες χώρες για την απαγόρευση των διακρίσεων στην απασχόληση, οι δείκτες δείχνουν ότι σε ορισμένα επαγγέλματα οι θέσεις εργασίας των γυναικών συνεχίζουν να είναι περιορισμένες⁵⁶.

Στόχος 6: Πρόσβαση σε καθαρό νερό και αποχέτευση

Τα υδάτινα οικοσυστήματα υποβαθμίζονται με ανησυχητικό ρυθμό. Η αύξηση του πληθυσμού, η αστικοποίηση, οι συνεχώς αυξανόμενες ανάγκες της γεωργίας και της βιομηχανίας έχουν επιδεινώσει την κατανάλωση του νερού. Οι χώρες αντιμετωπίζουν υποβαθμισμένους υδρότοπους και λειψυδρία που προκαλείται από την κλιματική αλλαγή και τις επενδύσεις στον τομέα ύδρευσης και αποχέτευσης

⁵⁵ Eurostat, Sustainable development in the European Union, Overview of progress towards the SDGs in an EU context 2022 edition.

⁵⁶ United Nations, The Sustainable Development Goals Report 2022.

Ο στόχος αυτός είναι πολύ σημαντικός γιατί σχετίζεται με τη βασική ανάγκη του ανθρώπου, το πόσιμο νερό. Οι δείκτες παρουσιάζουν ότι με τους σημερινούς ρυθμούς προόδου μέχρι το 2030 όχι μόνο δεν θα έχει επιτευχθεί ο στόχος, αλλά 1,6 δισεκατομμύρια άνθρωποι δεν θα έχουν πρόσβαση σε πόσιμο νερό και 2,8 δισεκατομμύρια δεν θα έχουν πρόσβαση σε εγκαταστάσεις υγιεινής (π.χ. πλύσιμο χεριών, απόδευση) μέχρι το 2030 εκτός εάν η πρόοδος τετραπλασιαστεί⁵⁷.

Συγκεκριμένα ενώ αυξήθηκε το ποσοστό του πληθυσμού που μπορεί να χρησιμοποιεί πόσιμο νερό και να έχει πρόσβαση σε εγκαταστάσεις πλυσίματος χεριών στο σπίτι, όμως, οι ρυθμοί προόδου για αυτές τις βασικές υπηρεσίες θα πρέπει να επιταχυνθούν για να οδηγηθούν σε καθολική κάλυψη έως το 2030. Μπορεί, σύμφωνα με τους δείκτες, το 60% των υδάτινων τόπων παγκοσμίως να έχουν καλή ποιότητα νερού, όμως και αυτό το ποσοστό πρέπει να αυξηθεί σε μεγάλο βαθμό, καθώς αποτελεί βασική ανάγκη για τη ζωή του ανθρώπου. Τέλος, 22 κράτη σημείωσαν σημαντική πρόοδο στη διαχείριση των υδάτινων πόρων και έδειξαν και στα άλλα κράτη ότι με τις κατάλληλες πολιτικές και τη χρηματοδότηση μπορεί να επιτευχθεί ο στόχος.

Στόχος 7: Φτηνή και καθαρή ενέργεια

Οι δείκτες παρουσιάζουν σημαντική πρόοδο σε αυτό τον τομέα. Η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και η ενεργειακή απόδοση έχει βελτιωθεί τόσο στην Ε.Ε.⁵⁸ όσο και παγκοσμίως⁵⁹. Όμως, αυτή η πρόοδος είναι αργή και απαιτείται επιτάχυνση. Τα κυριότερα προβλήματα που παρουσιάζονται είναι ότι πολλά άτομα δεν έχουν πρόσβαση στον ηλεκτρισμό και ότι χρησιμοποιούν ρυπογόνα καύσιμα στην προετοιμασία του φαγητού. Ταυτόχρονα, ο πόλεμος στην Ουκρανία δυσκόλεψε τα πράγματα σε σχέση με τις τιμές ενέργειας και ορισμένες χώρες βρισκόμενες σε απόγνωση, ίσως, σχεδιάσουν να χρησιμοποιήσουν τον καταστροφικό για το περιβάλλον άνθρακα.

⁵⁷ United Nations, The Sustainable Development Goals Report 2022.

⁵⁸ Eurostat, Sustainable development in the European Union, Overview of progress towards the SDGs in an EU context 2022 edition.

⁵⁹ United Nations, The Sustainable Development Goals Report 2022.

Συγκεκριμένα, τα άτομα που δεν έχουν πρόσβαση στην ηλεκτρική ενέργεια μειώθηκαν μέσα σε μια δεκαετία (2010-2020) και υπολογίζονται περίπου στα 700 εκατομμύρια⁶⁰, αλλά και πάλι αυτός ο αριθμός είναι υπερβολικά μεγάλος σε σχέση με τον στόχο. Όμως, όπως επισημαίνουν οι υπεύθυνοι ο στόχος αυτός μπορεί να επιτευχθεί μέχρι το 2030. Η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας έχει αυξηθεί στην ηλεκτρική ενέργεια και τη θέρμανση, αλλά απαιτείται να φτάσει και σε ικανοποιητικό βαθμό στις μεταφορές – κυρίως τις εμπορικές - και στην ψύξη που δεν παρουσιάζει μεγάλη βελτίωση. Στα θετικά περιλαμβάνεται το γεγονός ότι έχουν μειωθεί οι εκπομπές αερίων θερμοκηπίου και η κατά κεφαλήν κατανάλωση ενέργειας των νοικοκυριών. Στα αρνητικά ότι οι διεθνείς χρηματοοικονομικές ροές προς τις αναπτυσσόμενες χώρες για ανανεώσιμες πηγές ενέργειας μειώνονται τα τελευταία χρόνια.

Στόχος 8: Αξιοπρεπής εργασία και οικονομική ανάπτυξη

Ένας από τους στόχους που η πρόοδος του εξελισσόταν ραγδαία έως το 2019⁶¹. Όμως, η πανδημία προκάλεσε τη χειρότερη οικονομική κρίση της τελευταίας δεκαετίας προκαλώντας επιπτώσεις κυρίως στον χρόνο εργασίας και στο εισόδημα των εργαζομένων. Η παγκόσμια οικονομική ανάκαμψη που είχε παρατηρηθεί τα προηγούμενα χρόνια (2015-2019) με την αύξηση της απασχόλησης και τη μείωση των μακροχρόνια ανέργων παρεμποδίστηκε όχι μόνο από την πανδημία αλλά και από τον αυξανόμενο πληθωρισμό, την αβεβαιότητα στην πολιτική και τις προκλήσεις που σημειώθηκαν στην αγορά εργασίας⁶².

Μεγάλο πλήγμα δέχθηκε το πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ που μετά την αύξηση 1,4% που είχε σημειώσει το 2019⁶³ έπεσε απότομα το 2020⁶⁴ κατά 4,4%. Επίσης οι γυναίκες εξακολουθούν να αμείβονται 19% λιγότερο σε σχέση με τους άνδρες. Η ανεργία που μειωνόταν συνεχώς από το 2018 και μετά και είχε φτάσει το

⁶⁰ United Nations, The Sustainable Development Goals Report 2022.

⁶¹ United Nations, The Sustainable Development Goals Report 2019.

⁶² United Nations, The Sustainable Development Goals Report 2022.

⁶³ United Nations, The Sustainable Development Goals Report 2019.

⁶⁴ United Nations, The Sustainable Development Goals Report 2022.

2019⁶⁵ σε ποσοστό 5,4%, αυξήθηκε μετά την πανδημία στο 6,2%, όμως αυτό το ποσοστό προβλέπεται ότι θα μειωθεί άμεσα⁶⁶. Το χειρότερο, όμως, που προκάλεσε η πανδημία στην απασχόληση ήταν ότι μειώθηκαν κατά πολύ οι ώρες εργασίας των εργαζομένων και αυτό οδήγησε σε μείωση των εισοδημάτων. Περαιτέρω πρέπει να σημειωθεί το γεγονός ότι πολλοί εργαζόμενοι έφυγαν από την εργασία τους και δεν επέστρεψαν. Η τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση αλλά και η κατάρτιση στην εργασία υπέστησαν τεράστια αναστάτωση, αναγκάζοντας πολλούς νέους να εγκαταλείψουν τις σπουδές τους.

Αρνητικό γεγονός αποτελεί η αύξηση της παιδικής εργασίας αλλά και της άτυπης απασχόλησης⁶⁷. Στις αρχές του 2020 ο αριθμός των παιδιών που εργάζονταν αυξήθηκε και πλέον τα εργαζόμενα παιδιά πλησιάζουν τα 170 εκατομμύρια. Όπως είναι λογικό λόγω των περιορισμών στις μετακινήσεις κατά τη διάρκεια της πανδημίας μειώθηκε υπερβολικά το παγκόσμιο ΑΕΠ από τον τουρισμό, ενώ από το 2017 είχε ανοδική πορεία. Τέλος να αναφερθεί ότι αυξήθηκε ο αριθμός των ATM καθώς και η χρήση ψηφιακών τρόπων οικονομικής πρόσβασης (π.χ. οικονομικές συναλλαγές, e-banking)⁶⁸. Για την επίτευξη του συγκεκριμένου στόχου χρειάζεται εφαρμογή εθνικών στρατηγικών για την αύξηση της απασχόλησης των νέων.

Στόχος 9: Βιομηχανία, Καινοτομία και Υποδομές

Ένας από τους στόχους που χαρακτηρίζεται από αργή αλλά σταθερή πρόοδο. Οι προβλέψεις κάνουν λόγο για συνέχιση της προόδου που, όμως, δε θα είναι ικανή να οδηγήσει στην επίτευξη του στόχου. Οι εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα (CO₂) από το 2015⁶⁹ συνεχώς μειώνονταν, αλλά όχι σε ικανοποιητικό βαθμό τόσο παγκοσμίως όσο και στην Ε.Ε. Μάλιστα στην Ε.Ε. η μείωση ήταν μεγαλύτερη λόγω

⁶⁵ United Nations, The Sustainable Development Goals Report 2019.

⁶⁶ United Nations, The Sustainable Development Goals Report 2022.

⁶⁷ Οι παραδοσιακές άτυπες μορφές απασχόλησης είναι οι εξής: απλήρωτη εργασία στην οικογενειακή επιχείρηση, εποχιακή απασχόληση, ανασφάλιστη εργασία. Σε αυτές προστέθηκαν και νέες μορφές: συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου, προσωρινή απασχόληση, απασχόληση από τον χώρο κατοικίας κ.λπ.

⁶⁸ United Nations, The Sustainable Development Goals Report 2022.

⁶⁹ United Nations, The Sustainable Development Goals Report 2015,2016,2017,2018.

της χρήσης ηλεκτροκίνητων αυτοκινήτων⁷⁰. Ένα καλό που έκανε η πανδημία, ήταν ότι εξαιτίας της μειώθηκαν και άλλο οι εκπομπές CO₂ (η μεγαλύτερη μείωση που είχε σημειωθεί από το 1990). Ωστόσο, το 2021, οι εκπομπές αυξήθηκαν και πάλι και έφτασαν στο υψηλότερο σημείο τους από ποτέ, αφού αυξήθηκε η ζήτηση για άνθρακα και πετρέλαιο, όταν η οικονομία και οι οικονομικές δραστηριότητες ανέκαμψαν⁷¹.

Μεγάλη ήταν και η αύξηση του ποσοστού των βιομηχανιών που χρησιμοποιούν υψηλή τεχνολογία και συνεπώς και των εργαζομένων σε αυτές. Υπήρξε και στροφή των ατόμων προς βιώσιμους τρόπους μεταφοράς, αλλά δεν συνέβη το ίδιο με τις εμπορικές μεταφορές. Ταυτόχρονα ένα αρνητικό γεγονός που σημειώθηκε στην Ε.Ε. είναι ότι μειώθηκαν τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας και η εφαρμογή καινοτομιών στη βιομηχανία. Τέλος, το 2021 το 95% των χωρών έχουν πρόσβαση σε δίκτυο 3G κινητής τηλεφωνίας, ενώ το 88% των χωρών καλύπτονται από δίκτυο 4G⁷².

Στόχος 10: Λιγότερες ανισότητες μεταξύ χωρών

Ένας στόχος που σταδιακά παρουσίαζε αυξομειώσεις και σε ορισμένους δείκτες αργή πρόοδο. Ενώ την περίοδο 2017-2019⁷³ υπήρχαν ευνοϊκές ενδείξεις για μείωση του χάσματος για την εισοδηματική ανισότητα μεταξύ των χωρών που συνεχώς μειωνόταν, ήρθε η κρίση του COVID-19 να αντιστρέψει την κατάσταση. Για πρώτη φορά μετά από δύο δεκαετίες το 2022 σημειώθηκε αύξηση του χάσματος που με την ανάκαμψη της οικονομίας προβλέπεται ότι θα αυξηθεί και άλλο τον επόμενο χρόνο⁷⁴.

Παράλληλα, ο αριθμός των ανθρώπων που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις χώρες τους (πρόσφυγες) λόγω πολέμου, συγκρούσεων, διώξεων, παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και γεγονότων που διαταράσσουν σοβαρά τη δημόσια

⁷⁰ Eurostat, Sustainable development in the European Union, Overview of progress towards the SDGs in an EU context 2022 edition.

⁷¹ United Nations, The Sustainable Development Goals Report 2021.

⁷² United Nations, The Sustainable Development Goals Report 2022.

⁷³ United Nations, The Sustainable Development Goals Report 2019.

⁷⁴ United Nations, The Sustainable Development Goals Report 2022.

τάξη αυξήθηκε σε 24,5 εκατομμύρια το 2021. Με τον πόλεμο στην Ουκρανία ο αριθμός αυτός αναμένεται να αυξηθεί και θα θέσει την επίτευξη του στόχου σε μεγάλο ρίσκο. Ταυτόχρονα, μεγάλος ήταν και ο αριθμός των μεταναστών που πέθανε στις μεταναστευτικές διαδρομές⁷⁵.

Στόχος 11: Βιώσιμες πόλεις και κοινότητες

Ο στόχος αυτός δεν παρουσίασε σημαντική πρόοδο ούτε πριν την πανδημία αλλά ούτε και μετά από αυτή. Υπάρχουν ακόμα πολλές πόλεις παγκοσμίως που βασανίζονται από ανεπαρκή συστήματα υγείας, από ανεπαρκείς δημόσιες συγκοινωνίες και γενικά ανεπάρκεια βασικών υπηρεσιών. Το χειρότερο είναι ότι συνεχίζει να αυξάνεται συνεχώς ο αριθμός των κατοίκων που μένουν σε πόλεις – παράγκες, που πλέον έχει ξεπεράσει το ένα δισεκατομμύριο⁷⁶. Η πλειονότητα των κατοίκων που ζουν σε αυτές τις πόλεις προέρχεται από την Ασία και την Αφρική. Να τονίσουμε εδώ ότι οι δείκτες του στόχου αυτού στην Ε.Ε. δείχνουν βελτίωση της κατάστασης. Για να βελτιωθεί η ζωή και για τους κατοίκους των πόλεων εκτός Ε.Ε. και ιδιαίτερα των πόλεων – παράγκες, είναι επιτακτική ανάγκη να ακολουθηθούν πολιτικές που θα μειώσουν τους άστεγους και τις δυσκολίες πρόσβασης στις βασικές ανάγκες.

Στόχος 12: Υπεύθυνη Κατανάλωση και Παραγωγή

Ένας από τους στόχους που όπως δείχνουν οι δείκτες κυρίως παγκοσμίως αλλά και στα κράτη – μέλη της Ε.Ε. επιδεινώνεται συνεχώς. Τα μη βιώσιμα πρότυπα κατανάλωσης και παραγωγής είναι η βασική αιτία για την κλιματική αλλαγή, την απώλεια της βιοποικιλότητας και τη ρύπανση. Το παγκόσμιο υλικό αποτύπωμα αυξάνεται συνεχώς, αλλά από το 2015 έχει παρατηρηθεί επιβράδυνση της οικονομικής πίεσης στο περιβάλλον, γεγονός που υποδηλώνει ότι υπάρχει έστω και

⁷⁵ United Nations, The Sustainable Development Goals Report 2022.

⁷⁶ United Nations, The Sustainable Development Goals Report 2022.

αργή αποσύνδεση των φυσικών πόρων από την οικονομική ανάπτυξη. Γι' αυτό έχει καταστεί αναγκαία η εφαρμογή της Βιώσιμης Κατανάλωσης και Παραγωγής που θα έχει οικονομικά και κοινωνικά οφέλη με παράλληλη μείωση των επιπτώσεων στο περιβάλλον. Μια ακόμα αρνητική εξέλιξη αποτελεί και η αύξηση της συνολικής παραγωγής αποβλήτων⁷⁷.

Στόχος 13: Δράση για το κλίμα

Οι δείκτες για την κλιματική αλλαγή δείχνουν ότι η ανθρωπότητα βρίσκεται σε κίνδυνο και πρέπει να ληφθούν άμεσα μέτρα, ώστε να αποφευχθεί η επικείμενη καταστροφή. Η υπερθέρμανση του πλανήτη και οι αυξημένοι καύσωνες, το λιώσιμο των πάγων και οι πλημμύρες που προκαλούνται από την κλιματική αλλαγή έχουν θέσει σε κίνδυνο την ύπαρξη των ανθρώπων και του οικοσυστήματος. Σύμφωνα με τις προβλέψεις που προέρχονται από τους δείκτες βιώσιμης ανάπτυξης, η αύξηση της θερμοκρασίας των υδάτων στα οποία βρίσκονται οι κοραλλιογενείς ύφαλοι δημιουργούν ένα τοξικό για τα κοράλλια περιβάλλον με αποτέλεσμα να καταστρέφονται⁷⁸. Ήδη μεγάλες εκτάσεις κοραλλιογενών υφάλων έχουν καταστραφεί ενώ ακόμα δεν έχει ανακαλυφθεί μέθοδος διάσωσής τους. Από την άλλη λόγω του λιωσίματος των πάγων και των πλημμυρών η στάθμη των νερών των θαλασσών θα ανέβει περίπου 40 εκατοστά μέχρι το 2100 δηλαδή περίπου 0,5 εκατοστά το χρόνο. Ταυτόχρονα, οι προβλέψεις κάνουν λόγο για την αύξηση κατά 40% μέχρι το 2030 των καταστροφών από πλημμύρες, χιονοστιβάδες, πυρκαγιές, ανεμοστρόβιλους και την ξηρασία. Μάλιστα υπολογίζεται ότι με αυτούς τους ρυθμούς το 2030 περίπου 700 εκατομμύρια άνθρωποι θα ζουν σε ξηρά εδάφη⁷⁹. Επιπλέον, οι εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα που σχετίζονται με την ενέργεια αυξάνονται αντί να μειώνονται. Η ολική καταστροφή μπορεί να αποφευχθεί με τη δράση και τον σχεδιασμό στρατηγικής, όπως είναι η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία που είδαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο.

⁷⁷ United Nations, The Sustainable Development Goals Report 2022.

⁷⁸ United Nations, The Sustainable Development Goals Report 2022.

⁷⁹ United Nations, The Sustainable Development Goals Report 2022.

Στόχος 14: Ζωή στο νερό

Αποτελεί ακόμα ένα στόχο που μειώνονται οι αρνητικές συνέπειες, όχι όμως, σε ικανοποιητικό βαθμό. Η οξίνιση⁸⁰ της θάλασσας, ο ευτροφισμός⁸¹, η πλαστική ρύπανση και η αύξηση της θερμοκρασίας των υδάτων αποτελούν τροχοπέδη στην επίτευξη του στόχου. Συγκεκριμένα, η αυξανόμενη οξίνιση απειλεί τη θαλάσσια ζωή και περιορίζει την ικανότητα του ωκεανού να μετριάσει την κλιματική αλλαγή. Ένα θετικό αποτελεί το γεγονός ότι έχει μειωθεί η παράνομη αλιεία που έχει ως συνέπεια την καταστροφή του πλούτου των υδάτινων οικοσυστημάτων.

Στόχος 15: Ζωή στη Στεριά

Σε αυτό το στόχο υπάρχει μικτή εικόνα, καθώς άλλοι δείκτες παρουσιάζουν πρόοδο ενώ οι περισσότεροι επιδεινώνονται. Μάλιστα στους δείκτες της Ε.Ε. ο στόχος αυτός έχει τη μικρότερη πρόοδο συνολικά. Αποψίλωση δασών, υποβάθμιση γης και μείωση της βιοποικιλότητας απομακρύνουν την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης. Βέβαια, η βιώσιμη διαχείριση των δασών συνεχίζει και προοδεύει καθώς σε πολλές περιοχές του κόσμου έχουν ψηφιστεί σχετικοί νόμοι. Η διασφάλιση Βασικών Περιοχών Βιοποικιλότητας μέσω της δημιουργίας προστατευόμενων περιοχών αποτελεί ουσιαστική συμβολή στον στόχο. Όμως, ένα αρνητικό στους δείκτες της Ε.Ε. είναι ότι υπήρξε μείωση των περιοχών που προστατεύονται από το δίκτυο Natura 2000⁸². Γίνεται φανερό ότι υπάρχει κίνδυνος εξαφάνισης αμφιβίων, πτηνών, θηλαστικών και κοραλλιών σε όλο τον κόσμο. Στην Ε.Ε. οι δείκτες που έχουν σχέση

⁸⁰ Η οξίνιση των ωκεανών είναι η μείωση της τιμής του pH του θαλασσινού νερού. Προκαλείται από την απορρόφηση του διοξειδίου του άνθρακα (CO₂) από την ατμόσφαιρα της Γης.

⁸¹ Είναι μια διαδικασία που παρατηρείται σε λίμνες ή κλειστούς αβαθείς κόλπους, είναι μεγάλη συγκέντρωση θρεπτικών στοιχείων, όπως νιτρικών και φωσφορικών ενώσεων, πάνω από τα φυσιολογικά όρια.

⁸² Το Ευρωπαϊκό οικολογικό δίκτυο Natura 2000 είναι ένα δίκτυο ζωνών προστασίας της φύσης που εκτείνεται σε ολόκληρη την Κοινότητα και έχει ως στόχο να διασφαλίσει τη μακροπρόθεσμη διατήρησή των πιο πολύτιμων και των πλέον απειλούμενων ειδών και ενδιατημάτων της σε ικανοποιητικό επίπεδο.

με τη βιοποικιλότητα δείχνουν σημαντική πτώση στον αριθμό των πουλιών και των πεταλούδων⁸³.

Στόχος 16: Ειρήνη, Δικαιοσύνη και ισχυροί θεσμοί

Στόχος που είχε κάνει αρχικά αρκετή πρόοδο, αλλά τα τελευταία χρόνια έχει κάνει βήματα προς τα πίσω. Οι πόλεμοι και οι βίαιες συγκρούσεις απειλούν την ποιότητα ζωής των ανθρώπων. Με τον πόλεμο στην Ουκρανία το ποσοστό των ατόμων που έχουν εκτοπιστεί με τη βία από τον τόπο τους συνεχώς αυξάνεται. Μάλιστα έχουμε φτάσει στο σημείο ένας στους τέσσερις ανθρώπους να ζει σε περιοχές που πλήττονται από πόλεμο.

Ο αριθμός των ανθρωποκτονιών παγκοσμίως μειώθηκε κατά 5,2 % από το 2015 έως το 2020⁸⁴. Στους δείκτες της Ε.Ε. περισσότερο αλλά και παγκοσμίως είναι φανερό ότι η ζωή έχει γίνει πιο ασφαλής, με τη βία και την εγκληματικότητα επίσης να μειώνονται. Όμως, παραμένει υψηλό το ποσοστό των γυναικών που πέφτουν θύματα ανθρωποκτονίας από τους συντρόφους τους ή από άλλα μέλη της οικογένειάς τους. Με βάση δεδομένα έρευνας από 114 χώρες, κατά μέσο όρο, περίπου το 69% του πληθυσμού αναφέρει ότι αισθάνεται ασφαλές ή πολύ ασφαλές περπατώντας μόνος στην περιοχή που ζει μετά το σκοτάδι. Οι γυναίκες συνεχίζουν να αισθάνονται σημαντικά λιγότερο ασφαλείς σε σχέση με τους άνδρες.

Στις περισσότερες χώρες έχουν αυξηθεί οι κρατικές δαπάνες για τα δικαστήρια. Την ίδια στιγμή, όμως, η διαφθορά στο δημόσιο τομέα παραμένει στάσιμη, καθώς οι δείκτες αποτυπώνουν ότι μία στις έξι επιχειρήσεις αντιμετωπίζει αιτήματα για πληρωμές δωροδοκίας από δημόσιους λειτουργούς. Στα θετικά μπορούμε να τοποθετήσουμε το γεγονός ότι οι πολιτικοί ηγέτες και οι βουλευτές στα κοινοβούλια είναι νεότεροι σε σχέση με 10 χρόνια πίσω, ενώ ταυτόχρονα έχει αυξηθεί το ποσοστό των γυναικών που εκπροσωπούνται στο κοινοβούλιο. Στα

⁸³ Eurostat, Sustainable development in the European Union, Overview of progress towards the SDGs in an EU context 2022 edition.

⁸⁴United Nations, The Sustainable Development Goals Report 2021.

αξιοσημείωτα ότι παρατηρούμε έστω και μικρή αύξηση στην εμπιστοσύνη των ανθρώπων στους πολιτικούς θεσμούς και στα όργανα των περισσότερων χωρών.

Στόχος 17: Συνεργασία για τους στόχους

Πριν την πανδημία είχαμε ικανοποιητική πρόοδο καθώς είχε αυξηθεί τόσο η χρηματοδότηση από τις ανεπτυγμένες προς τις αναπτυσσόμενες χώρες όσο και οι εισαγωγές. Μετά την πανδημία, όμως, πολλές αναπτυσσόμενες χώρες μένουν με ανταγωνιστικές προτεραιότητες για περιορισμένο δημοσιονομικό χώρο και δυσκολεύονται περισσότερο από ποτέ να ανακάμψουν οικονομικά.. Οι παγκόσμιες ροές άμεσων ξένων επενδύσεων παρουσίασαν ισχυρή ανάκαμψη το 2021, αυξημένες κατά 77% σε περίπου 1,65 τρισεκατομμύρια δολάρια, από λιγότερο από 1 τρισεκατομμύριο δολάρια το 2020, ξεπερνώντας το επίπεδο πριν από τον COVID-19. Τέλος, η διάδοση της χρήσης του Διαδικτύου επιταχύνθηκε κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Ο αριθμός των χρηστών αυξήθηκε κατά 782 εκατομμύρια για να φτάσει τα 4,9 δισεκατομμύρια άτομα το 2021⁸⁵.

⁸⁵ United Nations, The Sustainable Development Goals Report 2022.

8° Κεφάλαιο

Ερευνητικό Μέρος

8.1. Σκοπός της έρευνας

Πρωταρχικός σκοπός της έρευνας είναι να εξετάσουμε τον βαθμό στον οποίο έχει γίνει κατανοητή η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης στην ελληνική κοινωνία, αλλά και να μελετήσουμε τη δυνατότητα εφαρμογής των στόχων της. Ταυτόχρονα, η έρευνα έχει σκοπό να εξάγει συμπεράσματα σχετικά με τη δυνατότητα υλοποίησης των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης στον ελληνικό χώρο, να εξετάσει τις σχετικές ενέργειες που έχουν γίνει από το κράτος, να εντοπίσει παράγοντες που μπορούν να συμβάλλουν στη διάδοση της, καθώς και να διερευνήσει τον βαθμό που έχει επηρεάσει η βιώσιμη ανάπτυξη την κοινωνική και οικονομική ζωή των Ελλήνων όσο και τη σχέση τους με το περιβάλλον.

8.2. Το δείγμα

Οι συμμετέχοντες στην έρευνα είναι εργαζόμενοι στο δημόσιο τομέα. Συγκεκριμένα, η διεξαγωγή της έρευνας έγινε σε δημοσίους υπαλλήλους του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων. Έγινε προσπάθεια στο δείγμα να περιλαμβάνονται κυρίως εργαζόμενοι από δημόσιους φορείς που έχουν ασχοληθεί με προγράμματα ή έχουν παρακολουθήσει σεμινάρια ή ημερίδες σχετικά με τους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης. Το δείγμα περιλαμβάνει εργαζόμενους και των δύο φύλων από διάφορες ηλικιακές ομάδες με 1 έως και πάνω από 32 χρόνια προϋπηρεσίας. Φυσικά, δόθηκε έμφαση στους εργαζομένους που έχουν πάνω από 15 χρόνια προϋπηρεσίας και έχουν μεγαλύτερη εμπειρία στα θέματα που απασχολούν την έρευνα. Επιπλέον, στο δείγμα περιλαμβάνονται εργαζόμενοι διαφόρων εκπαιδευτικών επιπέδων αλλά και με διαφορετικό βαθμό θέσης στο δημόσιο.

Στο ερωτηματολόγιο απάντησαν 150 συμμετέχοντες. Σε 25 άτομα το ερωτηματολόγιο παραδόθηκε και απαντήθηκε δια ζώσης σε έντυπη μορφή, ενώ σε 125 άτομα απεστάλη ηλεκτρονικά μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Το 42,7% των συμμετεχόντων ήταν άνδρες και το 57,3% γυναίκες. Οι περισσότεροι συμμετέχοντες

ήταν μέσης ηλικίας καθώς 93 (62%) ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα 41-55, 34 (22,7%) στην ηλικιακή ομάδα 55-65, 20 (13,3%) στην ηλικιακή ομάδα 26-40 και 3 (2%) στην ηλικιακή ομάδα 18-25. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως δόθηκε βάση στους εργαζόμενους με περισσότερα χρόνια προϋπηρεσίας και έτσι από τους συμμετέχοντες το 34% (51 συμμετέχοντες) έχει 16-23 χρόνια προϋπηρεσίας, το 26% (39 συμμετέχοντες) έχει 24-31 χρόνια, το 16% (24 συμμετέχοντες) έχει 8-15 χρόνια, το 14% (21 συμμετέχοντες) έχει 1-7 χρόνια και τέλος το 10% (15 συμμετέχοντες) έχει προϋπηρεσία πλέον των 32 χρόνων. Όσον αφορά το εκπαιδευτικό επίπεδο, 73 συμμετέχοντες (48,7%) είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, 55 (36,7%) είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού ή διδακτορικού τίτλου ενώ 22 (14,6%) είναι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Περαιτέρω, από τους συμμετέχοντες η πλειονότητα είναι υπάλληλοι, καθώς απάντησαν 111 άτομα (74%), 27 συμμετέχοντες έχουν θέση προϊσταμένου (18%) ενώ 12 θέση διευθυντή (8%). Τέλος, το 70,7% (106 συμμετέχοντες) είναι έγγαμοι ενώ 29,3% (44 συμμετέχοντες) άγαμοι.

8.3. Το ερωτηματολόγιο – Μεθοδολογία

Πρόκειται για μια ποσοτική και ποιοτική έρευνα με προσωπική συμπλήρωση δομημένου ερωτηματολογίου από τον ερωτώμενο. Το ερωτηματολόγιο μοιράστηκε προσωπικά σε ορισμένους συμμετέχοντες, ενώ σε κάποιους στάλθηκε στη διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από 22 ερωτήσεις και χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος περιλαμβάνονται 6 ερωτήσεις που αφορούν τα δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων. Στο δεύτερο μέρος περιλαμβάνονται 16 ερωτήσεις τύπου Likert για να διευκρινιστεί ο βαθμός που συμφωνούσαν με την κάθε ερώτηση. Και στις 16 ερωτήσεις οι επιλογές ήταν «Καθόλου», «Λίγο», «Αρκετά», «Πολύ», «Πάρα Πολύ». Υπήρχε και η επιλογή «Δεν γνωρίζω/ Δεν απαντώ» σε περίπτωση που ο συμμετέχων είχε άγνοια σχετικά με το θέμα της ερώτησης. Ο χρόνος διεξαγωγής της έρευνας ήταν από τις 15 Ιανουαρίου έως τις 10 Φεβρουαρίου 2023.

Για την εξαγωγή των αποτελεσμάτων της έρευνας τα ερωτηματολόγια καταχωρίστηκαν και έγινε η επεξεργασία τους με τη χρήση του διαδικτυακού εργαλείου της Google (Google Forms) και του λογισμικού EXCEL.

A. Ερωτήσεις για δημογραφικά στοιχεία

- 1. Φύλο**
- 2. Ηλικία**
- 3. Χρόνια προϋπηρεσίας στο Δημόσιο Τομέα**
- 4. Εκπαιδευτικό επίπεδο**
- 5. Οικογενειακή κατάσταση**
- 6. Θέση εργασίας στο Δημόσιο Τομέα**

B. Ερωτήσεις αναφορικά με το αντικείμενο της έρευνας

7. Θεωρείτε ότι οι έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης είναι γενικά κατανοητή από την Ελληνική κοινωνία;

Σχόλιο⁸⁶: Με τη ερώτηση αυτή γίνεται προσπάθεια αξιολόγησης του βαθμού που η ελληνική κοινωνία έχει αντιληφθεί την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης και το περιεχόμενο της.

8. Θεωρείτε ότι οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης αποτελούν προτεραιότητα των φορέων της κρατικής πολιτικής της χώρας μας;

Σχόλιο: Η ερώτηση αυτή εξετάζει το ενδιαφέρον που επιδεικνύει το κράτος για τη βιώσιμη ανάπτυξη συνολικά αλλά και συγκεκριμένα για την επίτευξη των στόχων της.

9. Εκτιμάτε ότι η μέχρι σήμερα πορεία υλοποίησης των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης στην ΕΕ είναι ικανοποιητική;

⁸⁶ Τα σχόλια δεν υπήρχαν στα ερωτηματολόγια που μοιράστηκαν. Προστέθηκαν εκ των υστέρων για να διευκρινιστεί ο στόχος κάθε ερώτησης και η φύση της.

Σχόλιο: Με την ερώτηση αυτή γίνεται αξιολόγηση του βαθμού υλοποίησης των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης στην Ε.Ε. και περαιτέρω χρησιμοποιείται για σύγκριση με τον βαθμό υλοποίησης των στόχων στην Ελλάδα. (Το ίδιο και στις ερωτήσεις 10 και 12).

10. Θεωρείτε ότι η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Βιώσιμης Ανάπτυξης συνιστά ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο κανόνων μέτρησης της βιωσιμότητας στην ΕΕ;

11. Θεωρείτε ότι οι πρόσφατες κρίσεις, και συγκεκριμένα ο Covid-19 και ο Ρώσο-ουκρανικός πόλεμος, επηρέασαν αρνητικά τους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης σε Ευρωπαϊκό επίπεδο;

Σχόλιο: Η ερώτηση αυτή αποσκοπεί στο να διαπιστώσουμε κατά πόσο και σε τι βαθμό θεωρούν οι συμμετέχοντες ότι έχει επηρεάσει την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης τόσο ο Covid-19 όσο και Ρώσο-ουκρανικός πόλεμος.

12. Θεωρείτε ότι οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Βιώσιμης Ανάπτυξης συνιστούν μια ολιστική προσέγγιση του ζητήματος της βιωσιμότητας στο επίπεδο της ΕΕ;

13. Σε τι βαθμό έχει επηρεάσει η εφαρμογή της βιώσιμης ανάπτυξης τη ζωή σας;

Σχόλιο: Με την ερώτηση αυτή θα γίνει προσπάθεια να δούμε τον βαθμό που η βιώσιμη ανάπτυξη έχει επηρεάσει τη ζωή των συμμετεχόντων και αν έχει γίνει στοιχείο της καθημερινότητά τους στην κοινωνική τους ζωή.

14. Σε τι βαθμό έχει επηρεάσει η εφαρμογή της βιώσιμης ανάπτυξης τις συνθήκες εργασίες σας;

Σχόλιο: Με την ερώτηση αυτή θα γίνει προσπάθεια να δούμε τον βαθμό που η βιώσιμη ανάπτυξη έχει επηρεάσει τη ζωή των συμμετεχόντων και αν έχει γίνει στοιχείο της καθημερινότητά τους στην επαγγελματική τους απασχόληση.

15. Είστε ικανοποιημένος/η με όσα έχουν γίνει στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης στον τομέα της οικονομίας ;

Σχόλιο: Με την ερώτηση αυτή θα αξιολογήσουμε το βαθμό ικανοποίησης των συμμετεχόντων για τις πρακτικές της βιώσιμης ανάπτυξης σχετικά με την οικονομία.

16. Είστε ικανοποιημένος με όσα έχουν γίνει στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης στον τομέα της κοινωνίας;

Σχόλιο: Με την ερώτηση αυτή θα αξιολογήσουμε το βαθμό ικανοποίησης των συμμετεχόντων για τις πρακτικές της βιώσιμης ανάπτυξης στην κοινωνική τους ζωή.

17. Είστε ικανοποιημένος/η με όσα έχουν γίνει στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης στον τομέα του περιβάλλοντος;

Σχόλιο: Με την ερώτηση αυτή θα αξιολογήσουμε το βαθμό ικανοποίησης των συμμετεχόντων για τις πρακτικές της βιώσιμης ανάπτυξης σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος.

18. Θεωρείτε ότι το σύστημα της εκπαίδευσης στη χώρα μας ενημερώνει επαρκώς τους νέους αναφορικά με την έννοια και τα πλεονεκτήματα της βιώσιμης ανάπτυξης;

Σχόλιο: Η ερώτηση αυτή έχει σκοπό να δούμε τον βαθμό διάδοσης της έννοιας και των πρακτικών της βιώσιμης ανάπτυξης στους νέους οι οποίοι αποτελούν και το μέλλον της κοινωνίας.

19. Εκτιμάτε ότι η ελληνική κοινωνία ενδιαφέρεται πράγματι για την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης;

Σχόλιο: Η ερώτηση αυτή εξετάζει το ενδιαφέρον που επιδεικνύει η ελληνική κοινωνία για την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης.

20. Εκτιμάτε ότι η αύξηση του επιπέδου της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας θα επηρεάσει θετικά τις απόψεις της ελληνικής κοινωνίας για τη βιώσιμη ανάπτυξη;

Σχόλιο: Η ερώτηση αυτή θέλει να διαπιστώσει τον βαθμό που η οικονομική ανάπτυξη θα έχει αντίκτυπο στη διάδοση πρακτικών βιώσιμης ανάπτυξης.

21. Εκτιμάτε ότι η ένταξη της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση άσκησε θετικές επιδράσεις στη συνειδητοποίηση και επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης;

Σχόλιο: Με την ερώτηση αυτή γίνεται αξιολόγηση της σπουδαιότητας που έχει στη διάδοση και στις πρακτικές της βιώσιμης ανάπτυξης η ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ε.

22. Εκτιμάτε ότι το υπάρχον σύστημα πελατειακών σχέσεων μεταξύ ψηφοφόρων και πολιτικών υποσκάπτει την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης στη χώρα μας;

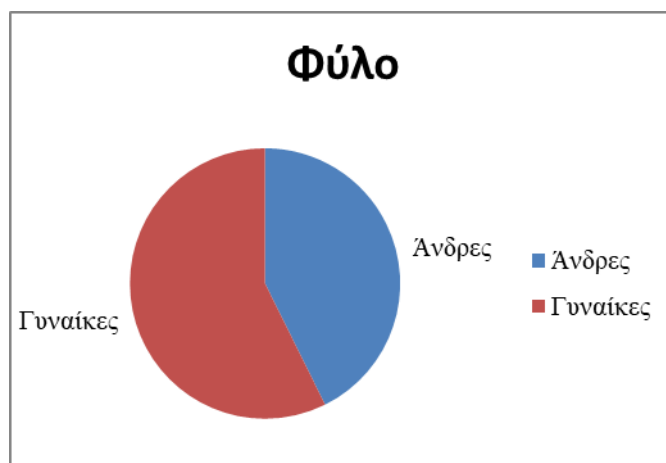
Σχόλιο: Με την ερώτηση αυτή γίνεται εκτίμηση του βαθμού που οι πελατειακές σχέσεις στο πολιτικό μας σύστημα επηρεάζουν και την υλοποίηση των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης.

8.4. Τα αποτελέσματα της έρευνας – Στατιστική επεξεργασία δείγματος

1. Φύλο

Άνδρας: 64 (42,7%)

Γυναίκα: 86 (57,3%)

Γράφημα 1: Κατανομή Φύλου

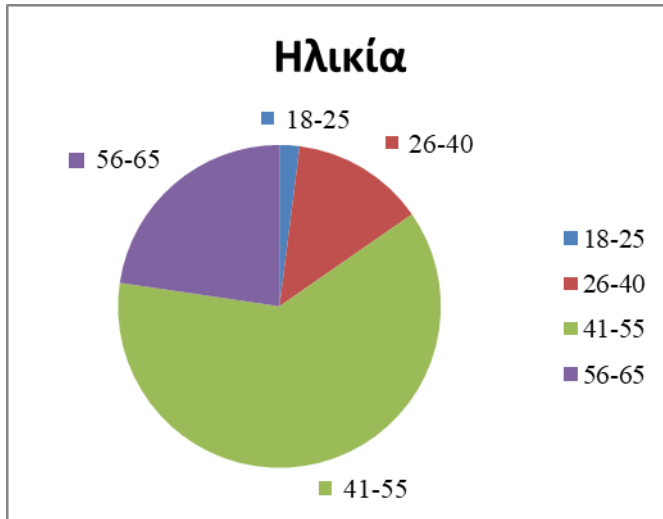
2. Ηλικία

18-25: 3 (2%)

26-40: 20 (13,3%)

41-55: 93 (62%)

56-65: 34 (22,7%)

Γράφημα 2: Κατανομή Ηλικίας

3. Χρόνια προϋπηρεσίας στο Δημόσιο Τομέα

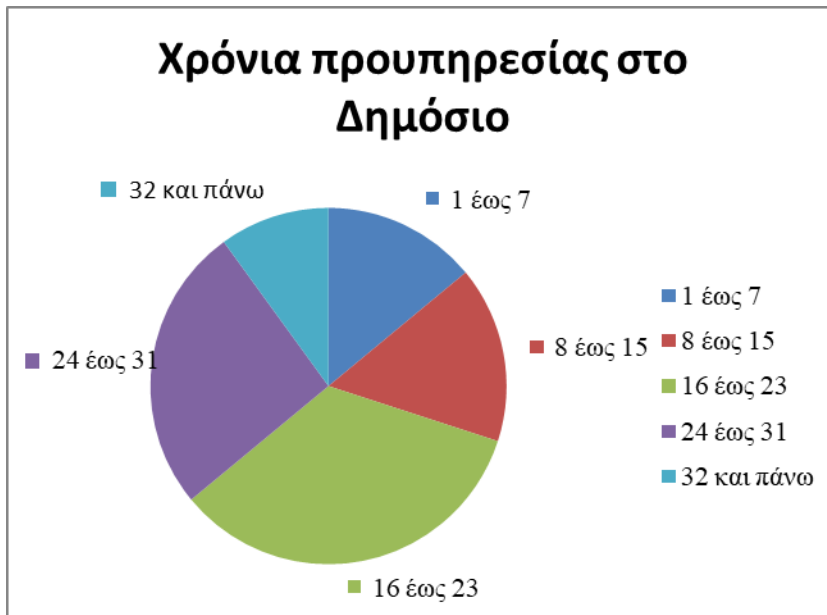
1-7: 21 (14%)

8-15: 24 (16%)

16-23: 51 (34%)

24-31: 39 (26%)

32 και πάνω: 15 (10%)

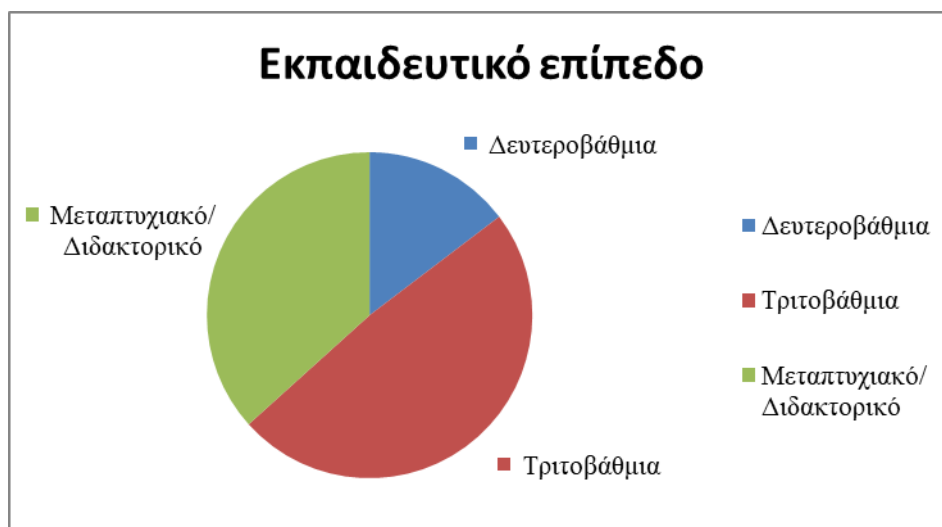
Γράφημα 3: Χρόνια προϋπηρεσίας

4. Εκπαιδευτικό Επίπεδο

Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: 22 (14,7%)

Τριτοβάθμια Εκπαίδευση: 73 (48,7%)

Μεταπτυχιακός ή Διδακτορικός τίτλος: 55 (36,6%)

Γράφημα 4: Εκπαιδευτικό Επίπεδο

5. Οικογενειακή Κατάσταση

Άγαμος: 44 (29,3%)

Έγγαμος: 106 (70,7%)

Γράφημα 5: Οικογενειακή Κατάσταση

6. Θέση εργασίας στο Δημόσιο

Διευθυντής: 12 (8%)

Προϊστάμενος: 27 (18%)

Υπάλληλος: 111 (74%)

Γράφημα 6: Θέση Εργασίας στο Δημόσιο

7. Θεωρείτε ότι η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης είναι γενικά κατανοητή από την Ελληνική κοινωνία;

Καθόλου: 29 (19,3%)

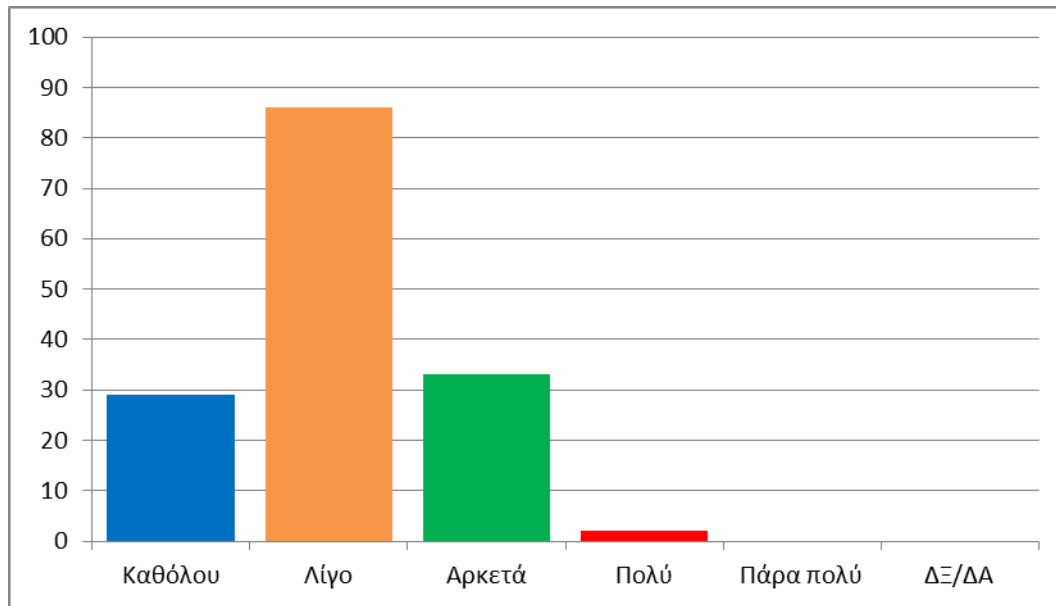
Λίγο: 86 (57,4%)

Αρκετά: 33 (22%)

Πολύ: 2 (1,3%)

Πάρα πολύ: 0

Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ: 0

Γράφημα 7: Κατανόηση έννοιας Βιώσιμης Ανάπτυξης από την ελληνική κοινωνία

Είναι φανερό ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων δε θεωρούν ότι η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης έχει γίνει κατανοητή από την ελληνική κοινωνία, καθώς το 76,7% απαντά αρνητικά («Καθόλου» ή «Λίγο») και μόλις το 23,3% απαντά θετικά («Αρκετά» και «Πολύ»).

7. Θεωρείτε ότι η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης είναι γενικά κατανοητή από την Ελληνική κοινωνία;	Ηλικιακή Ομάδα			
	18-25	26-40	41-55	56-65
Καθόλου	1	10	10	8
Λίγο	2	10	58	16
Αρκετά	0	0	23	10
Πολύ	0	0	2	0
Πάρα Πολύ	0	0	0	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	0	0
Σύνολο	3	20	93	34

7. Θεωρείτε ότι η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης είναι γενικά κατανοητή από την Ελληνική κοινωνία;	Χρόνια προϋπηρεσίας				
	1-7	8-15	16-23	24-31	32+
Καθόλου	4	7	7	9	2
Λίγο	11	16	32	24	3
Αρκετά	6	1	10	6	10
Πολύ	0	0	2	0	0
Πάρα Πολύ	0	0	0	0	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	0	0	0
Σύνολο	21	24	51	39	15

7. Θεωρείτε ότι η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης είναι γενικά κατανοητή από την Ελληνική κοινωνία;	Εκπαιδευτικό Επίπεδο		
	ΔΕ	ΑΕΙ	ΜΠΕ ή ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟ
Καθόλου	10	12	7
Λίγο	10	41	35
Αρκετά	2	18	13
Πολύ	0	2	0
Πάρα Πολύ	0	0	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	0
Σύνολο	22	73	55

7. Θεωρείτε ότι η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης είναι γενικά κατανοητή από την Ελληνική κοινωνία;	Θέση εργασίας		
	Διευθυντής	Προϊστ.	Υπάλληλος
Καθόλου	2	2	25
Λίγο	6	21	59
Αρκετά	4	4	25
Πολύ	0	0	2
Πάρα Πολύ	0	0	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	0
Σύνολο	12	27	111

Διαπιστώνουμε ότι σε αυτή την απάντηση επηρέασε πολύ το εκπαιδευτικό επίπεδο των συμμετεχόντων, αφού το 91% των αποφοίτων Λυκείου ήταν αρνητικό, ενώ όσον αφορά τους αποφοίτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και τους κατόχους μεταπτυχιακού /διδακτορικού τίτλου, τα ποσοστά των αρνητικών απαντήσεων ήταν 72,6% και 76,3% αντίστοιχα. Ταυτόχρονα, περισσότερο αρνητικοί ήταν οι προϊστάμενοι με το 85,1% να επιλέγει τις απαντήσεις «Καθόλου» και «Λίγο», ακολούθησαν οι υπάλληλοι με 75,7% και οι διευθυντές με 66,6%. Αξίζει να σημειωθεί ότι όσον αφορά τα χρόνια προϋπηρεσίας, όσοι είχαν περισσότερα από 32 χρόνια προϋπηρεσίας θεωρούν ότι γίνεται κατανοητή η έννοια, αφού απάντησε θετικά το 66,7% των ερωτωμένων.

8. Θεωρείτε ότι οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης αποτελούν προτεραιότητα των φορέων της κρατικής πολιτικής της χώρας μας;

Καθόλου: 30 (20%)

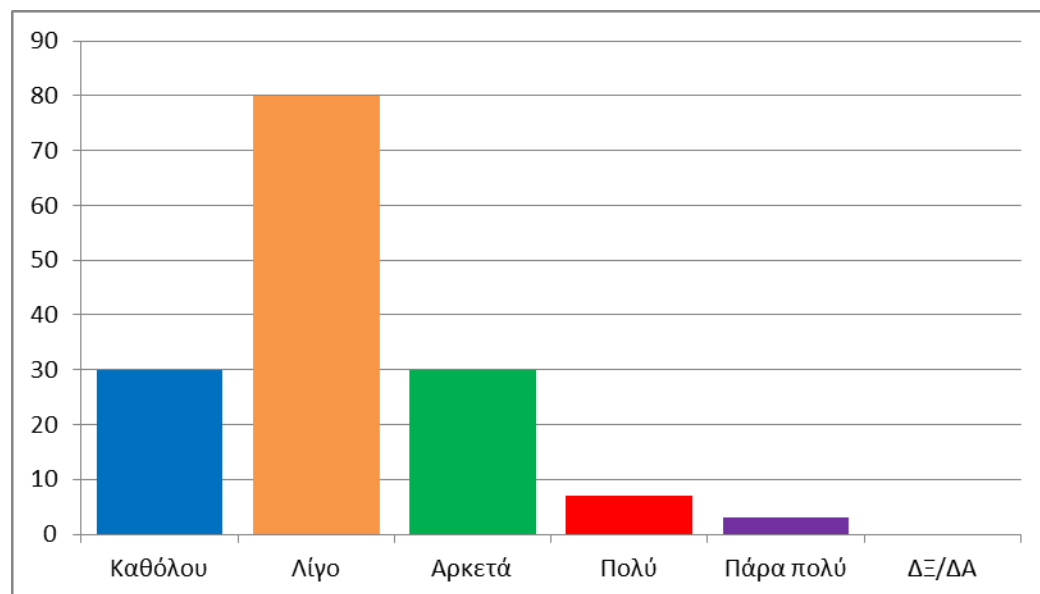
Λίγο: 80 (53,3%)

Αρκετά: 30 (20%)

Πολύ: 7 (4,7%)

Πάρα πολύ: 3 (2%)

Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ: 0

Γράφημα 8: Προτεραιότητα των φορέων κρατικής πολιτικής οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης

Οι περισσότεροι συμμετέχοντες δε θεωρούν ότι οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης αποτελούν προτεραιότητα για τους πολιτικούς φορείς της χώρας μας, καθώς το 73,3% απαντά αρνητικά και μόνο το 27,7% θετικά.

8. Θεωρείτε ότι οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης αποτελούν προτεραιότητα των φορέων της κρατικής πολιτικής της χώρας μας;	Χρόνια προϋπηρεσίας				
	1-7	8-15	16-23	24-31	32+
Καθόλου	4	7	6	12	1
Λίγο	11	13	30	18	8
Αρκετά	6	4	9	9	2
Πολύ	0	0	3	0	4
Πάρα Πολύ	0	0	3	0	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	0	0	0
Σύνολο	21	24	51	39	15

8. Θεωρείτε ότι οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης αποτελούν προτεραιότητα των φορέων της κρατικής πολιτικής της χώρας μας;	Ηλικιακή Ομάδα			
	18-25	26-40	41-55	56-65
Καθόλου	2	6	16	6
Λίγο	1	14	43	22
Αρκετά	0	0	28	2
Πολύ	0	0	4	3
Πάρα Πολύ	0	0	2	1
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	0	0
Σύνολο	3	20	93	34

8. Θεωρείτε ότι οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης αποτελούν προτεραιότητα των φορέων της κρατικής πολιτικής της χώρας μας;	Εκπαιδευτικό Επίπεδο		
	ΔΕ	ΑΕΙ	ΜΠΣ ή ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟ
Καθόλου	8	14	8
Λίγο	12	34	34
Αρκετά	2	23	5
Πολύ	0	1	6
Πάρα Πολύ	0	1	2
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	0
Σύνολο	22	73	55

8. Θεωρείτε ότι οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης αποτελούν προτεραιότητα των φορέων της κρατικής πολιτικής της χώρας μας;	Θέση εργασίας		
	Διευθυντής	Προϊστ.	Υπάλληλος
Καθόλου	0	3	27
Λίγο	4	10	66
Αρκετά	4	9	17
Πολύ	4	2	1
Πάρα Πολύ	0	3	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	0
Σύνολο	12	27	111

Σε αυτή την ερώτηση επηρέασε και πάλι το εκπαιδευτικό επίπεδο, αφού οι κάτοχοι τίτλου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αποδείχθηκαν και πάλι πιο «σκληροί» στις απαντήσεις τους με το 90,9% αυτών να απαντά αρνητικά. Παράλληλα, σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε και η θέση εργασίας αφού διευθυντές και προϊστάμενοι είχαν περισσότερες θετικές απαντήσεις με 80% και 51,9% αντίστοιχα, ενώ οι υπάλληλοι ήταν πολύ αρνητικοί με το 83,8% να απαντά αρνητικά όσον αφορά την προτεραιότητα που επιδεικνύουν οι πολιτικοί φορείς στην επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης.

9. Εκτιμάτε ότι η μέχρι σήμερα πορεία υλοποίησης των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης στην ΕΕ είναι ικανοποιητική;

Καθόλου: 17 (11,3%)

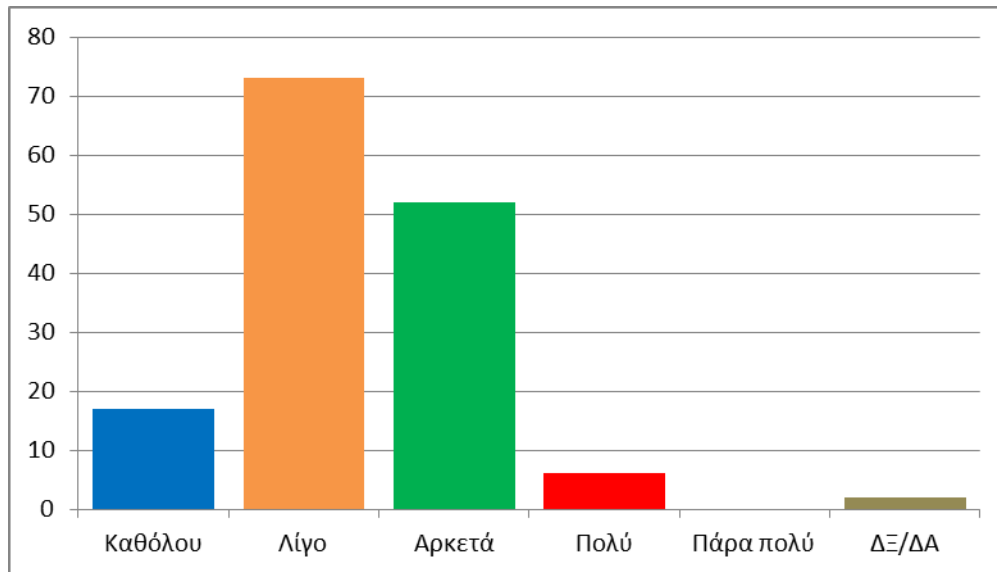
Λίγο: 73 (48,7%)

Αρκετά: 52 (34,7%)

Πολύ: 6 (4%)

Πάρα πολύ: 0

Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ: 2 (1,3%)

Γράφημα 9: Πορεία υλοποίησης των στόχων στην Ε.Ε.

Από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων διαπιστώνουμε ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες δεν είναι ικανοποιημένοι με την πορεία υλοποίησης των στόχων στην Ε.Ε., αφού αρνητικά απαντά το 60%. Βέβαια, δεν παρατηρούμε τις πολλές αρνητικές απαντήσεις που υπήρχαν στις προηγούμενες ερωτήσεις, αφού υπάρχει και ένα 40% που είναι τουλάχιστον αρκετά ικανοποιημένο, φανερώνοντας ότι έχουν γίνει κάποια βήματα στον τομέα αυτό όσον αφορά την Ε.Ε.

9. Εκτιμάτε ότι η μέχρι σήμερα πορεία υλοποίησης των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης στην ΕΕ είναι ικανοποιητική;	Ηλικιακή Ομάδα			
	18-25	26-40	41-55	56-65
	Καθόλου	2	4	7
Λίγο	1	16	35	21
Αρκετά	0	0	43	9
Πολύ	0	0	6	0
Πάρα Πολύ	0	0	0	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	2	0
Σύνολο	3	20	93	34

9. Εκτιμάτε ότι η μέχρι σήμερα πορεία υλοποίησης των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης στην ΕΕ είναι ικανοποιητική;	Χρόνια προϋπηρεσίας				
	1-7	8-15	16-23	24-31	32+
	Καθόλου	2	3	6	6
Λίγο	10	16	17	24	6
Αρκετά	6	5	24	9	8
Πολύ	2	0	3	0	1
Πάρα Πολύ	0	0	0	0	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	1	0	1	0	0
Σύνολο	21	24	51	39	15

9. Εκτιμάτε ότι η μέχρι σήμερα πορεία υλοποίησης των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης στην ΕΕ είναι ικανοποιητική;	Εκπαιδευτικό Επίπεδο		
	ΔΕ	ΑΕΙ	ΜΠΣ ή ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟ
Καθόλου	3	9	5
Λίγο	14	39	20
Αρκετά	5	19	28
Πολύ	0	4	2
Πάρα Πολύ	0	0	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	2	0
Σύνολο	22	73	55

9. Εκτιμάτε ότι η μέχρι σήμερα πορεία υλοποίησης των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης στην ΕΕ είναι ικανοποιητική;	Θέση εργασίας		
	Διευθυντής	Προϊστ.	Υπάλληλος
Καθόλου	2	3	12
Λίγο	6	6	61
Αρκετά	4	14	34
Πολύ	0	4	2
Πάρα Πολύ	0	0	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	2
Σύνολο	12	27	111

Σε αυτή την ερώτηση επηρέασε σημαντικά η ηλικία, αφού παρατηρούμε ότι οι ερωτώμενοι ηλικίας 41-55 χρονών στην πλειονότητά τους απάντησαν θετικά με το 52,7% να είναι ικανοποιημένοι από την πορεία υλοποίησης των στόχων στην Ε.Ε. Σε όλες τις άλλες ηλικιακές ομάδες οι απαντήσεις ήταν στην πλειονότητα τους αρνητικές. Επίσης, σχετικά με τα χρόνια προϋπηρεσίας, διαπιστώνουμε ότι όσοι είχαν προϋπηρεσία 16 με 23 χρόνια αλλά και εκείνοι που είχαν περισσότερα από 32 χρόνια προϋπηρεσίας, απάντησαν θετικά (52,9% και 60% αντίστοιχα). Σε άλλη μία ερώτηση οι κάτοχοι τίτλου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης απάντησαν αρνητικά σε μεγάλο ποσοστό (77,3%). Το 65,7% των πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης απάντησε αρνητικά, ενώ αξίζει να παρατηρήσουμε ότι το 54,5% των κατόχων μεταπτυχιακού ή διδακτορικού τίτλου ήταν ικανοποιημένοι με την πορεία υλοποίησης των στόχων. Σχετικά με τις θέσεις εργασίας εντοπίζουμε ότι οι διευθυντές και οι υπάλληλοι ήταν αρνητικοί με 66,7% και 65,7% αντίστοιχα, ενώ αντιθέτως θετικοί ήταν αυτοί που κατείχαν θέση προϊσταμένου με το 66,7% να δηλώνει ικανοποιημένο.

10. Θεωρείτε ότι η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Βιώσιμης Ανάπτυξης συνιστά ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο κανόνων μέτρησης της βιωσιμότητας στην ΕΕ;

Καθόλου: 6 (4%)

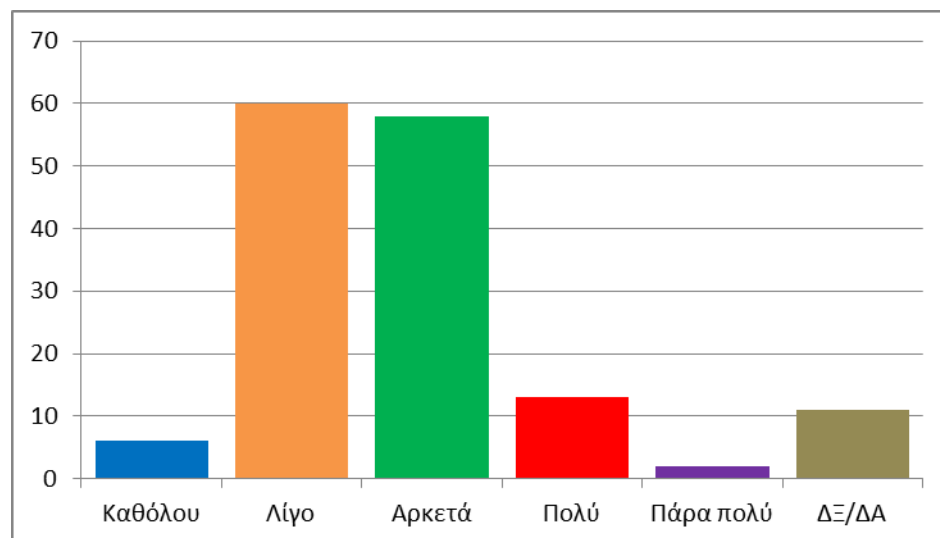
Λίγο: 60 (40%)

Αρκετά: 58 (38,7%)

Πολύ: 13 (8,7%)

Πάρα πολύ: 2 (1,3%)

Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ: 11 (7,3%)

Γράφημα 10: Ευρωπαϊκή Στρατηγική Βιώσιμης Ανάπτυξης

Η πρώτη ερώτηση στην οποία αποτυπώνεται θετική άποψη των συμμετεχόντων, καθώς το 48,6% θεωρεί ότι η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Βιώσιμης Ανάπτυξης συνιστά ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο κανόνων μέτρησης της βιωσιμότητας στην Ε.Ε., ενώ το 44% απαντά αρνητικά. Υπάρχει και ένα 7,3% το οποίο δεν εκφέρει γνώμη.

10. Θεωρείτε ότι η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Βιώσιμης Ανάπτυξης συνιστά ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο κανόνων μέτρησης της βιωσιμότητας στην ΕΕ;	Ηλικιακή Ομάδα			
	18-25	26-40	41-55	56-65
	Καθόλου	1	0	5
Λίγο	2	12	25	21
Αρκετά	0	6	42	10
Πολύ	0	2	8	3
Πάρα Πολύ	0	0	2	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	11	0
Σύνολο	3	20	93	34

10. Θεωρείτε ότι η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Βιώσιμης Ανάπτυξης συνιστά ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο κανόνων μέτρησης της βιωσιμότητας στην ΕΕ;	Χρόνια προϋπηρεσίας				
	1-7	8-15	16-23	24-31	32+
Καθόλου	0	0	3	3	0
Λίγο	6	12	17	18	7
Αρκετά	12	6	25	9	6
Πολύ	1	2	0	8	2
Πάρα Πολύ	0	0	1	1	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	2	4	5	0	0
Σύνολο	21	24	51	39	15

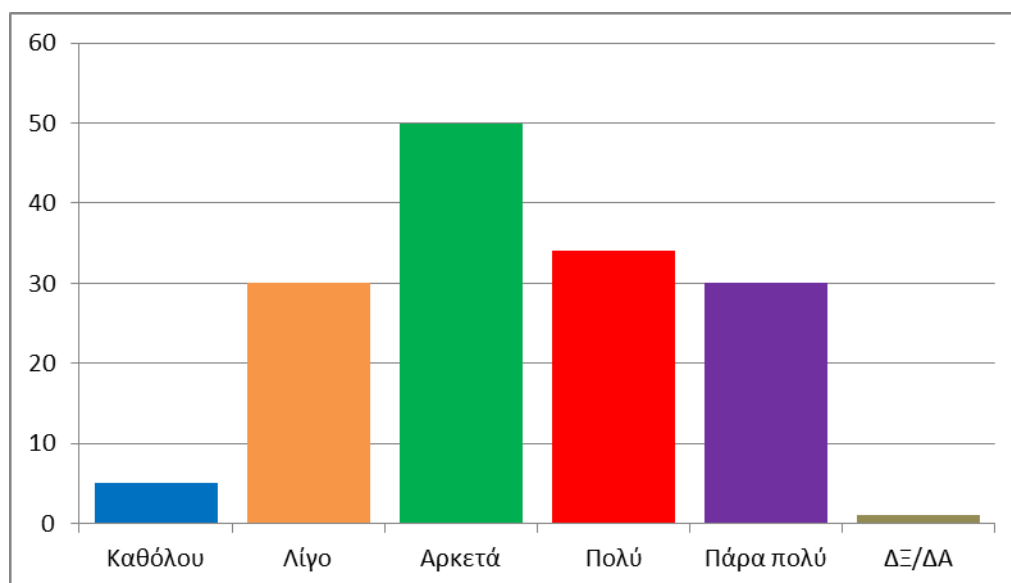
10. Θεωρείτε ότι η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Βιώσιμης Ανάπτυξης συνιστά ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο κανόνων μέτρησης της βιωσιμότητας στην ΕΕ;	Εκπαιδευτικό Επίπεδο		
	ΔΕ	ΑΕΙ	ΜΠΣ ή ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟ
Καθόλου	0	6	0
Λίγο	14	34	12
Αρκετά	4	18	36
Πολύ	2	6	5
Πάρα Πολύ	0	2	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	2	7	2
Σύνολο	22	73	55

10. Θεωρείτε ότι η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Βιώσιμης Ανάπτυξης συνιστά ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο κανόνων μέτρησης της βιωσιμότητας στην ΕΕ;	Θέση εργασίας		
	Διευθυντής	Προϊστ.	Υπάλληλος
Καθόλου	0	0	6
Λίγο	3	6	51
Αρκετά	7	11	40
Πολύ	2	10	1
Πάρα Πολύ	0	0	2
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	11
Σύνολο	12	27	58

Διαπιστώνουμε ότι το 56% των ερωτωμένων ηλικίας 41-55 ετών θεωρεί ότι η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Βιώσιμης Ανάπτυξης συνιστά ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο κανόνων μέτρησης της βιωσιμότητας στην Ε.Ε. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με τις άλλες ηλικιακές ομάδες που οι θετικές απαντήσεις δεν ξεπερνούν το 40% (Ηλικίες 26-41). Λίγο φαίνεται ότι επηρεάστηκαν οι απαντήσεις από τα χρόνια προϋπηρεσίας, αφού θετικά απάντησαν εκείνοι οι οποίοι είχαν 1-7 χρόνια προϋπηρεσίας (61,9%), 16-23 χρόνια (51%) και 32 και πλέον χρόνια (53,4%). Στα 8-15 χρόνια προϋπηρεσίας και 24-31 χρόνια βλέπουμε περισσότερες αρνητικές απαντήσεις, αλλά με μικρή διαφορά από τις θετικές απαντήσεις. Συγκεκριμένα, το ποσοστό των αρνητικών απαντήσεων στους ερωτώμενους με 8-15 χρόνια προϋπηρεσίας ήταν 50% και σε αυτούς με 24-31 χρόνια 53,8%. Σημαντικό ρόλο στις απαντήσεις έπαιξε για άλλη μια ερώτηση το εκπαιδευτικό επίπεδο των συμμετεχόντων. Οι αρνητικές απαντήσεις των κατόχων τίτλου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ήταν 63,6% και των κατόχων τίτλου ΑΕΙ/ΤΕΙ 54,8%. Όμως, οι αρνητικές απαντήσεις των κατόχων μεταπτυχιακού ή διδακτορικού τίτλου ήταν μόλις 21,8%, αφού το 74,5% θεωρεί ότι η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Βιώσιμης Ανάπτυξης συνιστά ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο κανόνων μέτρησης της βιωσιμότητας στην Ε.Ε..

11. Θεωρείτε ότι οι πρόσφατες κρίσεις, και συγκεκριμένα ο Covid-19 και ο Ρώσο-Ουκρανικός πόλεμος, επηρέασαν αρνητικά τους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης σε Ευρωπαϊκό επίπεδο;

Καθόλου: 5 (3,3%)
Λίγο: 30 (20%)
Αρκετά: 50 (33,3%)
Πολύ: 34 (22,7%)
Πάρα πολύ: 30 (20%)
Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ: 1 (0,7%)

Γράφημα 11: Επιρροή στόχων βιώσιμης ανάπτυξης από Covid-19 και Ρώσο-Ουκρανικό πόλεμο

Σε αυτή την ερώτηση φαίνεται ξεκάθαρα ότι οι συμμετέχοντες θεωρούν ότι οι πρόσφατες κρίσεις, και συγκεκριμένα ο Covid-19 και ο Ρώσο-Ουκρανικός πόλεμος, επηρέασαν αρνητικά τους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης σε Ευρωπαϊκό επίπεδο. Μάλιστα το ποσοστό των θετικών απαντήσεων βρίσκεται στο 76% και αναλυτικότερα 33,3% απάντησαν ότι ο Covid-19 και ο Ρώσο-Ουκρανικός πόλεμος, επηρέασαν «Αρκετά» αρνητικά τους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, 22,7% «Πολύ» και 20% «Πάρα Πόλυ».

11. Θεωρείτε ότι οι πρόσφατες κρίσεις, και συγκεκριμένα ο Covid-19 και ο Ρώσο-Ουκρανικός πόλεμος, επηρέασαν αρνητικά τους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης σε Ευρωπαϊκό επίπεδο;	Ηλικιακή Ομάδα			
	18-25	26-40	41-55	56-65
Καθόλου	2	0	3	0
Λίγο	1	6	13	10
Αρκετά	0	10	23	17
Πολύ	0	2	27	5
Πάρα Πολύ	0	2	26	2
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	1	0
Σύνολο	3	20	93	34

11. Θεωρείτε ότι οι πρόσφατες κρίσεις, και συγκεκριμένα ο Covid-19 και ο Ρώσο-Ουκρανικός πόλεμος, επηρέασαν αρνητικά τους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης σε Ευρωπαϊκό επίπεδο;	Χρόνια προϋπηρεσίας				
	1-7	8-15	16-23	24-31	32+
Καθόλου	1	0	4	0	0
Λίγο	4	4	2	17	3
Αρκετά	4	14	9	16	7
Πολύ	8	3	14	6	3
Πάρα Πολύ	4	3	21	0	2
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	1	0	0
Σύνολο	21	24	51	39	15

11. Θεωρείτε ότι οι πρόσφατες κρίσεις, και συγκεκριμένα ο Covid-19 και ο Ρώσο-Ουκρανικός πόλεμος, επηρέασαν αρνητικά τους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης σε Ευρωπαϊκό επίπεδο;	Θέση εργασίας		
	Διευθυντής	Προϊστ.	Υπάλληλος
Καθόλου	0	0	5
Λίγο	2	2	26
Αρκετά	0	11	39
Πολύ	7	0	27
Πάρα Πολύ	3	14	13
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	1
Σύνολο	12	27	111

11. Θεωρείτε ότι οι πρόσφατες κρίσεις, και συγκεκριμένα ο Covid-19 και ο Ρώσο-Ουκρανικός πόλεμος, επηρέασαν αρνητικά τους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης σε Ευρωπαϊκό επίπεδο;	Εκπαιδευτικό Επίπεδο		
	ΔΕ	ΑΕΙ	ΜΠΕ ή ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟ
Καθόλου	2	3	0
Λίγο	8	10	12
Αρκετά	5	31	14
Πολύ	5	16	13
Πάρα Πολύ	2	12	16
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	1	0
Σύνολο	22	73	55

Οι ηλικιακές ομάδες δεν επηρέασαν αρκετά τις απαντήσεις, αφού όλες οι ομάδες έχουν απαντήσει θετικά, απλά το ποσοστό των θετικών απαντήσεων στις

ηλικίες 41-55 είναι 81,7% ενώ στις ηλικίες 26-40 είναι 70% και στις ηλικίες 56-65 70,5%. Στα χρόνια προυπηρεσίας βλέπουμε τις ομάδες με 1-7, 8-15 και 16-23 χρόνια να απαντούν θετικά με υψηλά ποσοστά και συγκεκριμένα 76,2%, 83,3% και 86,2% αντιστοίχως. Στην ομάδα 24-31 χρόνια οι θετικές απαντήσεις φτάνουν το 56,4% ενώ στην ομάδα των συμμετεχόντων με 32 και πλέον χρόνια προυπηρεσίας οι θετικές απαντήσεις είναι λιγότερες από τις αρνητικές αφού βρίσκονται στο 33,3% , ίσως, επειδή θεωρούν – λόγω εμπειρίας – ότι και χωρίς τον Covid-19 και τον Ρώσο-Ουκρανικό πόλεμο, οι στόχοι θα είχαν τους ίδιους ρυθμούς επίτευξης.

12. . Θεωρείτε ότι οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Βιώσιμης Ανάπτυξης συνιστούν μια ολιστική προσέγγιση του ζητήματος της βιωσιμότητας στο επίπεδο της ΕΕ;

Καθόλου: 6 (4%)

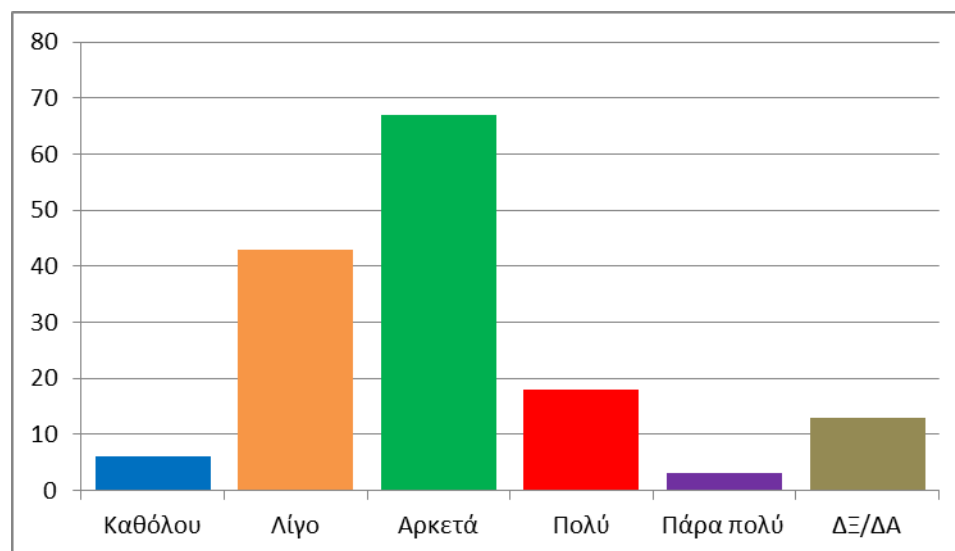
Λίγο: 43 (28,7%)

Αρκετά: 67 (44,7%)

Πολύ: 18 (12%)

Πάρα πολύ: 3 (2%)

Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ: 13 (8,6%)

Γράφημα 12: Οι στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης συνιστούν μια ολιστική προσέγγιση του ζητήματος της βιωσιμότητας στο επίπεδο της ΕΕ;

Οι περισσότεροι συμμετέχοντες θεωρούν ότι οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Βιώσιμης Ανάπτυξης συνιστούν μια ολιστική προσέγγιση του ζητήματος της βιωσιμότητας στο επίπεδο της Ε.Ε., καθώς το 58,7% απαντά από «Αρκετά» έως «Πάρα Πολύ» και το 32,7% απαντά από

«Καθόλου» έως «Λίγο». Σε αυτή την ερώτηση φαίνεται ότι ένας μικρός αριθμός (8,6%) δεν γνώριζε το θέμα κα προτίμησε να μην εκφέρει γνώμη.

12. . Θεωρείτε ότι οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Βιώσιμης Ανάπτυξης συνιστούν μια ολιστική προσέγγιση του ζητήματος της βιωσιμότητας στο επίπεδο της ΕΕ;	Ηλικιακή Ομάδα			
	18-25	26-40	41-55	56-65
Καθόλου	1	2	1	2
Λίγο	1	10	19	13
Αρκετά	0	4	47	16
Πολύ	0	4	14	0
Πάρα Πολύ	0	0	3	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	1	0	9	3
Σύνολο	3	20	93	34

12. . Θεωρείτε ότι οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Βιώσιμης Ανάπτυξης συνιστούν μια ολιστική προσέγγιση του ζητήματος της βιωσιμότητας στο επίπεδο της ΕΕ;	Χρόνια προϋπηρεσίας				
	1-7	8-15	16-23	24-31	32+
Καθόλου	0	0	2	4	0
Λίγο	6	9	11	10	7
Αρκετά	9	10	25	15	8
Πολύ	4	3	4	7	0
Πάρα Πολύ	0	0	0	3	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	2	2	9	0	0
Σύνολο	21	24	51	39	15

12. . Θεωρείτε ότι οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Βιώσιμης Ανάπτυξης συνιστούν μια ολιστική προσέγγιση του ζητήματος της βιωσιμότητας στο επίπεδο της ΕΕ;	Εκπαιδευτικό Επίπεδο		
	ΔΕ	ΑΕΙ	ΜΠΣ ή ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟ
Καθόλου	3	2	1
Λίγο	10	21	12
Αρκετά	6	34	27
Πολύ	0	8	10
Πάρα Πολύ	0	3	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	3	5	5
Σύνολο	22	73	58

12. . Θεωρείτε ότι οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Βιώσιμης Ανάπτυξης συνιστούν μια ολιστική προσέγγιση του ζητήματος της βιωσιμότητας στο επίπεδο της ΕΕ;	Θέση εργασίας		
	Διευθυντής	Προϊστ.	Υπάλληλος
Καθόλου	0	0	6
Λίγο	2	2	39
Αρκετά	7	11	46
Πολύ	2	0	7
Πάρα Πολύ	1	14	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	13
Σύνολο	12	27	111

Η ηλικιακή ομάδα 41-55 έχει δώσει με διαφορά τις περισσότερες θετικές απαντήσεις σε αυτή την ερώτηση, αφού το ποσοστό των θετικών απαντήσεων βρίσκεται στο 68,8%. Για άλλη μια φορά οι απόφοιτοι Λυκείου επέλεξαν τις περισσότερες αρνητικές απαντήσεις με ποσοστό 59,1%. Αντίθετα τόσο οι απόφοιτοι ΑΕΙ/ΤΕΙ (61,6%) όσο και κάτοχοι μεταπτυχιακού ή διδακτορικού (63,8%) είχαν θετικές απαντήσεις. Σε αυτή την ερώτηση διαπιστώνουμε ότι επηρέασε σε σημαντικό βαθμό η θέση εργασίας των ερωτωμένων, αφού οι διευθυντές και οι προϊστάμενοι απάντησαν θετικά με μεγάλα ποσοστά, 83,3% και 92,6% αντιστοίχως, ενώ οι θετικές απαντήσεις των υπαλλήλων ήταν μόνο 47,7%. Επίσης, είναι απαραίτητο να τονιστεί ότι και οι 13 απαντήσεις «Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ» προέρχονταν από υπαλλήλους (11,7% των υπαλλήλων).

13. Σε τι βαθμό έχει επηρεάσει η εφαρμογή της βιώσιμης ανάπτυξης τη ζωή σας;

Καθόλου: 36 (24%)

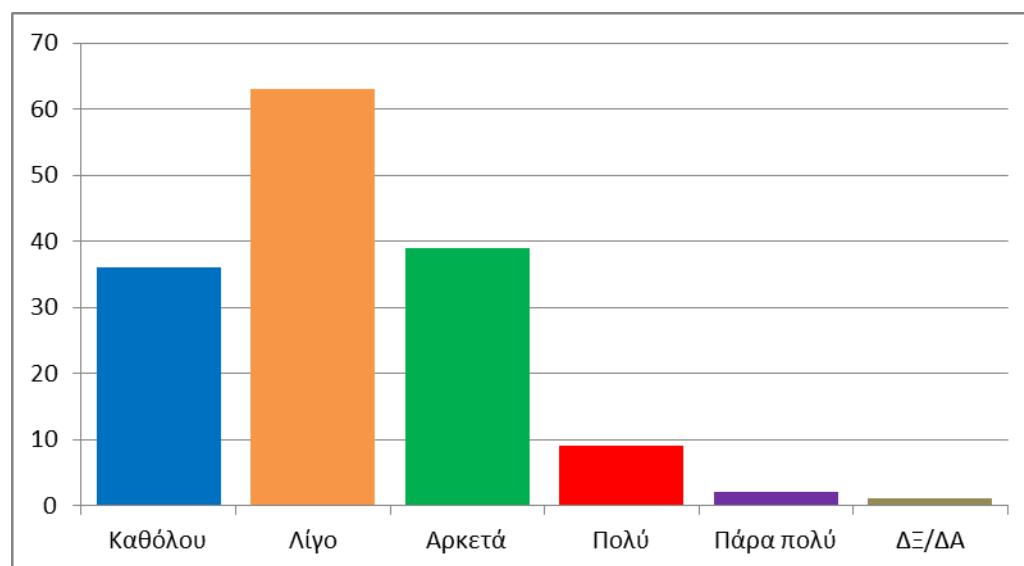
Λίγο: 63 (42%)

Αρκετά: 39 (26%)

Πολύ: 9 (6%)

Πάρα πολύ: 2 (1,3%)

Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ: 1 (0,7%)

Γράφημα 13: Επιρροή εφαρμογής βιώσιμης ανάπτυξης στη ζωή

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων φανερώνουν ότι δεν έχει επηρεαστεί σε σημαντικό βαθμό η ζωή τους από την εφαρμογή της βιώσιμης ανάπτυξης, καθώς το 66% απαντά ότι έχει επηρεαστεί από «Λίγο» έως «Καθόλου», το 26% «Αρκετά» και μόλις ένα 7,3% από «Πολύ» έως «Πάρα Πολύ».

13. Σε τι βαθμό έχει επηρεάσει η εφαρμογή της βιώσιμης ανάπτυξης τη ζωή σας;	Ηλικιακή Ομάδα			
	18-25	26-40	41-55	56-65
Καθόλου	2	6	15	13
Λίγο	1	8	38	16
Αρκετά	0	6	30	3
Πολύ	0	0	7	2
Πάρα Πολύ	0	0	2	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	1	0
Σύνολο	3	20	93	34

13. Σε τι βαθμό έχει επηρεάσει η εφαρμογή της βιώσιμης ανάπτυξης τη ζωή σας;	Εκπαιδευτικό Επίπεδο		
	ΔΕ	ΑΕΙ	ΜΠΣ ή ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟ
Καθόλου	8	21	7
Λίγο	11	25	27
Αρκετά	2	21	16
Πολύ	0	5	4
Πάρα Πολύ	0	1	1
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	1	0	0
Σύνολο	22	73	55

13. Σε τι βαθμό έχει επηρεάσει η εφαρμογή της βιώσιμης ανάπτυξης τη ζωή σας;	Χρόνια προϋπηρεσίας				
	1-7	8-15	16-23	24-31	32+
Καθόλου	6	6	6	14	4
Λίγο	2	11	27	14	9
Αρκετά	6	7	15	11	0
Πολύ	6	0	1	0	2
Πάρα Πολύ	1	0	1	0	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	1	0	0
Σύνολο	21	24	51	39	15

13. Σε τι βαθμό έχει επηρεάσει η εφαρμογή της βιώσιμης ανάπτυξης τη ζωή σας;	Θέση εργασίας		
	Διευθυντής	Προϊστ.	Υπάλληλος
Καθόλου	3	2	31
Λίγο	5	17	41
Αρκετά	3	2	34
Πολύ	0	6	3
Πάρα Πολύ	1	0	1
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	1
Σύνολο	12	27	111

Αυξημένο ποσοστό αρνητικών απαντήσεων παρατηρούμε σε αυτή την ερώτηση στην ηλικιακή ομάδα 56-65, καθώς αρνητικά απαντά το 85,2%. Ταυτόχρονα, τα χρόνια προϋπηρεσίας φανερώνουν ότι έχει επηρεαστεί περισσότερο η ζωή των ατόμων με 1-7 χρόνια προϋπηρεσίας αφού «Λίγο» έως «Καθόλου» απαντά το 38,1% ενώ στα άτομα με πάνω από 32 χρόνια προϋπηρεσίας το ίδιο ποσοστό είναι κατά πολύ αυξημένο αφού «Λίγο» έως «Καθόλου» απαντά το 86,7%. Λιγότερη επιρροή στη ζωή των απόφοιτων Λυκείου φαίνεται να έχει η βιώσιμη ανάπτυξη, αφού αρνητικά απαντά το 86,3%, ενώ το ποσοστό αρνητικών απαντήσεων των αποφοίτων ΑΕΙ/ΤΕΙ είναι 63% και των κατόχων μεταπτυχιακού ή διδακτορικού διπλώματος 61,8%.

14. Σε τι βαθμό έχει επηρεάσει η εφαρμογή της βιώσιμης ανάπτυξης τις συνθήκες εργασίας σας;

Καθόλου: 57 (38%)

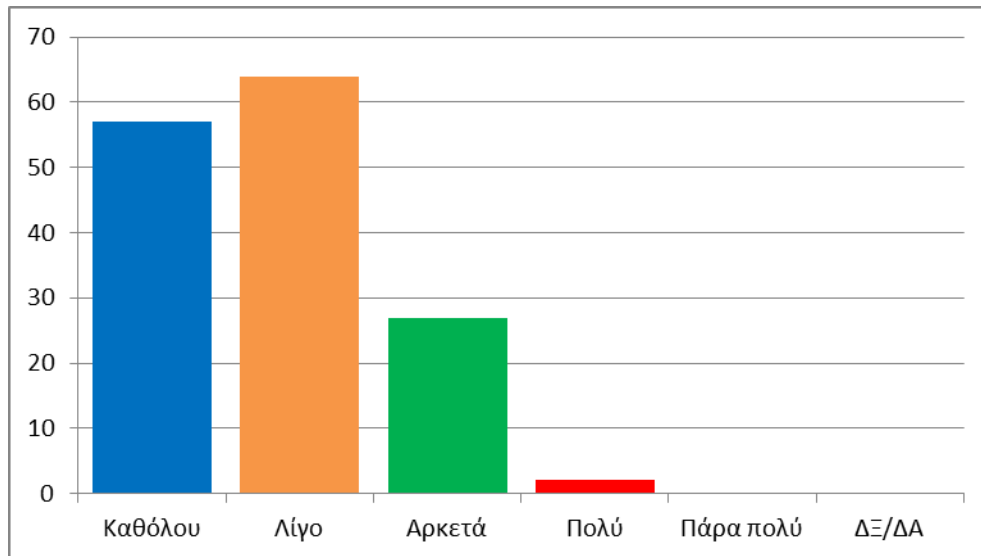
Λίγο: 64 (42,7%)

Αρκετά: 27 (18%)

Πολύ: 2 (1,3%)

Πάρα πολύ: 0

Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ: 0

Γράφημα 14: Επιρροή εφαρμογής βιώσιμης ανάπτυξης στην επαγγελματική ζωή

Ακόμα μικρότερη επιρροή στην επαγγελματική ζωή των συμμετεχόντων – σε σχέση με τη συνολική ζωή τους - αποδεικνύουν οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην ερώτηση 14, αφού το ποσοστό αρνητικών απαντήσεων φτάνει το 80,7%.

14. Σε τι βαθμό έχει επηρεάσει η εφαρμογή της βιώσιμης ανάπτυξης τις συνθήκες εργασίας σας;	Ηλικιακή Ομάδα			
	18-25	26-40	41-55	56-65
	Καθόλου	2	8	32
Λίγο	1	8	40	15
Αρκετά	0	4	21	2
Πολύ	0	0	0	2
Πάρα Πολύ	0	0	0	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	0	0
Σύνολο	3	20	93	34

14. Σε τι βαθμό έχει επηρεάσει η εφαρμογή της βιώσιμης ανάπτυξης τις συνθήκες εργασίας σας;	Χρόνια προϋπηρεσίας				
	1-7	8-15	16-23	24-31	32+
	Καθόλου	8	6	25	15
Λίγο	5	12	24	15	8
Αρκετά	8	6	2	9	2
Πολύ	0	0	0	0	2
Πάρα Πολύ	0	0	0	0	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	0	0	0
Σύνολο	21	24	51	39	15

14. Σε τι βαθμό έχει επηρεάσει η εφαρμογή της βιώσιμης ανάπτυξης τις συνθήκες εργασίας σας;	Εκπαιδευτικό Επίπεδο		
	ΔΕ	ΑΕΙ	ΜΠΣ ή ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟ
Καθόλου	14	29	14
Λίγο	6	32	26
Αρκετά	2	10	15
Πολύ	0	2	0
Πάρα Πολύ	0	0	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	0
Σύνολο	22	73	55

14. Σε τι βαθμό έχει επηρεάσει η εφαρμογή της βιώσιμης ανάπτυξης τις συνθήκες εργασίας σας;	Θέση εργασίας		
	Διευθυντής	Προϊστ.	Υπάλληλος
Καθόλου	0	6	51
Λίγο	5	14	45
Αρκετά	6	6	15
Πολύ	1	1	0
Πάρα Πολύ	0	0	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	0
Σύνολο	12	27	111

Στην ερώτηση αυτή σε μεγάλο βαθμό επηρέασε τις απαντήσεις η θέση εργασίας των συμμετεχόντων, καθώς όσο κατεβαίνουμε επίπεδο μειώνεται και η επιρροή στην επαγγελματική τους ζωή. Αναλυτικότερα, η βιώσιμη ανάπτυξη έχει επηρεάσει από «Αρκετά» έως «Πάρα Πολύ» την επαγγελματική ζωή του 58,4% των διευθυντών, του 25,9% των προϊσταμένων και μόλις του 13,5% των υπαλλήλων. Παράλληλα, οι κάτοχοι μεταπτυχιακού ή διδακτορικού φαίνεται να επηρεάζονται περισσότερο στον επαγγελματικό τομέα σε σχέση με τους απόφοιτους Λυκείου και ΑΕΙ/ΤΕΙ, καθώς αρνητικά απαντάει το 54% αυτών, ενώ στις άλλες δύο κατηγορίες το ποσοστό αρνητικών απαντήσεων ξεπερνά το 80% με 90,1% για τους απόφοιτους Λυκείου και με 83,6% για τους απόφοιτους ΑΕΙ/ΤΕΙ.

15. Είστε ικανοποιημένος/η με όσα έχουν γίνει στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης στον τομέα της οικονομίας ;

Καθόλου: 49 (32,7%)

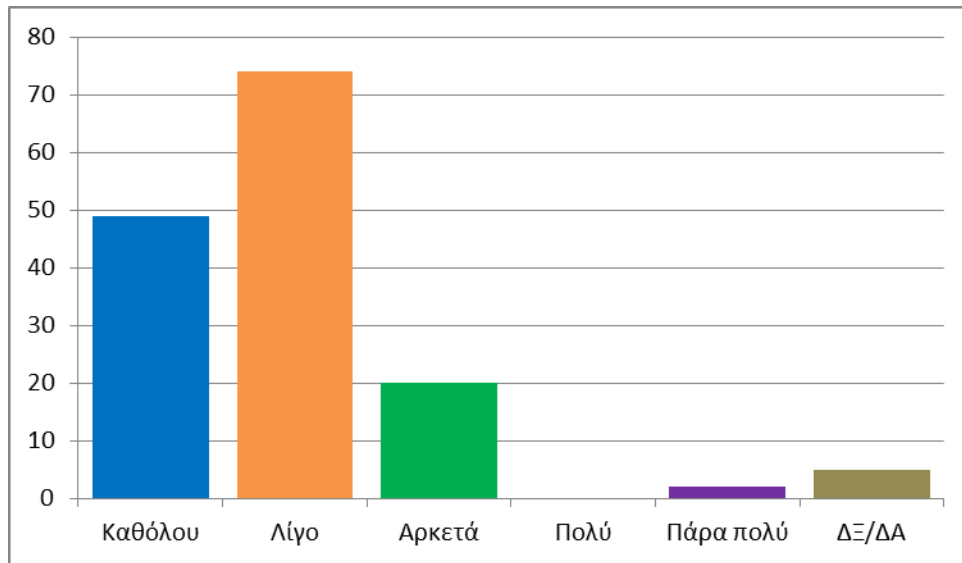
Λίγο: 74 (49,3%)

Αρκετά: 20 (13,3%)

Πολύ: 0

Πάρα πολύ: 2 (1,3%)

Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ: 5 (3,4%)

Γράφημα 15: Ικανοποίηση στον τομέα της οικονομίας

Είναι φανερό ότι η ελληνική κοινωνία δεν είναι ικανοποιημένη με όσα έχουν γίνει στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης στον τομέα της οικονομίας. «Καθόλου» απαντά το 32,2% των συμμετεχόντων, «Λίγο» το 49,3% και «Αρκετά» το 13,3%. Τα ποσοστά του «Πολύ» και του «Πάρα Πολύ» είναι αδιάφορα και μικρότερα ακόμα και από το ποσοστό των απαντήσεων «Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ».

15. Είστε ικανοποιημένος/η με όσα έχουν γίνει στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης στον τομέα της οικονομίας ;	Χρόνια προϋπηρεσίας				
	1-7	8-15	16-23	24-31	32+
Καθόλου	6	11	11	13	8
Λίγο	10	6	28	24	6
Αρκετά	5	6	6	2	1
Πολύ	0	0	0	0	0
Πάρα Πολύ	0	0	2	0	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	1	4	0	0
Σύνολο	21	24	51	39	15

15. Είστε ικανοποιημένος/η με όσα έχουν γίνει στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης στον τομέα της οικονομίας ;	Ηλικιακή Ομάδα			
	18-25	26-40	41-55	56-65
Καθόλου	2	8	23	16
Λίγο	1	6	49	18
Αρκετά	0	4	16	0
Πολύ	0	0	0	0
Πάρα Πολύ	0	0	2	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	2	3	0
Σύνολο	3	20	91	34

15. Είστε ικανοποιημένος/η με όσα έχουν γίνει στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης στον τομέα της οικονομίας ;	Εκπαιδευτικό Επίπεδο		
	ΔΕ	ΑΕΙ	ΜΠΣ ή ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟ
Καθόλου	12	24	13
Λίγο	6	36	32
Αρκετά	2	10	8
Πολύ	0	0	0
Πάρα Πολύ	0	1	1
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	2	2	1
Σύνολο	22	73	55

15. Είστε ικανοποιημένος/η με όσα έχουν γίνει στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης στον τομέα της οικονομίας ;	Θέση εργασίας		
	Διευθυντής	Προϊστ.	Υπάλληλος
Καθόλου	1	4	44
Λίγο	6	17	51
Αρκετά	4	6	10
Πολύ	1	0	0
Πάρα Πολύ	0	0	1
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	5
Σύνολο	12	27	111

Στην ερώτηση αυτή από τους 34 συμμετέχοντες ηλικίας 56-65 κανείς δεν έδωσε θετική απάντηση, αφού σε ποσοστό 100% είναι «Λίγο» έως «Καθόλου» ικανοποιημένοι με όσα έχουν γίνει στον τομέα της οικονομίας. Η θέση εργασίας επηρέασε την επιλογή των συμμετεχόντων, με αυξανόμενο το ποσοστό των ανικανοποίητων όσο ανεβαίνουμε επίπεδο. Ανικανοποίητο δηλώνει το 58,3% των διευθυντών, το 77,7% των προϊσταμένων και το 86,5% των υπαλλήλων.

16. Είστε ικανοποιημένος με όσα έχουν γίνει στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης στον τομέα της κοινωνίας;

Καθόλου: 54 (36%)

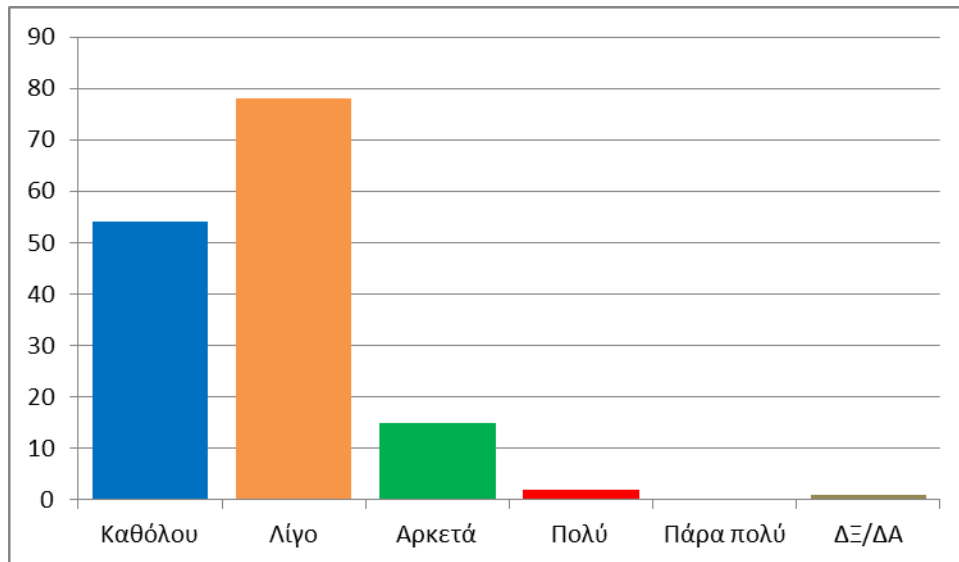
Λίγο: 78 (52%)

Αρκετά: 15 (10%)

Πολύ: 2 (1,3%)

Πάρα πολύ: 0

Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ: 1 (0,7%)

Γράφημα 16: Ικανοποίηση στον τομέα της κοινωνίας

Και σε αυτή την ερώτηση φαίνεται ότι οι συμμετέχοντες δεν είναι ικανοποιημένοι με όσα έχουν γίνει στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης και στον τομέα της κοινωνίας και μάλιστα σε μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με τον τομέα της οικονομίας, καθώς «Καθόλου» απαντά το 36%, «Λίγο» το 52% και «Αρκετά» το 10%.

16. Είστε ικανοποιημένος με όσα έχουν γίνει στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης στον τομέα της κοινωνίας;	Ηλικιακή Ομάδα			
	18-25	26-40	41-55	56-65
	Καθόλου	3	8	27
Λίγο	0	12	48	15
Αρκετά	0	0	15	3
Πολύ	0	0	2	0
Πάρα Πολύ	0	0	0	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	1	0
Σύνολο	3	20	93	34

16. Είστε ικανοποιημένος με όσα έχουν γίνει στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης στον τομέα της κοινωνίας;	Χρόνια προϋπηρεσίας				
	1-7	8-15	16-23	24-31	32+
	Καθόλου	4	6	21	15
Λίγο	16	13	25	18	6
Αρκετά	1	3	4	6	1
Πολύ	0	2	0	0	0
Πάρα Πολύ	0	0	0	0	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	1	0	0
Σύνολο	21	24	51	39	15

16. Είστε ικανοποιημένος με όσα έχουν γίνει στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης στον τομέα της κοινωνίας;	Εκπαιδευτικό Επίπεδο			16. Είστε ικανοποιημένος με όσα έχουν γίνει στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης στον τομέα της κοινωνίας;	Θέση εργασίας		
	ΔΕ	ΑΕΙ	ΜΠΣ ή ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟ		Διευθυντής	Προϊστ.	Υπάλληλος
Καθόλου	15	26	13	Καθόλου	1	4	49
Λίγο	6	37	35	Λίγο	6	17	55
Αρκετά	0	8	7	Αρκετά	4	6	5
Πολύ	0	2	0	Πολύ	1	0	1
Πάρα Πολύ	0	0	0	Πάρα Πολύ	0	0	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	1	0	0	Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	1
Σύνολο	22	73	55	Σύνολο	14	27	111

Όπως και στον τομέα της οικονομίας το ίδιο συμβαίνει και στον τομέα της κοινωνίας, αφού διαπιστώνουμε ότι σε μεγάλο βαθμό υπάρχει διαφοροποίηση του ποσοστού των αρνητικών απαντήσεων ανάλογα με την θέση εργασίας. Ανικανοποίητο είναι το 50% των συμμετεχόντων που κατέχουν θέση διευθυντή, 77,7% των συμμετεχόντων που βρίσκονται σε θέση προϊσταμένου και το 93,7% των υπαλλήλων.

17. Είστε ικανοποιημένος/η με όσα έχουν γίνει στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης στον τομέα του περιβάλλοντος;

Καθόλου: 42 (28%)

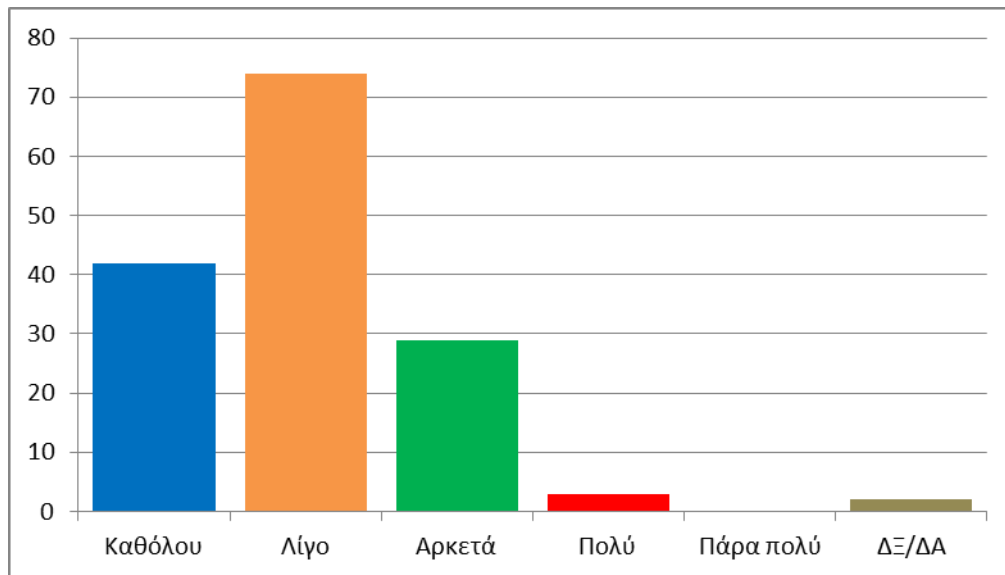
Λίγο: 74 (49,3%)

Αρκετά: 29 (19,4%)

Πολύ: 3 (2%)

Πάρα πολύ: 0

Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ: 2 (1,3%)

Γράφημα 17: Ικανοποίηση στον τομέα του περιβάλλοντος

Όπως παρουσιάζουν οι απαντήσεις σε αυτή την ερώτηση, υπάρχει μικρότερη δυσαρέσκεια σε σχέση με τον τομέα της οικονομίας και της κοινωνίας με τις απαντήσεις «Καθόλου» (28%) και «Λίγο» (49,3%) να φτάνουν το 77,3 %. Βέβαια, και πάλι οι ανικανοποίητοι κατέχουν υψηλό ποσοστό. Αυξημένο – σε σχέση με τις προηγούμενες δύο ερωτήσεις - ήταν το ποσοστό όσων επέλεξαν την απάντηση «Αρκετά» που έφτασε το 19,4%. Για άλλη μια φορά το ποσοστό αυτών που απάντησαν «Πολύ και «Πάρα Πολύ» είναι αδιάφορο.

17. Είστε ικανοποιημένος/η με όσα έχουν γίνει στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης στον τομέα του περιβάλλοντος;	Ηλικιακή Ομάδα			
	18-25	26-40	41-55	56-65
	Καθόλου	3	6	17
Λίγο	0	6	53	15
Αρκετά	0	6	20	3
Πολύ	0	2	1	0
Πάρα Πολύ	0	0	0	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	2	0
Σύνολο	3	20	93	34

17. Είστε ικανοποιημένος/η με όσα έχουν γίνει στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης στον τομέα του περιβάλλοντος;	Χρόνια προϋπηρεσίας				
	1-7	8-15	16-23	24-31	32+
	Καθόλου	4	7	10	15
Λίγο	12	7	31	18	6
Αρκετά	5	6	9	6	3
Πολύ	0	3	0	0	0
Πάρα Πολύ	0	0	0	0	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	1	1	0	0
Σύνολο	21	24	51	39	15

17. Είστε ικανοποιημένος/η με όσα έχουν γίνει στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης στον τομέα του περιβάλλοντος;	Εκπαιδευτικό Επίπεδο			17. Είστε ικανοποιημένος/η με όσα έχουν γίνει στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης στον τομέα του περιβάλλοντος;	Θέση εργασίας		
	ΔΕ	ΑΕΙ	ΜΠΣ ή ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟ		Διευθυντής	Προϊστ.	Υπάλληλος
Καθόλου	9	22	11	Καθόλου	2	4	36
Λίγο	6	36	32	Λίγο	3	13	58
Αρκετά	5	12	12	Αρκετά	6	10	13
Πολύ	1	2	0	Πολύ	1	0	2
Πάρα Πολύ	0	0	0	Πάρα Πολύ	0	0	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	1	1	0	Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	2
Σύνολο	22	73	55	Σύνολο	12	27	111

Άλλη μια ερώτηση που οι υπάλληλοι ήταν πιο αυστηροί στις απαντήσεις τους καθώς 36 συμμετέχοντες απάντησαν «Καθόλου» και 58 «Λίγο» ικανοποιημένοι και με αυτό τον τρόπο οι αρνητικές απαντήσεις των υπαλλήλων έφτασαν το 84,7%. Λιγότερο δυσαρεστημένοι ήταν οι προϊστάμενοι με το 63% να δηλώνει «Λίγο» η «Καθόλου» ικανοποιημένο, ενώ οι περισσότεροι διευθυντές δηλώνουν ικανοποιημένοι σε ποσοστό 58,3%.

18. Θεωρείτε ότι το σύστημα της εκπαίδευσης στη χώρα μας ενημερώνει επαρκώς τους νέους αναφορικά με την έννοια και τα πλεονεκτήματα της βιώσιμης ανάπτυξης;

Καθόλου: 64 (42,7%)

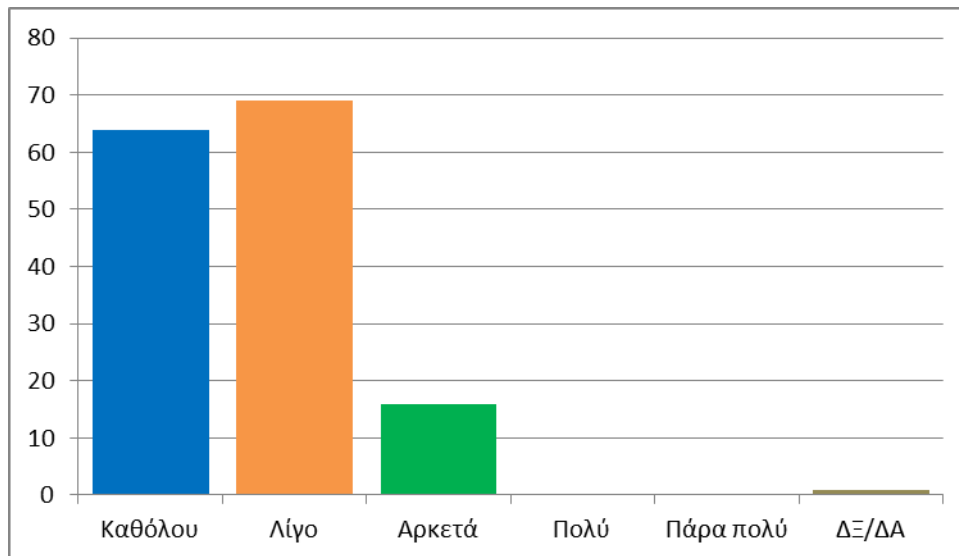
Λίγο: 69 (46%)

Αρκετά: 16 (10,6%)

Πολύ: 0

Πάρα πολύ: 0

Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ: 1 (0,7%)

Γράφημα 18: Η ενημέρωση των νέων για έννοια και πλεονεκτήματα βιώσιμης ανάπτυξης από το εκπαιδευτικό σύστημα

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των συμμετεχόντων στη συγκεκριμένη ερώτηση, είναι αδιαμφισβήτητο ότι το σύστημα της εκπαίδευσης στη χώρα μας δεν ενημερώνει επαρκώς τους νέους αναφορικά με την έννοια και τα πλεονεκτήματα της βιώσιμης ανάπτυξης. Σε αυτή την ερώτηση καταγράφεται το μεγαλύτερο ποσοστό αρνητικών απαντήσεων της έρευνας, καθώς 42,7% απαντούν «Καθόλου» και 46% «Λίγο», φτάνοντας το συνολικό ποσοστό αρνητικών απαντήσεων στο 88,7%.

18. Θεωρείτε ότι το σύστημα της εκπαίδευσης στη χώρα μας ενημερώνει επαρκώς τους νέους αναφορικά με την έννοια και τα πλεονεκτήματα της βιώσιμης ανάπτυξης;	Ηλικιακή Ομάδα			
	18-25	26-40	41-55	56-65
Καθόλου	2	8	37	17
Λίγο	1	8	43	17
Αρκετά	0	4	12	0
Πολύ	0	0	0	0
Πάρα Πολύ	0	0	0	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	1	0
Σύνολο	3	20	93	34

18. Θεωρείτε ότι το σύστημα της εκπαίδευσης στη χώρα μας ενημερώνει επαρκώς τους νέους αναφορικά με την έννοια και τα πλεονεκτήματα της βιώσιμης ανάπτυξης;	Χρόνια προϋπηρεσίας				
	1-7	8-15	16-23	24-31	32+
Καθόλου	5	12	18	21	8
Λίγο	13	7	32	10	7
Αρκετά	3	5	0	8	0
Πολύ	0	0	0	0	0
Πάρα Πολύ	0	0	0	0	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	1	0	0
Σύνολο	21	24	51	39	15

18. Θεωρείτε ότι το σύστημα της εκπαίδευσης στη χώρα μας ενημερώνει επαρκώς τους νέους αναφορικά με την έννοια και τα πλεονεκτήματα της βιώσιμης ανάπτυξης;	Εκπαιδευτικό Επίπεδο		
	ΔΕ	ΑΕΙ	ΜΠΣ ή ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟ
Καθόλου	11	34	19
Λίγο	7	32	30
Αρκετά	3	7	6
Πολύ	0	0	0
Πάρα Πολύ	0	0	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	1	0	0
Σύνολο	22	73	55

18. Θεωρείτε ότι το σύστημα της εκπαίδευσης στη χώρα μας ενημερώνει επαρκώς τους νέους αναφορικά με την έννοια και τα πλεονεκτήματα της βιώσιμης ανάπτυξης;	Θέση εργασίας		
	Διευθυντής	Προϊστ.	Υπάλληλος
Καθόλου	3	7	54
Λίγο	7	14	48
Αρκετά	2	6	8
Πολύ	0	0	0
Πάρα Πολύ	0	0	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	1
Σύνολο	12	27	111

Επειδή σε αυτή την ερώτηση οι αρνητικές απαντήσεις ήταν πάρα πολλές και οι απόψεις των συμμετεχόντων συνέκλιναν, δεν φαίνεται κάποια διαφοροποίηση των απαντήσεων σε σχέση με την ηλικία, τα χρόνια προϋπηρεσίας, το εκπαιδευτικό επίπεδο και τη θέση εργασίας. Καλό είναι να αναφέρουμε ότι δεν υπάρχει καμία θετική απάντηση από τους 34 συμμετέχοντες ηλικίας 56-65 ετών.

19. Εκτιμάτε ότι η ελληνική κοινωνία ενδιαφέρεται πράγματι για την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης;

Καθόλου: 31 (20,7%)

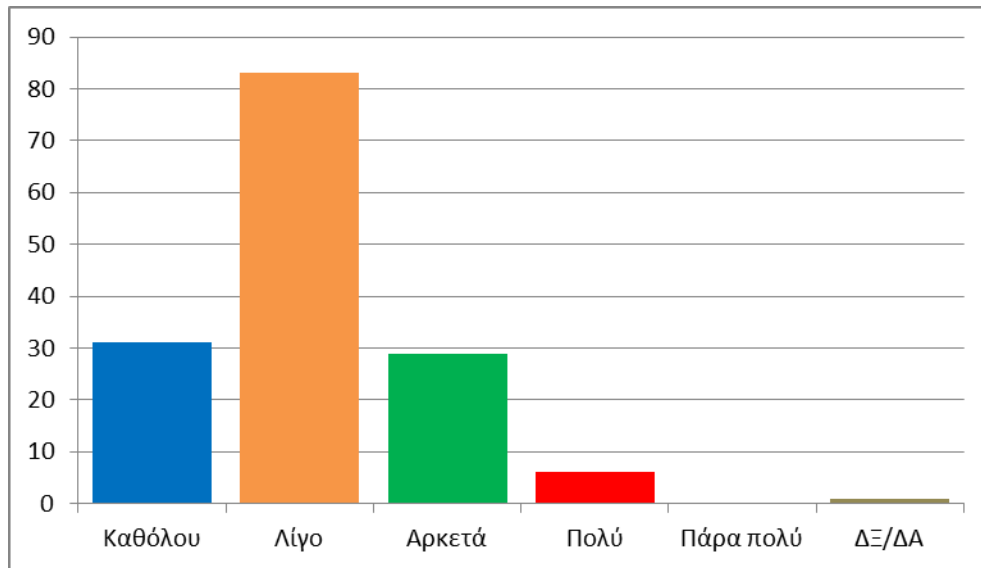
Λίγο: 83 (55,3%)

Αρκετά: 29 (19,3%)

Πολύ: 6 (4%)

Πάρα πολύ: 0

Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ: 1 (0,7%)

Γράφημα 19: Εκτίμηση ενδιαφέροντος ελληνικής κοινωνίας για τους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης

Οι περισσότεροι συμμετέχοντες δεν θεωρούν ότι η ελληνική κοινωνία ενδιαφέρεται πράγματι για την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης. «Καθόλου» απαντά το 20,7% και «Λίγο» το 55,3%, ενώ «Αρκετά» το 19,3% και «Πολύ» το 4%.

19. Εκτιμάτε ότι η ελληνική κοινωνία ενδιαφέρεται πράγματι για την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης;	Ηλικιακή Ομάδα			
	18-25	26-40	41-55	56-65
	Καθόλου	2	3	13
Λίγο	1	15	51	16
Αρκετά	0	2	24	3
Πολύ	0	0	4	2
Πάρα Πολύ	0	0	0	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	1	0
Σύνολο	3	20	93	34

19. Εκτιμάτε ότι η ελληνική κοινωνία ενδιαφέρεται πράγματι για την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης;	Χρόνια προϋπηρεσίας				
	1-7	8-15	16-23	24-31	32+
	Καθόλου	3	6	6	12
Λίγο	8	13	36	21	5
Αρκετά	8	5	7	6	3
Πολύ	2	0	1	0	3
Πάρα Πολύ	0	0	0	0	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	1	0	0
Σύνολο	21	24	51	39	15

19. Εκτιμάτε ότι η ελληνική κοινωνία ενδιαφέρεται πράγματι για την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης;	Θέση εργασίας		
	Διευθυντής	Προϊστ.	Υπάλληλος
Καθόλου	3	5	23
Λίγο	4	13	66
Αρκετά	4	7	18
Πολύ	1	2	3
Πάρα Πολύ	0	0	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	1
Σύνολο	12	27	111

19. Εκτιμάτε ότι η ελληνική κοινωνία ενδιαφέρεται πράγματι για την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης;	Εκπαιδευτικό Επίπεδο		
	ΔΕ	ΑΕΙ	ΜΠΣ ή ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟ
Καθόλου	9	14	8
Λίγο	10	47	26
Αρκετά	2	8	19
Πολύ	0	4	2
Πάρα Πολύ	0	0	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	1	0	0
Σύνολο	22	73	55

Σε αυτή την ερώτηση είναι υψηλό το ποσοστό των συμμετεχόντων με 8-15, 16-23 και 24-31 χρόνια προϋπηρεσίας που δεν θεωρούν πραγματικό το ενδιαφέρον της ελληνικής κοινωνίας για την βιώσιμη ανάπτυξη (αντίστοιχα 79,2%, 82,3% και 84,6%). Στις ομάδες με 1-7 και περισσότερα από 32 χρόνια προϋπηρεσίας οι αρνητικές απαντήσεις είναι και πάλι περισσότερες από τις θετικές, αλλά όχι σε τόσο μεγάλο ποσοστό όσο αυτό που παρατηρήθηκε στις προαναφερθείσες ομάδες. Συγκεκριμένα «Καθόλου» και «Λίγο» απάντησε το 52,4% των συμμετεχόντων με 1-7 χρόνια προϋπηρεσίας και το 60% των συμμετεχόντων με περισσότερα από 32 χρόνια προϋπηρεσίας. Για άλλη μια ερώτηση οι υπάλληλοι είχαν μεγαλύτερο ποσοστό αρνητικών απαντήσεων σε σχέση με τους διευθυντές και τους προϊσταμένους αφού αρνητικά απάντησε το 80,2% των υπαλλήλων, το 58,3% των διευθυντών και το 66,7% των προϊσταμένων. Τέλος, παρατηρούμε ότι και το εκπαιδευτικό επίπεδο επηρέασε σε κάποιο βαθμό τις απαντήσεις, αφού αρνητικά απάντησαν το 86,4% και το 83,6% των αποφοίτων Λυκείου και των αποφοίτων ΑΕΙ/ΤΕΙ αντίστοιχα, ενώ το ίδιο ποσοστό στους κατόχους μεταπτυχιακού ή διδακτορικού τίτλου ήταν 61,8%.

20. Εκτιμάτε ότι η αύξηση του επιπέδου της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας θα επηρεάσει θετικά τις απόψεις της ελληνικής κοινωνίας για τη βιώσιμη ανάπτυξη;

Καθόλου: 10 (6,7%)

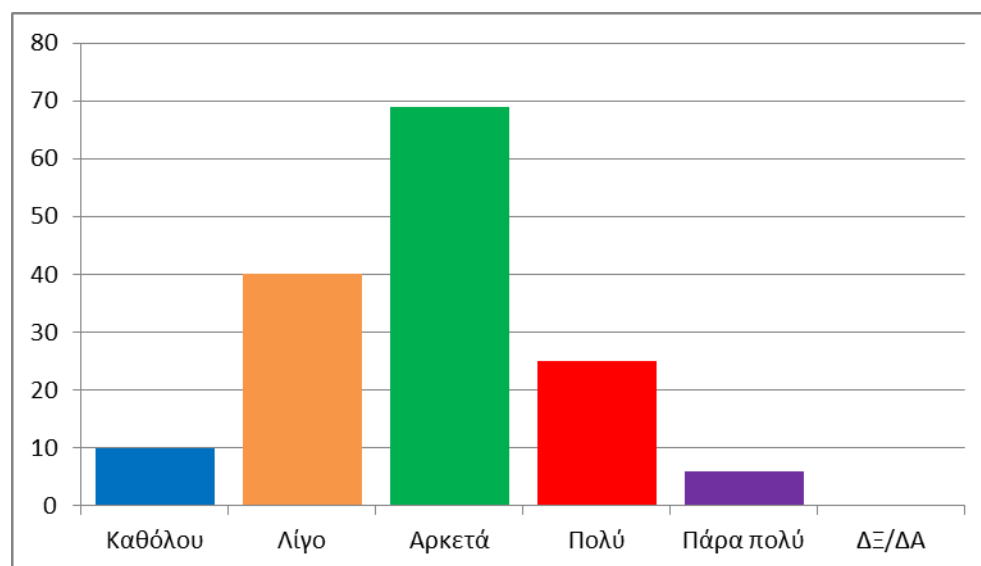
Λίγο: 40 (26,6%)

Αρκετά: 69 (46%)

Πολύ: 25 (16,7%)

Πάρα πολύ: 6 (4%)

Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ: 0

Γράφημα 20: Εκτίμηση επιρροής οικονομικής ανάπτυξης Ελλάδος στην διάδοση της βιώσιμης ανάπτυξης

Μεγάλο είναι το ποσοστό των συμμετεχόντων που εκτιμά ότι η αύξηση του επιπέδου της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας θα επηρεάσει θετικά τις απόψεις της ελληνικής κοινωνίας για τη βιώσιμη ανάπτυξη, καθώς οι απαντήσεις «Αρκετά», «Πολύ» και «Πάρα Πολύ» (46% + 16,7% + 4%) φτάνουν το 66,7%. Αντίθετα, «Καθόλου» και «Λίγο» απαντά (6,7% + 26,6%) το 33,3%.

20. Εκτιμάτε ότι η αύξηση του επιπέδου της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας θα επηρεάσει θετικά τις απόψεις της ελληνικής κοινωνίας για τη βιώσιμη ανάπτυξη;	Ηλικιακή Ομάδα			
	18-25	26-40	41-55	56-65
Καθόλου	3	3	2	2
Λίγο	0	8	21	11
Αρκετά	0	8	45	16
Πολύ	0	0	20	5
Πάρα Πολύ	0	1	5	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	0	0
Σύνολο	3	20	93	34

20. Εκτιμάτε ότι η αύξηση του επιπέδου της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας θα επηρεάσει θετικά τις απόψεις της ελληνικής κοινωνίας για τη βιώσιμη ανάπτυξη;	Χρόνια προϋπηρεσίας				
	1-7	8-15	16-23	24-31	32+
Καθόλου	3	0	4	3	0
Λίγο	7	7	11	15	0
Αρκετά	7	11	27	12	12
Πολύ	3	4	6	9	3
Πάρα Πολύ	1	2	3	0	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	0	0	0
Σύνολο	21	24	51	39	15

20. Εκτιμάτε ότι η αύξηση του επιπέδου της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας θα επηρεάσει θετικά τις απόψεις της ελληνικής κοινωνίας για τη βιώσιμη ανάπτυξη;	Εκπαιδευτικό Επίπεδο		
	ΔΕ	ΑΕΙ	ΜΠΣ ή ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟ
Καθόλου	4	4	2
Λίγο	6	20	14
Αρκετά	8	34	27
Πολύ	3	12	10
Πάρα Πολύ	1	3	2
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	0
Σύνολο	22	73	55

20. Εκτιμάτε ότι η αύξηση του επιπέδου της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας θα επηρεάσει θετικά τις απόψεις της ελληνικής κοινωνίας για τη βιώσιμη ανάπτυξη;	Θέση εργασίας		
	Διευθυντής	Προϊστ.	Υπάλληλος
Καθόλου	2	0	8
Λίγο	2	0	38
Αρκετά	6	11	52
Πολύ	2	14	9
Πάρα Πολύ	0	2	4
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	0
Σύνολο	12	27	111

Σε αυτή την ερώτηση επηρέασε πολύ τις απαντήσεις το εκπαιδευτικό επίπεδο και η θέση εργασίας. Αναλυτικότερα, θετική εκτίμηση έκανε το 54,5% των κατόχων τίτλου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, το 67,1% των κατόχων τίτλου τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και 70,9% των κατόχων μεταπτυχιακού ή διδακτορικού τίτλου. Παράλληλα, από «Αρκετά» έως «Πάρα Πολύ» απάντησε το 58,6% των υπαλλήλων, το 66,7% των διευθυντών και το 100% των προϊσταμένων.

21. Εκτιμάτε ότι η ένταξη της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση άσκησε θετικές επιδράσεις στη συνειδητοποίηση και επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης;

Καθόλου: 12 (8%)

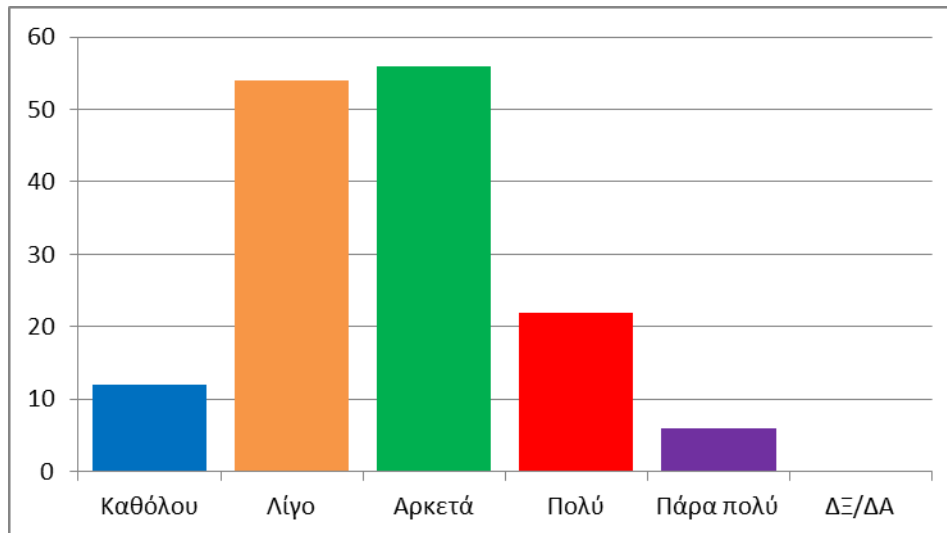
Λίγο: 54 (36%)

Αρκετά: 56 (37,3%)

Πολύ: 22 (14,7%)

Πάρα πολύ: 6 (4%)

Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ: 0

Γράφημα 21: Επίδραση Ε.Ε. στη συνειδητοποίηση και επίτευξη των στόχων στην Ελλάδα

Οι περισσότεροι συμμετέχοντες εκτιμούν ότι η ένταξη της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση άσκησε θετικές επιδράσεις στη συνειδητοποίηση και επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης, με το 37,3% να απαντά ότι επηρέασε «Αρκετά», το 14,7% να απαντά «Πολύ» και ένα 4% «Πάρα Πολύ» (Σύνολο θετικών απαντήσεων 56%). Από την άλλη 36% των συμμετεχόντων απάντησαν ότι η ένταξη της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση επηρέασε «Λίγο» στη συνειδητοποίηση και επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης, ενώ ένα 8% απάντησε «Καθόλου» (Σύνολο αρνητικών απαντήσεων 44%).

21. Εκτιμάτε ότι η ένταξη της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση άσκησε θετικές επιδράσεις στη συνειδητοποίηση και επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης;	Ηλικιακή Ομάδα			
	18-25	26-40	41-55	56-65
Καθόλου	2	0	7	3
Λίγο	1	10	31	12
Αρκετά	0	8	34	14
Πολύ	0	0	17	5
Πάρα Πολύ	0	2	4	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	0	0
Σύνολο	3	20	93	34

21. Εκτιμάτε ότι η ένταξη της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση άσκησε θετικές επιδράσεις στη συνειδητοποίηση και επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης;	Χρόνια προϋπηρεσίας				
	1-7	8-15	16-23	24-31	32+
Καθόλου	1	1	3	7	0
Λίγο	6	7	22	15	4
Αρκετά	10	12	15	8	11
Πολύ	2	2	11	7	0
Πάρα Πολύ	2	2	0	2	0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	0	0	0
Σύνολο	21	24	51	39	0

21. Εκτιμάτε ότι η ένταξη της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση άσκησε θετικές επιδράσεις στη συνειδητοποίηση και επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης;	Εκπαιδευτικό Επίπεδο		
	ΔΕ	ΑΕΙ	ΜΠΕ ή ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟ
Καθόλου	2	6	4
Λίγο	6	30	18
Αρκετά	12	24	20
Πολύ	2	9	11
Πάρα Πολύ	0	4	2
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	0
Σύνολο	22	73	55

21. Εκτιμάτε ότι η ένταξη της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση άσκησε θετικές επιδράσεις στη συνειδητοποίηση και επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης;	Θέση εργασίας		
	Διευθυντής	Προϊστ.	Υπάλληλος
Καθόλου	1	0	11
Λίγο	2	5	47
Αρκετά	4	7	45
Πολύ	5	12	5
Πάρα Πολύ	0	3	3
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	0
Σύνολο	12	27	111

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων φαίνεται ότι διαφοροποιήθηκαν κυρίως λόγω της θέσης εργασίας, με τους διευθυντές και τους προϊσταμένους να εκτιμούν ότι η ένταξη της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση άσκησε θετικές επιδράσεις στη συνειδητοποίηση και επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης σε ποσοστό 75% και 81,5% αντίστοιχα. Από την άλλη οι υπάλληλοι που απάντησαν θετικά ήταν μόνο 47,8%, με τους υπαλλήλους που απάντησαν «Καθόλου» και «Λίγο» να φτάνουν στο 52,2%.

22. Εκτιμάτε ότι το υπάρχον σύστημα πελατειακών σχέσεων μεταξύ ψηφοφόρων και πολιτικών υποσκάπτει την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης στη χώρα μας;

Καθόλου: 6 (4%)

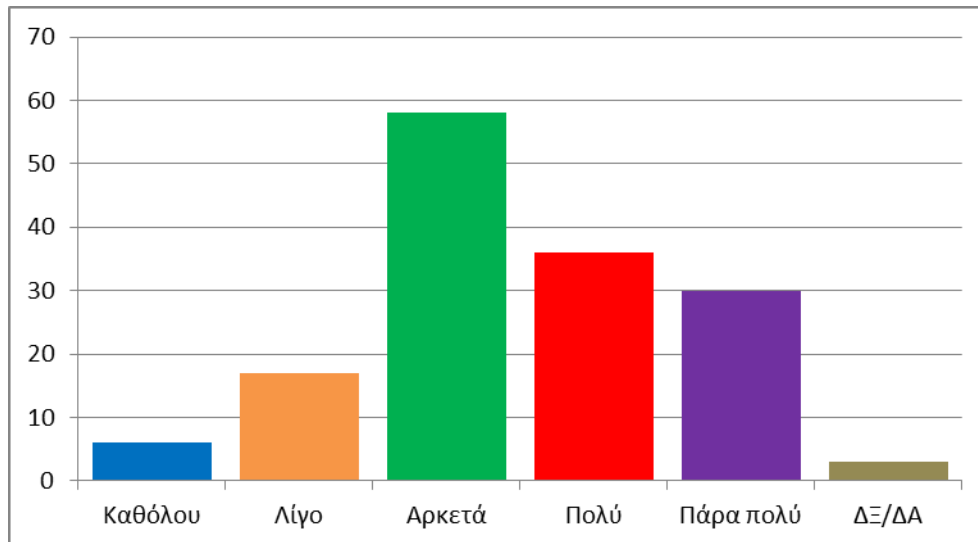
Λίγο: 17 (11,3%)

Αρκετά: 58 (38,7%)

Πολύ: 36 (24%)

Πάρα πολύ: 30 (20%)

Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ: 3 (2%)

Γράφημα 22: Το υπάρχον σύστημα πελατειακών σχέσεων τροχοπέδη στην επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης στη χώρα μας;

Όπως διαπιστώνουμε από τις απαντήσεις σε αυτή την ερώτηση, η πλειονότητα των συμμετεχόντων εκτιμά ότι το υπάρχον σύστημα πελατειακών σχέσεων μεταξύ ψηφοφόρων και πολιτικών υποσκάπτει την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης στη χώρα μας. Συγκεκριμένα, «Αρκετά» απαντά το 38,7%, «Πολύ» το 24% και «Πάρα Πολύ» το 20% (Σύνολο θετικών απαντήσεων 82,7%). Χαμηλά είναι τα ποσοστά των αρνητικών απαντήσεων με μόλις το 4% να απαντά «Καθόλου» και το 11,3% να απαντά «Λίγο».

22. Εκτιμάτε ότι το υπάρχον σύστημα πελατειακών σχέσεων μεταξύ ψηφοφόρων και πολιτικών υποσκάπτει την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης στη χώρα μας;	Ηλικιακή Ομάδα			
	18-25	26-40	41-55	56-65
Καθόλου	0	0	6	0
Λίγο	0	2	10	5
Αρκετά	1	12	31	14
Πολύ	2	4	20	10
Πάρα Πολύ	0	2	23	5
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	3	0
Σύνολο	3	20	93	34

22. Εκτιμάτε ότι το υπάρχον σύστημα πελατειακών σχέσεων μεταξύ ψηφοφόρων και πολιτικών υποσκάπτει την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης στη χώρα μας;	Χρόνια προϋπηρεσίας				
	1-7	8-15	16-23	24-31	32+
Καθόλου	0	0	4	2	0
Λίγο	1	0	10	4	2
Αρκετά	7	9	19	18	5
Πολύ	12	3	7	9	5
Πάρα Πολύ	1	12	8	6	3
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	3	0	0
Σύνολο	21	20	51	39	15

22. Εκτιμάτε ότι το υπάρχον σύστημα πελατειακών σχέσεων μεταξύ ψηφοφόρων και πολιτικών υποσκάπτει την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης στη χώρα μας;	Εκπαιδευτικό Επίπεδο		
	ΔΕ	ΑΕΙ	ΜΠΣ ή ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟ
Καθόλου	0	4	2
Λίγο	3	9	5
Αρκετά	9	30	19
Πολύ	9	12	15
Πάρα Πολύ	0	17	13
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	1	1	1
Σύνολο	22	73	55

22. Εκτιμάτε ότι το υπάρχον σύστημα πελατειακών σχέσεων μεταξύ ψηφοφόρων και πολιτικών υποσκάπτει την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης στη χώρα μας;	Θέση εργασίας		
	Διευθυντής	Προϊστ.	Υπάλληλος
Καθόλου	0	1	5
Λίγο	0	2	15
Αρκετά	4	13	41
Πολύ	4	3	29
Πάρα Πολύ	4	8	18
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0	3
Σύνολο	12	27	111

Σε αυτή την ερώτηση οι θετικές απαντήσεις ήταν πολύ περισσότερες από τις αρνητικές και δεν φάνηκε να επηρεάζει σημαντικά η ηλικία, τα χρόνια προϋπηρεσίας, η θέση εργασίας και το εκπαιδευτικό επίπεδο των ερωτωμένων, αφού γενικά τα ποσοστά των απαντήσεων ανά ομάδα βρίσκονται κοντά.

8.5. Συμπεράσματα Ερευνητικού Μέρους

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων, όπως διαπιστώνεται, επηρεάστηκαν κυρίως από τη θέση εργασίας και το επίπεδο εκπαίδευσης. Μικρή επιρροή είχαν και τα χρόνια προϋπηρεσίας. Συγκεκριμένα, οι συμμετέχοντες που είχαν θέση προϊσταμένου ή διευθυντή αλλά και όσοι είχαν πάνω από 24 χρόνια εμπειρίας στο δημόσιο δεν χρησιμοποίησαν σε καμία ερώτηση την επιλογή «Δεν γνωρίζω/ Δεν απαντώ». Αυτό οφείλεται, μάλλον, στο γεγονός ότι είχαν διευρυμένη γνώση και εμπειρία στα ερωτώμενα θέματα, καθώς ήταν αντικείμενο της εργασίας τους. Ειδικότερα, στις ερωτήσεις 10 και 12 που αφορούσαν την Ευρωπαϊκή Στρατηγική Βιώσιμης Ανάπτυξης, παρατηρούμε ότι οι απαντήσεις «Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ»

ήταν περισσότερες σε σχέση με τις άλλες ερωτήσεις. Συγκεκριμένα, είχαν αντιστοίχως 11 και 13 ουδέτερες απαντήσεις ενώ στις άλλες ερωτήσεις οι περισσότερες ουδέτερες απαντήσεις ήταν το πολύ 5. Λόγω της θέσης ευθύνης που κατείχαν, ήταν υποχρεωμένοι να είναι να ενημερωμένοι και να εντυπώσουν σε θέματα που σχετίζονται με το ερωτηματολόγιο.

Όσον αφορά την ηλικία δεν φαίνεται ότι επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τις απαντήσεις των συμμετεχόντων. Βέβαια, όσοι είχαν θέσεις προϊσταμένου ή διευθυντή και όσοι είχαν χρόνια εμπειρίας είναι απόλυτα φυσικό οι περισσότεροι να έχουν ηλικία πάνω από τα 41 έτη.

Μετά από ενδελεχή μελέτη των αποτελεσμάτων και την ανάλυση των απαντήσεων των συμμετεχόντων γίνεται φανερό ότι η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης δεν αποτελεί διαδεδομένη έννοια στην ελληνική κοινωνία και γενικά οι Έλληνες δεν είναι δεσμευμένοι με τις πρακτικές και την εφαρμογή και την υλοποίηση των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης. Οι περισσότεροι Έλληνες αγνοούν το περιεχόμενο της έννοιας και δεν έχουν αντιληφθεί τη σημασία της, αφού μόνο το 1,3% θεωρεί ότι η ελληνική κοινωνία έχει κατανοήσει σε μεγάλο βαθμό την έννοια της, ενώ το 76,7% θεωρεί ότι η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης έχει γίνει λίγο έως και καθόλου κατανοητή. Όπως φαίνεται και από την ερώτηση 8 στην ελάχιστη κατανόηση της έννοιας της βιώσιμης ανάπτυξης από την ελληνική κοινωνία βασικό ρόλο παίζει και η αδιαφορία του κράτους για τις πρακτικές και τους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης καθώς το 73,3% θεωρεί ότι οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης δεν αποτελούν προτεραιότητα για τους κρατικούς φορείς ενώ μόλις 26,6% θεωρεί το αντίθετο.

Άλλος ένας λόγος που δεν γίνεται κατανοητή η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης αλλά και που το κράτος δεν έχει θέσει ως πρωταρχικό στόχο την εφαρμογή της είναι η αδιαφορία της ελληνικής κοινωνίας για την επίτευξη των στόχων της, αφού οι περισσότεροι (76%) εκτιμούν ότι η ελληνική κοινωνία δεν ενδιαφέρεται πραγματικά για την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης όπως έχουν προγραμματιστεί από τους αρμόδιους φορείς. Μάλιστα, όπως παρατηρείται πολλοί θεωρούν ότι βασική αιτία που οι πολιτικοί δεν ενδιαφέρονται τόσο για την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης – που αυτό παράλληλα επηρεάζει και το ενδιαφέρον των πολιτών - είναι το υπάρχον πελατειακό σύστημα μεταξύ ψηφοφόρων και πολιτικών, το οποίο αποτελεί τροχοπέδη τόσο για το ενδιαφέρον της

ελληνικής κοινωνίας για την επίτευξη των στόχων όσο και για την κατανόηση της εννοίας της βιώσιμης ανάπτυξης συνολικά. Συγκεκριμένα, ένα μεγάλο ποσοστό 82,7% θεωρεί ότι το υπάρχον πελατειακό σύστημα υποσκάπτει την επίτευξη των στόχων.

Άλλο ένα αρνητικό που αποτυπώνεται στην έρευνα είναι ότι οι πρακτικές και τα πλεονεκτήματα της βιώσιμης ανάπτυξης δε διαδίδονται και δεν γίνονται κατανοητά γιατί υπάρχει έλλειψη ενημέρωσης ειδικότερα από το εκπαιδευτικό σύστημα που είναι υπεύθυνο για τη διαπαιδαγώγηση των νέων. Αν θέλουμε η έννοια και οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης να αποτελούν προτεραιότητα στην ζωή των Ελλήνων και να αντιληφθούν το περιεχόμενό της τότε απαραίτητο είναι να ασχοληθούμε με την ενημέρωση των νέων σχετικά με τα θέματα της βιώσιμης ανάπτυξης. Στους νέους πρέπει να γίνει ιδιαίτερη ενημέρωση, ώστε τη στιγμή που βρίσκονται σε μικρή ηλικία να καταφέρουν να κάνουν την έννοια και τις πρακτικές της βιώσιμης ανάπτυξης δευτέρα φύση τους, μόνιμο στοιχείο του χαρακτήρα τους. Μόλις το 10,6% των συμμετεχόντων θεωρούν ότι το σύστημα της εκπαίδευσης στη χώρα μας ενημερώνει επαρκώς τους νέους αναφορικά με την έννοια και τα πλεονεκτήματα της βιώσιμης ανάπτυξης ενώ το 88,7% θεωρεί ότι δεν υπάρχει καθόλου ενημέρωση ή ότι υπάρχει, αλλά είναι πολύ μικρή.

Έτσι, λοιπόν, στην Ελλάδα λόγω του γεγονότος ότι η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης δεν έχει γίνει κατανοητή αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μην είναι διαδεδομένες οι πρακτικές της και αυτό με τη σειρά του οδηγεί στο γεγονός να μην έχει επηρεαστεί σε σημαντικό βαθμό η ζωή των Ελλήνων. Συγκεκριμένα, φαίνεται ότι έχει επηρεάσει περισσότερο τη κοινωνική ζωή σε σχέση με την επαγγελματική, αφού το 33,3% απαντά ότι η εφαρμογή της βιώσιμης ανάπτυξης έχει επηρεάσει αρκετά έως πάρα πολύ τη ζωή του, ενώ το 66% από λίγο έως καθόλου. Όσον αφορά την επιρροή των συνθηκών εργασίας μόλις το 19,3% απαντά ότι έχουν επηρεαστεί από την εφαρμογή της βιώσιμης ανάπτυξης σε μεγάλο βαθμό, ενώ το 80,7% λίγο έως καθόλου. Σε αυτή τη διαφορά είναι λογικό να παίζει σημαντικό ρόλο η οικονομική κρίση που επηρεάζει και τις δημόσιες υπηρεσίες, αφού η εφαρμογή πρακτικών βιώσιμης ανάπτυξης από τις υπηρεσίες προϋποθέτουν δαπάνες και ταυτόχρονα είναι χρονοβόρες με αποτέλεσμα και το κράτος να μην έχει την οικονομική άνεση να

παρέχει πόρους και ταυτόχρονα οι υπάλληλοι να βλέπουν ως πρόσθετη εργασία την εφαρμογή των πρακτικών βιώσιμης ανάπτυξης.

Ταυτόχρονα, διαπιστώνουμε ότι για τους περισσότερους συμμετέχοντες (60%) η πορεία υλοποίησης των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης στην Ε.Ε. δεν γίνεται με ικανοποιητικούς ρυθμούς, παρόλο που θεωρούν σε μεγάλο βαθμό ότι η ευρωπαϊκή στρατηγική για τη βιώσιμη ανάπτυξη αποτελεί ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο κανόνων μέτρησης της βιωσιμότητας στην Ε.Ε. (48,7%) και περαιτέρω ότι οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Βιώσιμης Ανάπτυξης συνιστούν μια ολιστική προσέγγιση του ζητήματος της βιωσιμότητας στο επίπεδο της ΕΕ (58,6%). Παράλληλα η πλειονότητα (56%) θεωρεί ότι η ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ε. άσκησε θετική επίδραση στο να υπάρξει διάδοση στην ελληνική κοινωνία των πρακτικών και της εφαρμογής της βιώσιμης ανάπτυξης. Αρά, καταλαβαίνουμε ότι οι περισσότεροι θεωρούν ότι σε ορισμένες χώρες της Ε.Ε. η διάδοση της βιώσιμης ανάπτυξης ακολουθεί γρηγορότερους ρυθμούς σε σχέση με την Ελλάδα.

Αυτό που αποδεικνύει ότι η Ελλάδα έχει ακόμα να διανύσει πολύ δρόμο και ότι πρέπει να πάρει επιπρόσθετα μέτρα για να πλησιάσει τον βαθμό διάδοσης της βιώσιμης ανάπτυξης που υπάρχει σε ορισμένες χώρες της Ε.Ε., είναι οι ερωτήσεις 15,16 και 17. Το 82% των συμμετεχόντων δεν είναι ικανοποιημένο με όσα έχουν γίνει στην Ελλάδα στο πλαίσιο εφαρμογής της βιώσιμης ανάπτυξης στον τομέα της οικονομίας. Ακόμα μεγαλύτερο πρόβλημα παρατηρείται στον κοινωνικό τομέα αφού οι ανικανοποίητοι συμμετέχοντες φτάνουν στο 88%. Λίγο καλύτερα φαίνεται να είναι τα πράγματα με όσα έχουν γίνει στον τομέα του περιβάλλοντος καθώς το ποσοστό των δυσαρεστημένων είναι 77,3%. Στον τομέα του περιβάλλοντος ίσως το ποσοστό των δυσαρεστημένων να είναι μειωμένο σε σχέση με τους άλλους τομείς, επειδή το ερωτηματολόγιο είχε διανεμηθεί σε περίοδο που ήταν σε εξέλιξη σχετικά προγράμματα του κράτους για την ανακύκλωση οικιακών συσκευών που έχουν στόχο την προστασία του περιβάλλοντος.

Την ίδια στιγμή, εκτός από την οικονομική κρίση, την πορεία προς την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης τόσο στην Ελλάδα όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο θεωρείται ότι έχει επηρεάσει αρνητικά ο Covid-19 και ο Ρώσο-Ουκρανικός πόλεμος με το 76% των συμμετεχόντων να θεωρεί ότι η επιρροή είναι

από αρκετή έως πολύ μεγάλη. Αυτό αποτυπώνεται σε μεγάλο βαθμό στις περισσότερες έρευνες που έχουν διεξαχθεί τη συγκεκριμένη περίοδο, όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενο κεφάλαιο.

Ένα θετικό που αποκαλύπτεται από το ερωτηματολόγιο είναι ότι η πλειονότητα της ελληνικής κοινωνίας εκτιμά ότι η οικονομική ανάπτυξη που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια θα επηρεάσει θετικά τη διάδοση και την ενασχόληση με την βιώσιμη ανάπτυξη. Αυτό είναι λογικό, αφού όπως αναφέραμε και σε προηγούμενη ενότητα, όταν οι άνθρωποι έχουν καλυμμένες τις οικονομικές τους ανάγκες υπάρχει μεγαλύτερη πιθανότητα να ασχοληθούν και με τις πρακτικές της βιώσιμης ανάπτυξης, αφού δεν θα είναι στραμμένο το ενδιαφέρον τους αποκλειστικά στην κάλυψη των βιοτικών τους αναγκών. Έτσι, στην ερώτηση αν εκτιμάτε ότι η αύξηση του επιπέδου της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας θα επηρεάσει θετικά τις απόψεις της ελληνικής κοινωνίας για τη βιώσιμη ανάπτυξη, οι θετικές απαντήσεις βρίσκονται στο 66,7%. Αυτό έρχεται σε αντίφαση με το ποσοστό 76% που απάντησαν ότι η ελληνική κοινωνία δεν ενδιαφέρεται πραγματικά για την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης, γεγονός που αποδεικνύει ότι μπορεί να υπάρξει ενδιαφέρον από την ελληνική κοινωνία, αλλά τη δεδομένη στιγμή προτεραιότητα έχει η κάλυψη των οικονομικών τους αναγκών.

Συνοψίζοντας, διαπιστώνουμε ότι η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης δεν έχει γίνει κατανοητή από τη ελληνική κοινωνία, ενώ παράλληλα καταλαβαίνουμε ότι τη δεδομένη χρονική στιγμή με την παρούσα κατάσταση της ελληνικής οικονομίας, αλλά κυρίως λόγω των επιπτώσεων του Covid-19 και του πολέμου στην Ουκρανία δεν είναι εφικτή η εφαρμογή των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης. Παράλληλα, οι κινήσεις που έχουν γίνει από το κράτος στον τομέα της βιώσιμης ανάπτυξης δεν είναι σημαντικές και παρόλο που η ελληνική κοινωνία έχει παρατηρήσει κάποιες θετικές αλλαγές στο περιβάλλον, στην οικονομία και την κοινωνία, η βιώσιμη ανάπτυξη δεν έχει επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό τη ζωή της. Ταυτόχρονα, υπάρχει εκτίμηση ότι θα αυξηθεί το ενδιαφέρον της ελληνικής κοινωνίας για τις πρακτικές της βιώσιμης ανάπτυξης, εάν διατηρηθεί η πορεία οικονομικής ανάπτυξης στην οποία έχει μπει η ελληνική οικονομία.

9^ο Κεφάλαιο

Συμπεράσματα Εργασίας και Προτάσεις Πολιτικής

9.1. Συμπεράσματα εργασίας

Βασικός στόχος της παρούσας εργασίας ήταν η ανάλυση της έννοιας της βιώσιμης ανάπτυξης αλλά και η μελέτη της προόδου που έχουν κάνει οι χώρες στην επίτευξη των στόχων της. Επίσης στόχος ήταν να διαπιστωθεί αν η βιώσιμη ανάπτυξη είναι μια έννοια που έχει γίνει κατανοητή από την κοινωνία και αν μπορούν να πραγματοποιηθούν οι στόχοι της ή είναι απλώς μια ουτοπική κατάσταση. Σε αυτό το σημείο να αναφέρω ότι το δείγμα των συμμετεχόντων στο ερωτηματολόγιο ήταν δείγμα ευκολίας, καθώς επιλέχθηκαν εργαζόμενοι από συγκεκριμένες υπηρεσίες στις οποίες είχα τη δυνατότητα εύκολης πρόσβασης και προσέγγισης των ερωτωμένων. Γι' αυτό το λόγο τα συμπεράσματα δεν μπορούν να θεωρηθούν ότι ανταποκρίνονται στη γενική εικόνα της ελληνικής κοινωνίας.

Σύμφωνα με την εικόνα που προέκυψε από την έρευνα διαπιστώθηκε ότι η βιώσιμη ανάπτυξη είναι μια πολύ σημαντική έννοια που γεννήθηκε το τελευταίο μισό του 20^{ου} αιώνα και παίζει καθοριστικό ρόλο στη ζωή των ανθρώπων τον 21^ο αιώνα. Ο άνθρωπος συνειδητοποίησε ότι με τις ενέργειες του και την υπερβολική χρήση των φυσικών πόρων όχι μόνο καταστρέφει το περιβάλλον, αλλά ταυτόχρονα υποβαθμίζει τη ζωή του και αυτό οδηγεί στη διάσπαση της συνοχής της κοινωνίας. Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης είναι πολυδιάστατη και βασίζεται σε 3 κεντρικούς πυλώνες, την κοινωνία, την οικονομία και το περιβάλλον. Αυτό σημαίνει ότι η βιώσιμη ανάπτυξη δεν βελτιώνει μόνο το περιβάλλον, αλλά αντιμετωπίζει ταυτόχρονα και τα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα. Με τη βιώσιμη ανάπτυξη η ζωή των ανθρώπων αλλάζει σε μεγάλο βαθμό και γίνεται ποιοτικότερη.

Είναι αλήθεια ότι από το 1970 και μετά έχουν γίνει πολλές ενέργειες για την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης και την ενδυνάμωση των τριών πυλώνων της. Άλλωστε τόσο σε παγκόσμιο επίπεδο όσο και σε ευρωπαϊκό υπάρχουν πολλά παραδείγματα συμφωνιών με αποκορύφωμα τις πρόσφατες συμφωνίες, δηλαδή την

«Πράσινη Συμφωνία» που αποτελεί στρατηγική της Ε.Ε. και την «Ατζέντα 2030» του Ο.Η.Ε. στην οποία αναλύονται οι 17 στόχοι για τη βιώσιμη ανάπτυξη, που δείχνουν την κατεύθυνση πάνω στην οποία πρέπει να βαδίζει η ανθρωπότητα. Τα κράτη έχουν συνειδητοποιήσει ότι η βιώσιμη ανάπτυξη δεν είναι απλώς μια επιλογή αλλά μονόδρομος και ταυτόχρονα ότι μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσω της συνεργασίας και της αλληλεγγύης των κρατών. Οι 17 στόχοι με την πάροδο των χρόνων έχουν ενσωματωθεί τόσο στις πολιτικές των κυβερνήσεων όσο και σε παρεμβάσεις από οργανισμούς και πολίτες.

Οι περισσότερες χώρες της Ε.Ε. σχετικά με την επίτευξη των στόχων που είχαν τεθεί βρίσκονταν σε καλή πορεία μέχρι το 2020. Ακόμα και η Ελλάδα που δεν ακολουθούσε τους ρυθμούς των ισχυρών κρατών της Ε.Ε. έκανε σταδιακά βήματα για τη υλοποίησή τους. Βέβαια, πολλές χώρες – μέσα σε αυτές και η Ελλάδα – ενώ ακολουθούσαν καλή πορεία, οι δείκτες έδειχναν ότι δεν υπάρχουν πολλές πιθανότητες να επιτευχθεί η πλειονότητα των στόχων με τους συγκεκριμένους ρυθμούς μέχρι το 2030. Τα πράγματα ήρθε να τα κάνει ακόμα δυσκολότερα κυρίως η πανδημία COVID-19 όσο και το ξέσπασμα του ρωσο-ουκρανικού πολέμου. Κατά τη διάρκεια της πανδημίας και κυρίως στην αρχή που δεν είχαν βρεθεί ακόμα τα κατάλληλα εμβόλια, οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης καθώς και η λύση των διαφόρων περιβαλλοντικών, κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων παραγκωνίστηκαν και τέθηκε σε προτεραιότητα η επιβίωση των ανθρώπων. Έχει γίνει πλέον φανερό ότι απειλείται η πρόοδος των στόχων βιώσιμης ανάπτυξης και γι' αυτό απαιτείται ενίσχυση του διαλόγου μεταξύ των κρατών και συγκεκριμένες δράσεις για τον επαναπροσδιορισμό και την επιτάχυνση υλοποίησης των στόχων.

Η βιώσιμη ανάπτυξη όπως φαίνεται από τα γεγονότα σε καμία περίπτωση δεν αποτελεί ουτοπική κατάσταση, όμως, δεν είναι εύκολο σε λίγες δεκαετίες να αλλάξουν οι συνήθειες των ανθρώπων και να αλλάξει άρδην η υφιστάμενη κατάσταση. Οι στόχοι που έχουν τεθεί ως το 2030 είναι μάλλον απίθανο να υλοποιηθούν, όμως, είναι θετικό το ότι υπάρχουν δράσεις και γίνονται έστω και μικρά βήματα που θα βοηθήσουν στην υλοποίηση των στόχων που θα τεθούν στο μέλλον. Το καλό είναι ότι σιγά-σιγά οι άνθρωποι ενημερώνονται και οι περισσότεροι έχουν συνειδητοποιήσει ότι πρέπει να αλλάξουμε τρόπο ζωής.

Ταυτόχρονα, σε συνδυασμό με την εμπειρική έρευνα έγινε φανερό ότι οι περισσότεροι Έλληνες δεν γνωρίζουν αρκετά για την εφαρμογή, τους στόχους και τη σημασία της βιώσιμης ανάπτυξης. Φαίνεται ότι σημαντικό ρόλο σε αυτό παίζουν τόσο οι κρατικοί φορείς που δεν έχουν θέσει σε προτεραιότητα τις πρακτικές της βιώσιμης ανάπτυξης όσο και οι πολίτες που αδιαφορούν για το θέμα. Την ίδια στιγμή το πελατειακό σύστημα που επικρατεί στην Ελλάδα δεν βοηθάει τα πράγματα, καθώς μεγαλώνει την αδιαφορία κράτους και πολιτών για την βιώσιμη ανάπτυξη.

Η έλλειψη ενημέρωσης των νέων και της κοινωνίας είναι άλλο ένα αρνητικό γεγονός που υφίσταται στη Ελλάδα που σε συνδυασμό με την άγνοια των πρακτικών βιώσιμης ανάπτυξης δείχνει ότι η ζωή των Ελλήνων δεν έχει επηρεαστεί ακόμα σε μεγάλο βαθμό από την εφαρμογή της βιώσιμης ανάπτυξης. Όμως, όπως διαπιστώνεται και από το θεωρητικό και από το εμπειρικό μέρος, η οικονομική ανάπτυξη που αρχίζει και παρατηρείται στην Ελλάδα αλλά και παγκοσμίως θα βοηθήσει, ώστε να διαδοθούν οι πρακτικές βιώσιμης ανάπτυξης και να αποτελέσουν προτεραιότητα τόσο για τους Έλληνες όσο και για τους πολίτες των άλλων χωρών.

9.2. Προτάσεις πολιτικής

Με βάση όλα τα προαναφερόμενα, επιχειρούνται κάποιες προτάσεις για τους αρμόδιους φορείς:

Είναι σίγουρο ότι η πανδημία και ο πόλεμος καθυστέρησαν την υλοποίηση των στόχων, όμως, αυτό σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να αποτελεί δικαιολογία για την εγκατάλειψη των προσπαθειών, αλλά αντιθέτως τα εμπόδια αυτά πρέπει να αποτελέσουν έναυσμα και ευκαιρία, ώστε να γίνουν πιο εντατικές και πιο οργανωμένες προσπάθειες. Ειδικά στην Ελλάδα είναι μια καλή ευκαιρία να ξεπεραστούν ταχύτατα οι χρόνιες ανεπάρκειες τόσο στη διοίκηση του κράτους όσο και σε θέματα υποδομών. Άλλωστε στην Ελλάδα υπάρχει ελλιπής ενημέρωση για τα θέματα και τις πρακτικές της βιώσιμης ανάπτυξης. Επειδή λόγω της εργασίας μου έρχομαι καθημερινά σε επαφή με χιλιάδες φοιτητές, διαπιστώνω ύστερα από σχετικές συζητήσεις ότι ελάχιστοι γνωρίζουν για την πράσινη συμφωνία και τους στόχους της

βιώσιμης ανάπτυξης. Ακόμα μικρότερη θα είναι και η διάδοση των συμφωνιών της βιώσιμης ανάπτυξης στις μεγαλύτερες ηλικίες.

Καταλαβαίνουμε ότι έχουν γίνει πολλές μεταρρυθμίσεις για την βιώσιμη ανάπτυξη και έχουν παρουσιαστεί σημαντικές καινοτομίες, όμως, χρειάζονται και άλλες ενέργειες για την προώθηση των πρακτικών της και την υλοποίηση των στόχων που έχουν τεθεί. Η αλήθεια είναι ότι ελάχιστες χώρες μέχρι το 2019 είχαν πραγματικά ενσωματώσει πολιτικές βιωσιμότητας και είναι γεγονός ότι χρειάζεται εντατικοποίηση των προσπαθειών. Πρέπει να επιταχυνθεί η εφαρμογή των στόχων και σε παγκόσμιο και σε τοπικό επίπεδο. Οφείλουν οι κυβερνήσεις να παρέχουν κίνητρα στους πολίτες και στις επιχειρήσεις για να εφαρμόζουν πρακτικές βιώσιμης ανάπτυξης. Ειδικά στην Ελλάδα χρειάζονται πολλές δράσεις, καθώς όπως διαπιστώσαμε η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης δεν είναι διαδεδομένη και δεν αποτελεί στοιχείο της καθημερινής ζωής των πολιτών. Ιδιαίτερη βαρύτητα πρέπει να δοθεί στην ενεργοποίηση των νέων αλλά και στις δημόσιες υπηρεσίες. Οι νέοι αποτελούν ξεχωριστό κεφάλαιο, γιατί αυτοί αποτελούν το μέλλον της ανθρωπότητας και αυτοί θα πρέπει να καθοδηγήσουν τις επόμενες γενιές. Από την άλλη οι δημόσιες υπηρεσίες (ειδικά στην Ελλάδα), όπως είναι γνωστό, είναι πάρα πολλές και από εκεί πρέπει να αρχίσει η εφαρμογή των πρακτικών βιώσιμης ανάπτυξης, αφού αυτό θα αποτελέσει ένα καλό πρότυπο και για τις ιδιωτικές υπηρεσίες και επιχειρήσεις αλλά και για τον απλό πολίτη.

Η σημαντικότερη κίνηση που πρέπει άμεσα να επισπευσθεί είναι η βιώσιμη ανάπτυξη να μπει στα σχολεία και στα Πανεπιστήμια, ώστε να υπάρξει ενημέρωση της κοινωνίας. Διαλέξεις, παρουσιάσεις, ημερίδες και εκδηλώσεις πρέπει να αποτελούν προτεραιότητα των αρμόδιων φορέων. Στους νέους πρέπει να γίνει ιδιαίτερη ενημέρωση, ώστε τη στιγμή που βρίσκονται σε μικρή ηλικία να καταφέρουν να κάνουν την έννοια και τις πρακτικές της βιώσιμης ανάπτυξης καθημερινό στοιχείο του χαρακτήρα τους που θα το προωθήσουν στις επόμενες γενιές.

Είναι φανερό ότι χρειάζεται συλλογική ευαισθητοποίηση τόσο από κυβερνήσεις, οργανισμούς, επιχειρήσεις αλλά και από το ίδιο το άτομο. Η κοινωνία, οι πολιτικοί άρχοντες και όσοι παίρνουν αποφάσεις έχουν συνειδητοποιήσει ότι χρειάζονται ακόμα πολλές προσπάθειες, ότι υπάρχει ακόμα πολύς δρόμος για την επίτευξη των στόχων και οφείλουν να εφαρμοστούν περιβαλλοντικές πολιτικές.

Ανεφέρθη και προηγουμένως ότι η χάραξη πολιτικών είναι το ένα μέρος της επίλυσης του προβλήματος. Το δεύτερο μέρος, που είναι και το πιο σημαντικό, είναι οι άνθρωποι να δραστηριοποιηθούν. Οι πολιτικές, οι συμφωνίες και οι νόμοι δεν έχουν καμία αξία αν δεν εφαρμόζονται από τους πολίτες. Σε αυτό το σημείο οφείλω να τονίσω ότι η προσωπική ευθύνη, ίσως, είναι ο σημαντικότερος παράγοντας για τη διάδοση των πρακτικών βιώσιμης ανάπτυξης.

Ταυτόχρονα αποτελεί αδήριτη ανάγκη να ενισχυθούν οι χρηματοδοτήσεις για εφαρμογή πρακτικών βιώσιμης ανάπτυξης στις δημόσιες υπηρεσίες που αποτελούν την πλειονότητα των υπηρεσιών και που όπως δείχνουν οι έρευνες είναι με διαφορά πολύ ενεργοβόρες. Ο δημόσιος τομέας καταναλώνει περισσότερη ενέργεια σε σχέση με τον ιδιωτικό τομέα και για την λειτουργία των δημοσίων υπηρεσιών χρειάζεται κατασπατάληση περισσότερων φυσικών πόρων. Φυσικά, πρέπει να ενισχυθούν και οι χρηματοδοτήσεις στις ιδιωτικές επιχειρήσεις ιδιαίτερα σε μια εποχή οικονομικής κρίσης που εξαιτίας της πανδημίας δεν έχουν τους πόρους για να εκσυγχρονίσουν τις υποδομές τους.

Παράλληλα, πρέπει να δοθεί βάση και να γίνει μεγαλύτερη προσπάθεια να επιτευχθούν οι στόχοι στους οποίους έχει διαπιστωθεί η μικρότερη πρόοδος και οι οποίοι αποτελούν τις βάσεις, ώστε να επιτευχθούν και να προοδεύσουν και οι υπόλοιποι στόχοι. Οι στόχοι αυτοί είναι οι 1,2,4 και 16. Πρέπει να καταπολεμηθεί η φτώχεια και η πείνα και να ενισχυθεί η απασχόληση, ώστε οι άνθρωποι να μπορούν στη συνέχεια να ασχοληθούν και με την υλοποίηση των άλλων στόχων. Την ίδια στιγμή προτεραιότητα πρέπει να δοθεί και στην πρόοδο της εκπαίδευσης η οποία αποτελεί το θεμέλιο για την ενίσχυση της απασχόλησης και της έρευνας.

Τέλος, απαιτείται ενίσχυση του διαλόγου μεταξύ των κρατών και των διεθνών οργανισμών και παράλληλα άμεσες και συγκεκριμένες δράσεις για τον επαναπροσδιορισμό και την επιτάχυνση υλοποίησης των στόχων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Brundtland G.H. (1987), «*Our Common Future: The World Commission on Environment and Development*», Oxford University Press, Oxford

Commission of the European Communities (CEC) (1993), «*Towards Sustainability: a European Community Programme of Policy and Action in Relation to the Environment and Sustainable Development*, CEC Directorate General for Environment», Nuclear Safety and Civil Protection, Luxembourg. - <https://ec.europa.eu/environment/archives/action-programme/env-act5/pdf/5eap.pdf>

Commission on Sustainable Development (1995), «*Report on the Third Session*», (11-28 April 1995)

Council of the European Union (2000), «*Presidency Conclusions: Lisbon European Council, 23 and 24 March 2000*», N.100/1/00/24 March 2000, Brussels.

Council of the European Union (2001), «*Presidency Conclusions: Göteborg European Council, 14 and 15 June 2001*», N.200/1/01/15 June 2001, Brussels.

Dinda, S. (2004) «*Environmental Kuznets Curve Hypothesis: A Survey. Ecological Economics*», 49, 431-455.

Europa, (2014), «*Council Regulation (EU) No 390/2014 of 14 April 2014 establishing the 'Europe for Citizens' programme for the period 2014-2020*».

European Commission, (2010a). «*Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth*», Communication COM (2010) 2020, Brussels.

Eurostat, «*Sustainable development in the European Union, Overview of progress towards the SDGs in an EU context 2015 -2022 editions*»

Gillis M, Perkins D. H., Roemer M., Snodgrass D.R. (2011), «*Οικονομική της Ανάπτυξης*», Εκδόσεις: Τυπωθήτω / Δάρδανος, Δεκέμβριος 2011

Grossman G. M. and A. B. Krueger, (1995), «*Economic Growth and the Environment*», The Quarterly Journal of Economics, MIT Press, vol. 110(2), pages 353-77, May.

Kaika Dimitra, Zervas Efthimios (2013), «*The Environmental Kuznets Curve (EKC) theory—Part A: Concept, causes and the CO2 emissions case*».

Kuznets S. (1955), «*Economic Growth and Income Inequality*», American Economic Review

Malthus, Thomas Robert (1826). «*An Essay on the Principle of Population: A View of its Past and Present Effects on Human Happiness; with an Inquiry into Our Prospects Respecting the Future Removal or Mitigation of the Evils which It Occasions*» (Εκτη έκδοση), London

Meadows, Donnela H., et al. (1972), «*The Limits to Growth: A Report for the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind*». New York: Universe Books

Ott, W.R. (1978) «*Environmental Indices: Theory and Practice*». Ann Arbor Science Publishers Inc., Ann Arbor

Panayotou T., (1993), «*Empirical tests and policy analysis of environmental degradation at different stages of economic development*», ILO Working Papers 992927783402676, International Labour Organization

Panayotou T., (2000), «*Economic Growth and the Environment*», CID Working Papers 56, Center for International Development at Harvard University.

Vavouras I. and Vavoura C. (2022). «*Sustainable economic development in the European Union after COVID-19*», in *Evolutionary and Institutional Economics Review*, Vol. 19, No. 1, pp. 449-467(<https://doi.org/10.1007/s40844-021-00217-1>).

Porter R. H., (1991), «*A Review Essay on Handbook of Industrial Organization*», *Journal of Economic Literature*, American Economic Association, 29(2), 553-72.

UNEP. (n.d). «*UN Environment Programme*». Διαθέσιμο σε: <https://www.unep.org/>

United Nations Sustainable Development. (1992) «*United Nations Conference on Environment & Development Agenda 21*». Rio de Janeiro. Brazil

United Nations, «*The Sustainable Development Goals Report for the years 2015-2022*»

Zervas Efthymios (2012), «*Green Growth Versus Sustainable Development*», Δεκέμβριος, https://www.researchgate.net/publication/313665528_Green_Growth_Versus_Sustainable_Development

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αλεξίου Α (2020)., «*Βιώσιμη τοπική ανάπτυξη και κοινοτική στοιχειοθέτηση ικανότητας (δράσης) (community capacity building) για την απασχόληση: περιπτώσιολογική μελέτη για τα Δωδεκάνησα*», Ιούλιος

Βαβούρας Ι. (2010), «*Πράσινη ανάπτυξη: Ορισμένες επισημάνσεις και συγκρίσεις με την αειφόρο ανάπτυξη*», Εισήγηση στο Συνέδριο: Κοπεγχάγη 2009: το περιβάλλον στη δίνη μιας παγκόσμιας κρίσης 26-27 Φεβρουαρίου 2010

Βαβούρας Ι. (2010), «*Οικονομική κρίση και κοινωνική ανάπτυξη: Η πολιτικοκοινωνική διάσταση της βιωσιμότητας*» (στο βιβλίο: *Αειφορικές τοπικές κοινωνίες: Πραγματικότητα ή Ουτοπία*, Εκδόσεις: ΤΕΠΑΕΣ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Ρόδος).

Βαβούρας Ι. (2011), «*Κοπεγχάγη 2009: Το περιβάλλον στη δίνη μιας παγκόσμιας κρίσης*», Εκδόσεις: Σιδερή, Αθήνα.

Βαβούρας Ι. (2011), Άρθρο με τίτλο «*Από την βιώσιμη ανάπτυξη στην πράσινη μεγέθυνση: Η εγκατάλειψη του κοινωνικού χαρακτήρα της ανάπτυξης*», *Κοινωνική Συνοχή και Ανάπτυξη*, Άνοιξη 2011, Τόμος 6, Τεύχος 1, Εκδόσεις Διόνικος

Βαβούρας Ι. (2016), «*Πολιτική Οικονομικής Ανάπτυξης: Οικονομική και Θεσμική Προσέγγιση*», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

Βαβούρας Ι. σε συνεργασία με Βαβούρα Χ. (2019), «Οικονομική πολιτική», 3^η βελτιωμένη Έκδοση, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Βαβούρας Ι. και Βαβούρα Χ. (2020), «Η κοινωνική ανάπτυξη ως προϋπόθεση διατηρησιμότητας της οικονομικής ανάπτυξης» (στο βιβλίο: *Τα Οικονομικά της Κοινωνικής Πολιτικής/ Χ. Παπαθεοδώρου και Θ. Σακελλαρόπουλος*, Εκδόσεις: Διόνικος, Αθήνα).

Βαβούρας Ι. και Βαβούρα Χ. (2020), «Η αποδοτική χρήση των πόρων ως κριτήριο βιωσιμότητας» (στο βιβλίο: *Η Κοινωνική Διάσταση της Βιωσιμότητας: Πρόσφυγες, Μετανάστες και Ευάλωτες Κοινωνικές Ομάδες/ Β. Παπαβασιλείου, Γ. Ξανθάκου, Ν. Ανδρεαδάκης, Ε. Νικολάου, Μ. Καϊλα*, Εκδόσεις: Διάδραση, Αθήνα).

Βαβούρας Ι. και Βαβούρα Χ. (2021), «Οικονομική μεγέθυνση, βιώσιμη ανάπτυξη, βιοποικιλότητα και περιβαλλοντική προστασία» (στο βιβλίο: *Βιοποικιλότητα, Κοινωνική και Πολιτισμική Πολυποικιλότητα/ Β. Παπαβασιλείου, Γ. Ξανθάκου, Ν. Ανδρεαδάκης, Ε. Νικολάου, Μ. Καϊλα*, Εκδόσεις: Διάδραση, Αθήνα).

Βουγιουκλή Α.Ζ.(2018), «Ευφείς πόλεις για μια βιώσιμη αστική ανάπτυξη. Εξέταση της εφαρμογής των δεικτών βιωσιμότητας στην περιοχή της Αθήνας», Σεπτέμβριος

Γρηγορίου Π., Σαμιώτης Γ., Τσάλτας Γρ. (1993), «Η Συνδιάσκηψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη: Νομική και θεσμική διάσταση», Παπαζήσης, Αθήνα.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2019), «Ολιστική Προσέγγιση της ΕΕ για τη βιώσιμη ανάπτυξη»: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/international-strategies/sustainable-development-goals/eu-holistic-approach-sustainable-development_el

Ζαχαρίου Φωτεινή (2021), «Θεωρητική και Εμπειρική ανάλυση της περιβαλλοντικής καμπύλης Kuznet (ΕΚC) για την Ελλάδα την περίοδο 1990-2018», Σεπτέμβριος

Μάζα Οίκουτα Π, (2020). «Ανάπτυξη Υποδειγμάτων Μέτρησης της Βιωσιμότητας μιας Περιφέρειας & Συγκριτική Ανάλυση των Ψηφιακών & Φυσικών Περιφερειών», Διατριβή Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Μαυροειδής Η., Παπαϊωάννου Μ. (2005), «Βιώσιμη Ανάπτυξη: Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Εξελίξεις κα Προοπτικές». Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων. Αθήνα.

Μητούλα, Ρ. Κ., Ασταρά, Ο. Ε., Κάλδης, Π., (2008), «Βιώσιμη Ανάπτυξη, Έννοιες – Διεθνείς & Ευρωπαϊκές Διαστάσεις», Εκδόσεις ROSILI, Αθήνα.

Μπαμπάτσου, Χριστίνα (2009), «Η βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη υπό το πρίσμα της νεοκλασικής οικονομικής θεωρίας και της οικολογικής οικονομικής: θεωρητική ανάλυση & εμπειρική τεκμηρίωση», Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (ΔΠΘ).

Οικονόμου, Στέφανος (2010), «Η πορεία από την οικονομική ανάπτυξη στη βιώσιμη ανάπτυξη: αποτίμηση των περιβαλλοντικών αγαθών και διερεύνηση των παραμέτρων

της περιβαλλοντικής δραστηριότητας των πολιτών στην Ελλάδα», Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (ΔΠΘ).

Παναγιώτου Ευαγγελία (2016), «Διεθνής Οργάνωση, Βιώσιμη Ανάπτυξη και Ναυτιλία», Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Ιούνιος.

Ρομποτή, Ε., (2017), «Η Νέα Στρατηγική Ευρώπη 2020», Research Gate

Στόκας Δ. (2014) «Αντιλήψεις μαθητών/τριών δημοτικού για τη βιώσιμη πόλη μέσα από την ανάλυση των ιχνογραφημάτων», Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας. Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών

Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2004), «Συμπεράσματα της Προεδρίας για την προετοιμασία της επανεξέτασης της Στρατηγικής της Λισσαβόνας», Ν. 14292/04, CONCL. 3, 5.11.04, Βρυξέλλες.

Τουλoupάκης, Σ., (2020). «Βιώσιμη Ανάπτυξη: Από το χθες στο σήμερα». ΟΔΕΘ, 5 Οκτωβρίου 2020.

Τσιάντου Σοφία, (2012) «Οικονομική Μεγέθυνση και Προστασία του Περιβάλλοντος: Προϋποθέσεις και Δυνατότητες για Συνύπαρξη», Μάιος

Φερόνας, Α., (2013). Η Κοινωνική διάσταση της «Ευρώπης 2020»: Ρητορική και Πραγματικότητα. Κοινωνική Πολιτική, τεύχος 1, Απρίλιος

ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ

<https://www.consilium.europa.eu/el/policies/green-deal/>

<https://www.consilium.europa.eu/media/21085/91412.pdf>

<https://www.consilium.europa.eu/media/21085/91412.pdf>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Το ερωτηματολόγιο που διανεμήθηκε στους ερευνώμενους

Βιώσιμη ανάπτυξη: Η ολιστική προσέγγισή της από την Ευρωπαϊκή Ένωση

A. Δημογραφικά στοιχεία

1. Φύλο

Άνδρας

Γυναίκα

2. Ηλικία

18-25

26-40

41-55

56-65

3. Χρόνια προϋπηρεσίας στο Δημόσιο Τομέα

1-7

8-15

16-23

24-31

31- Άνω

4. Εκπαιδευτικό επίπεδο

Δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Τριτοβάθμια εκπαίδευση

Μεταπτυχιακός τίτλος/Διδακτορικός τίτλος σπουδών

5. Οικογενειακή κατάσταση

Άγαμος/η

Έγγαμος/η

6. Θέση εργασίας στο Δημόσιο Τομέα

Διευθυντής

Προϊστάμενος

Υπάλληλος

B. Ερωτήσεις αναφορικά με το αντικείμενο της έρευνας

7. Θεωρείτε ότι οι έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης είναι γενικά κατανοητή από την Ελληνική κοινωνία;

Καθόλου

Λίγο

Αρκετά

Πολύ

Παρά πολύ

Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ

8. Θεωρείτε ότι οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης αποτελούν προτεραιότητα των φορέων της κρατικής πολιτικής της χώρας μας;

Καθόλου

Λίγο

Αρκετά

Πολύ

Παρά πολύ

Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ

9. Εκτιμάτε ότι η μέχρι σήμερα πορεία υλοποίησης των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης στην ΕΕ είναι ικανοποιητική;

Καθόλου

Λίγο

Αρκετά

- Πολύ
- Παρά πολύ
- Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ

10. Θεωρείτε ότι η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Βιώσιμης Ανάπτυξης συνιστά ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο κανόνων μέτρησης της βιωσιμότητας στην ΕΕ;

- Καθόλου
- Λίγο
- Αρκετά
- Πολύ
- Παρά πολύ
- Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ

11. Θεωρείτε ότι οι πρόσφατες κρίσεις, και συγκεκριμένα ο Covid-19 και ο Ρώσο-ουκρανικός πόλεμος, επηρέασαν αρνητικά τους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης σε Ευρωπαϊκό επίπεδο;

- Καθόλου
- Λίγο
- Αρκετά
- Πολύ
- Παρά πολύ
- Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ

12. Θεωρείτε ότι οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Βιώσιμης Ανάπτυξης συνιστούν μια ολιστική προσέγγιση του ζητήματος της βιωσιμότητας στο επίπεδο της ΕΕ;

- Καθόλου
- Λίγο
- Αρκετά
- Πολύ
- Παρά πολύ

Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ

13. Σε τι βαθμό έχει επηρεάσει η εφαρμογή της βιώσιμης ανάπτυξης τη ζωή σας;

Καθόλου

Λίγο

Αρκετά

Πολύ

Παρά πολύ

Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ

14. Σε τι βαθμό έχει επηρεάσει η εφαρμογή της βιώσιμης ανάπτυξης τις συνθήκες εργασίες σας;

Καθόλου

Λίγο

Αρκετά

Πολύ

Παρά πολύ

Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ

15. Είστε ικανοποιημένος/η με όσα έχουν γίνει στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης στον τομέα της οικονομίας ;

Καθόλου

Λίγο

Αρκετά

Πολύ

Παρά πολύ

Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ

16. Είστε ικανοποιημένος με όσα έχουν γίνει στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης στον τομέα της κοινωνίας;

Καθόλου

Λίγο

Αρκετά

Πολύ

Παρά πολύ

Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ

17. Είστε ικανοποιημένος/η με όσα έχουν γίνει στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης στον τομέα του περιβάλλοντος;

Καθόλου

Λίγο

Αρκετά

Πολύ

Παρά πολύ

Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ

18. Θεωρείτε ότι το σύστημα της εκπαίδευσης στη χώρα μας ενημερώνει επαρκώς τους νέους αναφορικά με την έννοια και τα πλεονεκτήματα της βιώσιμης ανάπτυξης;

Καθόλου

Λίγο

Αρκετά

Πολύ

Παρά πολύ

Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ

19. Εκτιμάτε ότι η ελληνική κοινωνία ενδιαφέρεται πράγματι για την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης;

Καθόλου

Λίγο

Αρκετά

Πολύ

Παρά πολύ

Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ

20. Εκτιμάτε ότι η αύξηση του επιπέδου της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας θα επηρεάσει θετικά τις απόψεις της ελληνικής κοινωνίας για τη βιώσιμη ανάπτυξη;

Καθόλου

Λίγο

Αρκετά

Πολύ

Παρά πολύ

Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ

21. Εκτιμάτε ότι η ένταξη της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση άσκησε θετικές επιδράσεις στη συνειδητοποίηση και επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης;

Καθόλου

Λίγο

Αρκετά

Πολύ

Παρά πολύ

Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ

22. Εκτιμάτε ότι το υπάρχον σύστημα πελατειακών σχέσεων μεταξύ ψηφοφόρων και πολιτικών υποσκάπτει την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης στη χώρα μας;

Καθόλου

Λίγο

Αρκετά

Πολύ

Παρά πολύ

Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ